STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02398

DI ROYBER

Friedrich Schiller

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די רויבער

א טראַגעדיע אין 4 אַקטען.

פון

פרידריך שיללער.

בעאַרבייט אין יודיש פון דוד קאַסעל.

פערלאַג פ. קאַנטאַראָוויטש.

וואַרשא תרע"ב

דרוק „אוניווערסאַל", לעשנא 31,

נאַכדרוק אין דיזער פאָרם געריכטליך פערבאָטען,

פערזאנען:

מאקסימיליאן מאָר א רײַכער גראף.

קארל מאָר }
פראנץ מאָר } זײַנע זיהן.

אמאליע פאָן-עדעלרייך זײַן ערציהונגס-טאָכטער.

שווייצאר
שפיגעלבערג
ראלער
גרים
שווארץ
ראצמאן
שופטערלע
קאסינסקי
} פריהער סטודענטען נאָכהער רויבער.

הערמאן א דיענער בײַם אלטען מאָר.

דניאל אנ'אלטער דיענער.

פאסטאר מאָזער

מאָנאך

א באנדע רויבער און אנדערע.

РАЗБОЙНИКИ. Соч. Ф. Шиллера.
Тип. „Универсалъ", Лешно 31.
Варшава, 1912.

ערשטער אקט.

ערשטע סצענע.

אין זאַל ביים גראַף מאָר אין שלאָס.

פראַנק, דער אַלטער מאָר.

פראַנק: פאָטער, זענט איהר געזונד? איהר זעהט אויס בלאַס.

אַל. מאָר: נישקשה, מיין זוהן. האָסט מיר עפּעס געוואָלט זאָגען?

פראַנק: אָנגעקומען די פּאָסט... אַ בריעף פון אונזער לייפּ־ציגער קאָרעספּאָנדענט.

אַל. מאָר (ריהרענדיג): וואָס, אַ גרוס פון מיין זוהן קאַרל'ן?

פראַנק: הם... הם... יאָ. אָבער איך האָב מורא... איך ווייס ניט... צי דאַרף איך עס... אייער געזונד... אין דער'אמת'ן, ווי פיהלט איהר זיך, פאָטער?

אַל. מאָר: ווי אַ פיש אין וואַסער. ער שרייבט וועגען קאַרל'ן? וואָס האָסטו אַזוי מורא פאַר מיין געזונד? שוין דאָס צווייטע מאָל פרעגסטו מיך, צי איך בין געזונד.

פראַנק: אויב איהר זענט קראַנק, אויב אין אייך איז דאָ האָטש אַ פּאָרטעפיהל פון אַ קראַנקהייט — דאַן לאָמיר עס איבער־לאָזען אויף אַ פּאַסיגערער צייט. (פאַר זיך) די דאָזיגע בשורה איז ניט פאַר אַזאַ צובראָכענעם שאַרבען.

אַל. מאָר: גאָט! גאָט! וואָס איז דאָס פאָרט פאַר אַ בשורה?

פראַנק: ערלויבט מיר צוערשט שטילערהייד אויס רחמנות בעוויינען מיין פערלאָרענעם ברודער. איך וואָלט, איגענטליך, בעדאַרפט אייביג שווייגען, ווייל ער איז אייער זוהן; איך וואָלט אויך בעדאַרפט פערדעקען די בושה, ווייל ער איז מיין ברודער, אָבער איך מוז אייך פאָלגען — דאָס איז מיין ערשטע פליכט. און דעריבער זענט מיר מוחל.

אַל. מאָר: אָ, קאַרל! קאַרל! ווען דו זאָלסט וויסען, ווי דיין

אויפפיהרונג פײניגט דײן פאטערס הארץ. אײן־אײנציג פרעהליך ידיעה׳לע פון דיר װאלט דאך מיר צוגעגעבען צעהן יאהר לעבען, איך װאלט דאך גאר יונג געװארען. אבער יעדע שלעכטע נאכריכט דער־פיהרט מיך נאר צום קבר.

פראנץ: אויב אזוי, טא פערבלײבט געזונד: אגיט װאלטען מיר נאך הײנט אלע בעדארפט זיך רײסען די האהר איבער דײן קבר (װיל געהן).

אל. מאר: פערבלײב. נאך אײן טריט איז דאך מיר סײ־װי־סײ געבליבען צום קבר, טא זאל זײן װי גאט װיל.

פראנץ: (נעהמט ארויס א בריעף) איהר קענט דאך אונזער קארעספאנדענט. א פינגער פון מײן רעכטער האנד װאלט איך זיך געלאזט אבשנײדען, אום איך זאל איהם קאנען אנרופען: ליגנער, געמײנער, גיפטיגער ליגנער! שטארקט זיך, פאטער! איהר װעט מיר מוחל זײן, טאמער װעל איך אײך נישט געבען דעם בריעף צום לעזען: װארום ניט אליך דארפט איהר װיסען.

אל. מאר: אליך, אליך, לײען! דו װעסט דאך נישט װעלען מיך פײניגען.

פראנץ: (לעזט) „לײפציג, דעם ערשטען מאי. װען נישט, ליעבסטער פרײנד, מײן װארט, װאס קאן נישט געבראכען װערען, אז איך זאל פון דיר נישט פערבארגען אפילו דאס סאמע שלעכטע, װאס איך װעל זעהן פון דײן ברודער, װאלט מײן אונשולדיגע פעדער דיר קײנמאל קײן יסורים נישט פערשאפט. פון דײנע בריעף קאן איך זיך נאר פארשטעלען, װי אזוי עס װערט פון אזױנע ידיעות צוריסען א ברודער׳ס הארץ. מיר דאכט זיך, אז איך זעה, װי צוליעב דעם אויסװאורף, צוליעב דעם הולטײ“... (דער אלטער מאר פערדעקט דאס געזיכט מיט די הענד) זעהט איהר, פאטער! איך האב אײך דערװײל נאר געלעזען דאס, װאס איז צו דערלײדען. (לעזט): „...צוליעב דעם הולטײ פערגיסטו טרעהרען...“ אך, שטראמענװײז האבען זײ זיך געגאסען פון מײנע אויגען. „איך זעה װי דײן אלטער, פרומער פאטער איז בלאס, װי דער טויט“... גאט! שוין זענט איהר שרעקליך בלאס געװארען, נאך אײדער איהר האט ערפאהרען דאס סאמע װיכ־טיגסטע?

אל. מאר: װײטער! װײטער!

פראנץ: (לעזט) „...בלאס װי דער טויט פאלט ער אויף זײן שטוהל און פערשילט דעם טאג, װען ער איז צום ערשטען פאטער

גע֞וואָרען. נישט אַלץ איז מיר ענטדעקט געוואָרען. און פון דעם ביסעל, וואָס איך ווייס, ווערסטו אויך קיין סך נישט וויסען. מיר שיינט, אַז דיין ברודער האָט פון זיך אַראָבגעוואָרפען די גאַנצע בושה. נאָך נידריגערעס פון דעם, וואָס ער האָט געטהון, איז מיר, יעדענפאַלס, אונבעקאַנט. נעכטען, אין מיטען נאַכט, איז ער מיט זיינע זיעבען קאַמעראַדען, וואָס ער האָט אויך אַראָבגעפיהרט פון גלייכען וועג, אַנטלאָפען און איבערגעלאָזט חובות אויף פיערציג טויזענד דוקאַטען". דאָס איז אַ שען ביסעל טאַשען־געלד, פאָטער! „...און געשענדעט די טאָכטער פון איינעם אַ רייכען באַנקיר און שטערבליך פערוואונדעט איהר חתן, אַ שענער יונגערמאַן פון אַ יחוסדיגער הויכער פאַמיליע". פאָטער! וואָס איז מיט אייך?

אַל. מאָר: ס'איז גענוג. לאָז אָב, מיין זוהן!

פראַנץ: איך שאַנעווע אייך. (לעזט): „שוין פונאַנדערגעשיקט געוואָרען בעפעהלען צו אַרעסטירען איהם. די בעליידיגטע פאָדערען בעפריעדיגונג, פאַר זיין קאָפּ איז אַ פרייז בעשטימט. דער נאָמען מאָר..." ניין, איך וויל נישט דערהרגענען מיט מיינע ליפּען מיין אייגענעם פאָטער. (צורייסט דעם בריעף) גלויבט ניט, פאָטער, אַ ליגען, קיין איין וואָרט זאָלט איהר ניט גלויבען.

אַל. מאָר: אָ מיין נאָמען! (וויינט ביטער) מיין עהרליכען נאָמען!

פראַנץ: קאַרל, אונפערשעמטער קאַרל! האָב איך דען דאָס נישט פאָראויסגעפיהלט נאָך דעמאָלט, ווען ער האָט זיך יונגעלווייז געיאָגט נאָך מיידלעך, האָט זיך אַרומגעשלעפּט מיט גאַס־קינדער און מיט אַלערליי לאָבוסעס איבער די בערג און פעלדער און אָבגעגעבען דאָס געלד, וואָס ער פלעגט ביי אייך אויסבעטען, אַ ליאַדע בעטלער. אָבער מיר פלעגען אין דערזעלבער צייט זיצען אין דערהיים און לייענען די היילינע ביכער.

אַל. מאָר: אָ, מיינע האָפנונגען! מיינע גאָלדענע חלומות!

פראַנץ: דאָס ווייס איך וואויל. איהר האָט שטענדיג געזאָגט, אַז דער פייערדיגער גייסט, וואָס ברענט אין קאַרל'ן, וואָס מאַכט איהם, ער זאָל פיהלען שענקייט, רייץ און גרויסקייט; אָט די אָפענהאַרציגקייט, וואָס לייכט איהם פון די אויגען אַרויס; אָט די ווייכקייט אין פיהלען, וואָס צווינגט איהם צו וויינען ביי די מינדסטע ליידען; אָט דער מוטה, וואָס גיט איהם די מעגליכקייט צו קריכען אויף די שפּיצען פון הונדערט־יעהריגע דעמבען, אַריבערשפּרייזען איבער גריבער, צוימען

און לויפיגע טייכען; אז צוליעב אט די זעלטענע עקשנות מיט די אלע גלענצענדע מעלות, וואס האבען זיך געניעסטיגט אין דעם פאטער'ס ליעבלינג, וועט ער ווען עס איז אויסוואקסען א ווארימער פריינד, אנ'אויסגעצייכענטער בירגער, א העלד, א גרויסער מאן. דער פייערדיגער גייסט האט זיך ענטוויקעלט, אויסגעברייטערט און הערליכע פרוכטען געבראכט. איהר זעהט נאר, ווי די אפענהארציגקייט איז איבערגעגאנגען אין חוצפה, די ווייכקייט קאן זיך בשלום צוזאמענלעבען מיט קאקעטקעס. איהר קוקט נאר, ווי אט דער פייערדיגער גייסט האט אין א זעקס יאהר אויסגעברענט זיינע כחות, אזוי, אז ער איז ערהנליך אן א מת! איהר קוקט נאר, ווי דער מוטהיגער קאפ, וואס פערשטעהט אנ'אונטערנעהמונג, בעשאפט און פיהרט אוים שרעקליכע פלאנען, און וואס וועט נאך זיין, אז ער וועט עלטער ווערען? און אפשר, פאטער, וועט איהר נאך דערלעבען ביז דער שמחה — איהם צו זעהן אין פראנט פון יענער מחנה לייט, וועלכע וואוינט אין די שטילע וועלדער און פערלייכטערט דעם מידען וואנדערער זיין פעקעל. אפשר וועט איהר נאך פאר'ן טויט מאכען א רייזע צו זיין דענקמאל, וואס ער וועט זיך אויפשטעלען צווישען הימעל און ערד! אפשר... פאטער! פאטער! בעזארגט זיך בייצייטענס מיט אנ'אנדער נאמען, אניט וועלען קרעמער און גאס-יונגען, וואס האבען געזעהן אין לייפציג אויפ'ן מארק דאס בילד פון אייער זוהן, טייטלען אויף אייך מיט'ן פינגער.

אל. מאר: און אויך, דו מיין זוהן, אויך דו!

פראנץ: זעהט איהר, איך קאן אויך וויציג זיין, אבער מיין וויץ איז גיפטיג. אט דער קאלטער, הילצערנער פראנץ — ווי איהר פלעגט איהם נאך דארטען אנרופען, בעת ער פלעגט זיצען ביי אייך אויפ'ן שויס און צופקען אייך פאר'ן באק — אט דער פראנץ וועט שטארבען, פערפוילט ווערען און פערגעסען ווערען, בעת דער כבוד פון דעם דאזיגען העלד וועט פערקלינגען פון איין עק וועלט ביז דעם אנדערען. גאט מיינער: אט דער הילצערנער, טרוקענער פראנץ דאנקט דיך אבער דערפאר, וואס ער איז נישט אזוי, ווי יענער.

אל. מאר: זיי מיר מוחל, זוהן מיינער! צארן ניט אויף דיין אלטען פאטער, וועלכער האט זיך גענארט אין זיינע האפנונגען. גאט, וואס האט מיר געשיקט טרעהרען דורך קארל'ן, וועט זיי מיר אבווישען דורך דיר, מיין פראנץ.

פראנץ: יא, פאטער. ער מוז זיי אבווישען פון אייערע אויגען.

אייער פראנץ וועט זיין לעבען אפפערן, אום אייערם צו פערלענגערען. גלויבט איהר מיר דאס?

אל. מאר: דו האסט נאך גרויסע פליכטען אויף זיך, מיין זוהן. גאט זאל דיך בענשען דערפאר, וואס דו ביזט מיר געווען און וואס דו וועסט מיר נאך זיין.

פראנץ: איצט זאגט מיר, פאטער, ווען דער קארל זאל ניט טראגען אייער נאמען, וואלט איהר ניט געווען גליקליך?

אל. מאר: שווייג, שווייג! ווען ער איז געבוירען געווארען און מען האט מיר איהם צוגעטראגען, האב איך איהם אויפגעהויבען אויף מיינע הענד און אויסגעשריען: בין איך דען ניט א גליקליכער?

פראנץ: איהר האט עס געזאגט, נו, איז עס אבער מקוים געווארען? איהר זענט דאך מקנא דעם ערגסטען פון אייערע פויערים, וואס יענער איז נישט דער פאטער פון אזא זוהן. און אזוי לאנג עס וועט לעבען קארל, אזוי לאנג וועט זיך ציהען אייער צער. אט דער צער וועט וואקסען צוזאמען מיט קארל'ן. אט דער צער וועט ארונטערהאקען אייער לעבען.

אל. מאר: א, דער צער האט מיך שוין געמאכט פאר אנ' אכציג־יעהריגען זקן.

פראנץ: נו, ווען איהר זאלט זיך אבזאגען פון אזא זוהן?

אל. מאר: (הייס) פראנץ! פראנץ! וואס רעדסטו?

פראנץ: פערשאפט אייך דען נישט די ליעבע צו איהם אט די אלע אנגסטען? אהן דער דאזיגער פערברעכערישער, פערשאלטענער ליעבע וואלט ער דאך פאר אייך גאר נישט עקזיסטירט. ער וואלט פאר אייך געווען געשטארבען.

אל. מאר: דו ווילסט, איך זאל מיין זוהן פערשילטען?

פראנץ: ניין! ניין! איהר דארפט איהם ניט פערשילטען... אבער וואס פאר א ווערטה האט איהר ביי אייער זוהן, וועלכען איהר האט געשענקט דאס לעבען, בעת ער סטארעט זיך אייער לעבען צו פערקירצען!

אל. מאר: דאס איז שוין צופיעל ריכטיג. מיט דעם משפט מיך גאט. אזוי האט גאט געוואלט.

פראנץ: זעהט איהר, ווי פיין אייער ליעבלינג איז זיך מיט אייך בעגאנגען! מיט אייער הייסער פאטערליכער האלטונג שטיקט ער אייך, מיט אייער ליעבע גופא דערשלאגט ער אייך, ער האט פערנארט אייער פאטערליך הארץ — אייער סוף זאל גיכער קומען.

נאָך אייער טויט וועט ער ווערען אייער יורש, און ער וועט טהון, וואָס ער וועט וועלען. איהר שטעלט זיך נאָר פאָר אויף זיין אָרט: ווי אַזוי דאַרף ער בעטען דעם טויט אויפ'ן פאָטער, ברודער, וואָס שטעהען איהם אַזוי אונערבאַרמדיג אין וועג און ער קאָן זיין תאוה נישט שטילען. צי דען איז עס ליעבע פאַר ליעבע? צי דען איז דאָס קינדערשע דאַנקבאַרקייט פאַר פאָטערליכע צערטליכקייט. ווען ער קאָן מקריב זיין מיט גאַנצע צעהן יאָהר פון אייער לעבען פאַר איין תאוה'דיגע רגע, ווען ער קאָן שטעלען אין קאָן פאַר אַזאַ רגע דעם כבוד פון זיינע עלטערן, וואָס איז גאַנצע זיעבען-הונדערט יאָהר אומבעפלעקט! אָט אַזאַ ווערטה האָט איהר ביי אייער זוהן! ענטפערט! האָט איהר ביי איהם עפּעס אַ ווערטה?

אַל. מאָר: אַ שלעכט קינד, אָבער דאָך מיין זוהן.

פראַנץ: אַ ליעבהאַרציג קינד, וואָס שטרעבט נאָר שטענדיג צו דעם, ער זאָל קיין פאָטער נישט האָבען. אָ, ווען איהר וואָלט געקאָנט בעגרייפען, ווען אייך וואָלט קלאָר געוואָרען פאַר די אויגען! איהר וועט געוויס אַראָבנעהמען די קללה פון זיין קאָפּ, אָבער אויף אייך, פאָטער, אויף אייך גופא וועט פאַלען די האָזיגע קללה.

אַל. מאָר: איך וועל איהם שרייבען, אַז איך האָב מיינע הענד אָבגעווענדט פון איהם.

פראַנץ: איהר וועט זעהר רעכט און קלוג טהון.

אַל. מאָר: אַז ער זאָל זיך מיר קיינמאָל אויף די אויגען נישט ווייזען.

פראַנץ: דאָס וועט זעהר גוט ווירקען.

אַל. מאָר: (צערטליך) ביז ער וועט זיך ניט פערבעסערן.

פראַנץ: זעהר שען. ווי איז אָבער, אַז ער וועט קומען צו אייך אַ פערמאַסקירטער, אַ גוטינקער, וועט אויסוויינען ביי אייך מיטלייד, אויסבעטען פערצייהונג, און צום מאָרגענ'ס וועט ער מאַכען חוזק איבער אייער שוואַכקייט אין די אָרעמס פון זיין געליעבטער? ניין, פאָטער, ער וועט קומען אליין, ווען זיין געוויסען וועט זיין ריין.

אַל. מאָר: אויב אַזוי — וועל איך איהם טאַקע שוין אָנ-שרייבען.

פראַנץ: וואַרט! נאָך איין וואָרט, פאָטער, איהר זענט ביידע און איך האָב מורא, אַז ביי אייך וועט אַרויסקומען צו-האַרב דער בריעף, וואָס וועט איהם דאָס האַרץ צובּרעכען. ווידער וועט ער

שוין דעם בריעף גופא, וואָס איז געשריבען מיט אייער אייגענער האַנד, אַנגעהמען פאַר אַ מין מחילה. עס וועט דעריבער זיין גלייכער, אַז איך זאָל איהם אָנשרייבען.

אַל. מאָר: טהו עס, זוהן מיינער. אַך! אָבער דאָך וואָלט עס מיר דאָס האַרץ צובראָכען! שרייב איהם...

פראַנץ: (געשווינד) אַלזאָ, בעשלאָסען?

אַל. מאָר: שרייב איהם, אַז אַסך בלוטיגע טרעהרען זענען פערגאָסען געוואָרען, אַ סך שלאָפלאָזע נעכט... אָבער ברענג איהם נישט אַריין אין פערצווייפלונג.

פראַנץ: פאָטער, אפשר וועט איהר זיך צו-לעגען אויס-רוהען. איהר זענט דאָך אַזוי מיעד.

אַל. מאָר: (הויבט זיך אויף) שרייב איהם, אַז דאָס פאָטער-ליכע האַרץ... און נאָכאַמאָל זאָג איך דיר: ברענג איהם נישט צו פערצווייפלונג. (טרויעריג אָב).

פראַנץ: (קוקט איהם נאָך מיט געלעכטער) טרייסט זיך, אַלטער! וועסט איהם שוין קיינמאָל צו דיין ברוסט נ'ט צו-דריקען. דער וועג דערצו איז פערשטעלט, ווי דעם רשע דער גן-עדן. ער איז שוין געוועזען פון דיין אָרעם אַרויסגעריסען, איידער נאָך דו האָסט געוואוסט, אַז דו וועסט עס אַליין וועלען. איך וואָלט זיין אַ גרויסער נאַר, ווען איך זאָל נישט קאָנען אַרויסרייסען דעם זוהן פון פאָטער'ס האַרץ, אַפילו ווען ער איז צו איהם צוגעבונדען מיט אייזערנע קייטען. איך האָב דיך אַרומגערינגעלט, אַלטער, מיט אַ פערשאָלטענעם און פער'כשופ'טען קרייז, וועלכען דיין קאַרל וועט שוין קיינמאָל נישט אַריבערשפּרייזען. דאָס איז אַ גליק, פראַנץ! דער ליעבלינג איז שוין ניטאָ, עס ווערט העלער! מען דאַרף אָבער צוזאַמענקלייבען די שטיקלעך בריעף. מען קאָן אַזוי לייכט דערקענען מיין האַנדשריפט! (קלויבט אויף די שטיקלעך פון צוריסענעם בריעף) דאָס אומגליק וועט אין גיכען דערשלאָגען דעם אַלטען. אויך פון איהר האַרץ מוז איך אַרויסרייסען קאַרל'ן, ווען עס זאָל איהר אַפילו קאָסטען אַ האַלב לעבען. (פויזע) איך מעג זיין פאַלקאָם אונצופריעדען מיט דער נאַטור און איך שווער מיר צו, אַז איך וועל זיך בענוצען מיט דעם. פאַרוואָס בין איך ניט געבוירען געוואָרען דער ערשטער? פאַרוואָס האָט מיך די נאַטור בעשאַפען מיט אַזאַ העסליכען געזיכט? פאַר-וואָס גראַדע מיך? נישט אַנדערש, אַז ביים בעשאַפען מיך, האָט די נאַטור צונויפגעקליבען אַלע רעשטלעך. פאַרוואָס גראַדע מיר אָט

די לאַפּלאַנדישע נאָז, אָט די נעגרישע ליפּען, אָט די האָטענטאָטען-
אויגען? חלעבען, מיר שיינט, אַז די נאַטור האָט ביי אַלע פעלקער
צונויפגעקליבען דאָס סאַמע עקעלהאַפטסטע און האָט פון דעם געמיש
מיך אויסגעבאַקען! מאָרד און טויט! ווער האָט עס איהר געגעבען
דאָס רעכט יענעם מיט אַלץ צו בעטיילען און פון מיר אַלץ אַוועק-
צורויבען? ניין! איך בין אומגערעכט געגען איהר! די נאַטור
האָט דאָך אונז אַלעמען בעטיילט מיט ערפינדונגס=קראַפט און האָט
אונז אַוועקגעזעצט אויפ'ן ברעג פון גרויסען לעבענס=ים. שווים! ווער
עס קאָן! אָבער ווער עס איז צו=שווער, דער מוז דערטרונקען ווערען.
זי האָט מיר גאָרנישט געגעבען. איך קאָן זיין, וואָס איך וויל.
יעדער האָט גלייך רעכט אויף קליינעס, אויף גרויסעס. רעכט ווערט
צושלאָגען אָן רעכט, שטרעבונג אָן שטרעבונג, קראַפט אָן קראַפט.
אַנ'עהרליכער נאָמען! — דאָס איז, חלעבען, אַ טייערע מטבע, מיט
וועלכער מען קאָן מאַכען גאָלדענע געשעפטען, אַז מען זאָל וויסען
ווי אויסצוברענגען זי. געוויסען! אָ, יאָ, געוויס! דערמיט קאָן מען
מייסטערליך פויגלען אָבשרעקען. דאָס איז אויך אַ גוטער וועקסעל,
מיט וועלכען מען קאָן זיך אין אַ נויט בענוצען אין אַ באַנקראָט.
אין גרונד זענען דאָס גרויסאַרטיגע מיטלען, מיט וועלכע מען קאָן
צווינגען נאַראָנים אָבצוגעבען דיר כבוד און האַלטען דעם פשוט'ן
המון אונטער'ן פאַנטאָפעל, כדי קלוגע מענשען זאָלען זיין פרייער
אין זייערע מעשים. איך האָב זיך אָנגעהערט אַ סך נאַרישע ווערטער
וועגען קרבה'שאַפט, בלוט=ליעבע. די דאָזיגע ווערטער קאָנען פער=
דרעהען אַ קאָפּ אַנ'אָנשטענדיגען מענשען. דאָס איז דיין ברודער!
בעסער געזאָגט: ער איז אויסגעבאַקען אין דעמזעלבען אויווען, וואָס
דו, און דעריבער דאַרף ער פאַר דיר זיין הייליג. נאָר ווייטער!
דאָס איז דיין פאָטער! ער האָט דיר געגעבען לעבען, דו ביזט זיין
פלייש, זיין בלוט — טאָ זאָל ער זיין פאַר דיר הייליג! איך וואָלט
איהם נאָר געוואָלט פרעגען, צו וואָס האָט ער מיך בעשאַפען? יעדענ-
פאַלס, נישט אויס ליעבע צו מיר האָט ער מיך בעשאַפען! האָט
ער מיך דען געקענט פריהער, איידער ער האָט מיך בעשאַפען?
האָט ער דען געטראַכט וועגען מיר, בעת ער האָט מיך בעשאַפען?
האָט ער דען מיך בעגעהרט? האָט ער דען געוואוסט, וואָס איך
וועל זיין? איך וואָלט עס דאָך איהם נישט געראַטען, און איצט
וואָלט איך איהם געקאָנט בעשטראָפען דערפאַר, וואָס ער האָט מיך
בעשאַפען! קאָן איך איהם דען דאַנקבאַר זיין דערפאַר, וואָס איך

בין בעשאפען געווארען א מאנסביל? פונקט אזוי ווייניג, ווי איך האלט בעשאפען געווארען א פרוי! טא וואו איז דא די היילינקייט? אפשר אין דעם אקט גופא, צוליעב וועלכען איך בין געקומען אויף גאט׳ס וועלט? איז עס אבער נישט געוועזען דער בהמה׳שער פראצעס, אום צו שטילען די בהמה׳שע תאוות? דארף איך איהם דען דאנקבאר זיין, פארוואס ער האט מיך ליעב? דאס איז א מין גאווה ביי איהם, ווי די ליעבע ביי אלע קינסטלער צו זייער ווערק, איבער וועלכען זיי צושמעלצען זיך פון נחת, מעג דאס ווערק זיין ווי העסליך! אט דאס זענען זיי — די גרויסע מעלות אייערע, וועלכע איהר האט פערשלייערט אין א היילינגען נעבעל, כדי אבצושרעקען אונז. זאל איך מיך אבער אויך לאזען פערפיהרען דורכדעם, ווי א יונגעלע? אלזא, דרייסט צו דער ארבייט! איך וועל אויסראטען אלץ ארום מיר, וואס וועט מיר נאר שטערען צו ווערען א הערשער. איך מוז זיין א הערשער, און דאס, וואס איך האב נישט געקאנט נעהמען מיט גוטען, וועל איך נעהמען מיט געוואלט. (אב).

צווייטע סצענע.

א שענק ביי דער זאכסישער גרענעץ. קארל מאר פערטיעפט אין א בוך. שפיעגעלבערג טרינגט ביים טיש.

מאר (לעגט אוועק דאס בוך): מיר עקעלט פון דער היינטיגער וועלט, ווען איך לעז אין מיין פלוטארך פון גרויסע מענשען.

שפיעגעלבערג (שטעלט אוועק פאר איהם א גלאז און טרינקט). דו לעז יוסף׳ן.

מאר: דאס העלע ליכט פון פראמעטיי איז פערלאשען געווארען. אנשטאט דעם בענוצט מען זיך איצט מיט בענגאלישען פייער, מיט וועלכען מען קאן אפילו קיין ליולקע טאבאק נישט פעררויכערן.

שפיעגעלבערג: איך בעט דיך, לייען יוסף׳ן.

מאר: פוי! פוי! אט דער שוואכער דור פון קאסטראטען טויג שוין מעהר צו גארנישט. ער קאן נאר איבערלעבען די מעשים פון אמאליגע צייטען, פייניגען די אמאליגע העלדען מיט קאמענטאריעס און קאליע מאכען זיי אין די טראגעדיעס. די קראפט זיינע איז בטל געווארען, און כדי די מענשהייט זאל וייטער וואקסען, מוז מען

זי צו־העלפען מיט ביער־היזוען.

שפיעגעלבערג: טהיי, ברודער, טהיי!

מאָר: דעם וועג צו דער געזונטער נאַטור האָבען זיי פער־צוימט מיט נאַרישע כללים, האָבען קיין האַרץ נישט מיט אַמאָל אויכצולעדיגען אַ גלאָז וויין, ווייל דערצו מוז מען פריהער זאָגען אַ טאָסט. זיי חנפה׳נען דעם לאָקיי, וועלכער קאָן אַמאָל פערוואַרפען וועגען זיי אַ שלעכט ווערטעל פאַר זיין בעל־הבית און טרעטען איבער דעם אומגליקליכען, פאַר וועלכען זיי האָבען קיין מורא נישט. זיי פאַלען אין חלשות, אַז זיי דערזעהען בלוט פון אַ גאַנז און פאַטשען מיט די הענד פון שמחה, ווען זייער קאָנקורענט האָט באַנקראָטירט אויף דער בערזע... איך האָב זיי אַזוי היים געדריקט די האַנד... „האָטש נאָך איין טאָג“... אומזיסט... „אין אָסטראָג אַריין דעם הונד!“ געבעטען, געשוואוירען, טרעהרען... (טופעט מיט די פיס). גיהנם און טייוועל!

שפיעגעלבערג: צוליעב אָט די עטליכע טויזענד דוקאַטען?

מאָר: איך האָב גאָר נישט געקאָנט טראַכטען וועגען דעם. זאָל איך איינציהען מיין לייב מיט אַ שטריקעל און איינצוימען מיינע פערלאַנגען אין געזעצען! דאָס געזעץ האָט געמאַכט לאַנגזאַם געהן דאָס, וואָס האָט פריהער געקאָנט פליהען ווי אַן אָדלער.

שפיעגעלבערג (אויפשפרינגענדיג): בראַוואָ! בראַוואָ! דו צווינגסט מיך, אַז איך זאָל זיך פערטראַכטען... איך וויל דיר עפּעס אַזוינס זאָגען, מאָר, וואָס איך האָב שוין לאַנג פערטראַכט. און דו ביזט טאַקע דער מענש, וועלכען איך קאָן עס ענטדעקען. האָרך־זשע, לאָמיר ווערען יודען און אויסבויען צוריק זייער מלוכה. אָבער זאָג, איז דאָס נישט אַ קלוגער און אַ וואוילער פלאַן? מיר שיקען אַרויס אַ מאַניפעסט אין אַלע פיער עקען וועלט און רופען צונויף קיין פאַלעסטינע די אַלע, וואָס עסען קיין חזיר נישט. איך וועל מיט דאָקומענטען בעווייזען, אַז מיינע אָבות שטאַמען פון הורדוס׳ן, און אַזוי ווייטער. אָט וואָלט עס געווען אַ נצחון, אַז זיי וואָלטען דאָס געקאָנט איינגעהמען ירושלים! ווען דאָס אייזען איז נאָך וואַרם, טרייבען מיר אַרויס די טערקען פון אַזיען, האַקען אויס טענענבוימער אויפ׳ן לבנון, בויען שיפען און בעהערשען דאָס גאַנצע פאָלק. דערנאָך...

מאָר (נעהמט איהם לאַכענדיג ביי דער האַנד): קאַמעראַד, הער אויף צו ריידען נאַרישקייטען.

שפיגעלבערג: א ראל פון א שלים-מזל ווילסטו דאך ניט שפילען. דו, וואס מיט דיין שווערד האסטו צוקריצט מענשליכע פנימ'ער מעהר, ווי דריי קאנצעליאריסטען האבען פאר א גאנץ יאהר פערשריבען אין ביכער!

שווייצער, גרים, ראלער, שופטערלע, ראצמאן — קומען אריין.

ראלער: ווייסט איהר, אז מען זוכט אונז?

גרים: מען קאן אונז יעדע רגע חאפען.

מאר: מיך ארט עס ניט. זאל מען טהון, וואס מען וויל. צי האט איהר ניט געזעהן שווארצ'ן? צי האט ער איך ניט געזאגט, אז ער האט א בריעף פאר מיר?

ראלער: ער זוכט דיך שוין פון לאנג. אפנים, אז יא.

מאר: וואו איז ער, וואו? וואו? (וויל אזעקלויפען).

ראלער: ווארט! מיר האבען איהם געדופען אהער! דו ציטערסט?

מאר: איך ציטער ניט. צו וואס זאל איך מורא האבען? קאמעראדען! אט דער בריעף... פרעהט אייך מיט מיר! איך בין דער גליקליכסטער אונטער דער זון! פארוואס זאל איך ציטערן?

שווארץ קומט אריין.

מאר: (לויפט איהם אנטקעגען): ברודער! ברודער! דער בריעף!

שווארץ (גיט איבער מאר'ן דעם בריעף, וועלכען יענער רייסט געשווינד פונאנדער): וואס איז מיט דיר? ביזט שרעקליך בלאס געווארען.

מאר: מיין ברודערס האנדשריפט.

שווארץ: וואס טהוט עס שפיעגעלבערג?

גרים: ער איז משוגע און מאכט אזוינע זשעסטען, פונקט ווי ער וואלט געווען אין א היץ-קרענק.

שופטערלע: ביי איהם איז צודרעהט דער מח: איך מיין, אז ער שרייבט ליעדער.

ראצמאן: שפיעגעלבערג, העי, שפיעגעלבערג! הערט ניט!

גרים (טרייסעלט איהם): דו שלאפסט, אדער...

שפיעגעלבערג (וואס האט די גאנצע צייט, שטעהענדיג אין ווינקעל, זשעסטיקולירט, שפרינגט ווילד אויף). געלד אדער

לעבען! (האַפּט אין דערזעלבער צייט שווייצער'ן פאַר'ן האַלז; יענער שליידערט איהם אַב צו דער געגענאיבערדיגער וואַנד. מאָר וואַרפט אַוועק דעם בריעף און לויפט אַרויס. אַלע שפּרינגען אויף פון די אָרטער).

ראָלער (הויבט אויף דעם בריעף און לעזט): „אומגליקליכער ברודער!“ דער אָנהויב קלינגט נישקשה. „איך דאַרף דיר אין קורצען מודיע זיין, אַז דו האָסט זיך גענאַרט אין דיינע האָפנונגען. קאָנסט געהן אַהין, הייסט דיר איבערגעבען דער פאָטער, וואו מען קען דיך מיט דיינע שענע מעשים. דו זאָלסט קיינמאָל, זאָגט ער, נישט האָפען אויף זיין מחילה, סיידען דו וועסט מרוצה ווערען צו לעבען אין די קעלערן פון זיין שלאָס, עסען ברויט מיט וואַסער און האָהר און נעגעל וועלען ביי דיר אויסוואַקסען, ווי ביי אַ ווילדער חיה. דאָס זענען זיינע אייגענע ווערטער. ער לאָזט מיר מעהר נישט שרייבען. לעב אייביג וואויל. איך בעדויער דיך... פראַנץ פאָן-מאָר“.

שווייצער: אַ ליעב ברודעריל, חלעבען! פראַנץ הייסט די קאַנאַליע?

שפּיעגעלבערג (געהט לאַנגזאַם הין-און-צוריק): פון וואַסער און ברויט ווערט דאָ גערעדט? אַ שען לעבען! איך האָב אָבער עפּעס אַנדערש געמיינט פאַר אייך. איך האָב אייך אַלעמען געוואָלט פערזאָרגען.

שווייצער: וואָס רעדט דער אייזעל? ער וויל דאָס אונז אַלעמען בעזאָרגען?

שפּיעגעלבערג: איהר זענט אַלע האָזען, קאַליקעס און הינקענדיגע הינד, אויב איהר האָט קיין מוטה נישט צו וואַגען אויף עפּעס גרויסעס.

ראָלער: דו ביזט גערעכט! צי וועט אונז אָבער דיין פּלאַן אַרויסראַטעווען פון אָט דער פערשאָלטענער לאַגע?

שפּיעגעלבערג (מיט שטאָלצען געלעכטער): שלים-מזל! אַרויסראַטעווען פון אָט דער לאַגע? חאַ-חאַ-חאַ! און אויף מעהר קאָנסטו גאַרנישט רעכענען? שפּיעגעלבערג וואָלט געווען אַ גאַרנישט, ווען ער וואָלט בלייבען צופריעדען בלויז דערמיט אַליין. מיין פּלאַן וועט אייך מאַכען פאַר העלדען, פאַר פרייע מענשען, פאַר פירשטען!

ראַצמאַן: חלעבען, דאָס איז צופיעל פאַר איין מאָל! מסתמא

ווערט דאס זיין אזא ארבייט, וואס מען וועט דארפען ברעכען האלז-און-נאקען. מיט דעם קאפ וועט מען זיך אודאי בעצאהלען!

שפיגעלבערג: מעהר דארף מען נישט, ווי מוטה. ווארום וואס צו טהון וועל איך שוין ווייזען. מוטה, זאג איך, שוויצער! מוטה, ראצמאן, ראלער, גרים, שופטערלע! מוטה!

שווייצער: מוטה? ווען נאר בלויז דאס אליין? מוטה האב איך גענוג — אפילו א בארפעסער דורכצוגעהן דעם גיהנום!

שפיגעלבערג: אלזא (שטעלט זיך צווישען זיי און זאגט ארויס הויך), אויב אין איינער אדערן רינט חאטש איין טראפעלע דייטשיש העלדיש בלוט — טא קומט! לאמיר געהן אין וואלד אריין, לאמיר דארט מאכען א רויבער-באנדע!... וואס קוקט איהר אויף מיר? שוין זענט איהר אהן מוטה געבליבען?

ראלער: ביזט נישט דער ערשטער זשוליק, וואס האט פערגעסען אן דער תליה... נאר סונדערסטוועגען וואס האבען מיר גאך אויסצוקלויבען?

שפיגעלבערג: איהר האט נישט פון וואס אויסצוקלייבען. איהר ווילט, אפנים, מען זאל אייך אריינזעצען אין טורמע? איהר ווילט, מען זאל אייך פערמוטשען, איהר זאלט ארבייטען מיט'ן ביטערן גאל פאר א טרוקען שטיקעל ברויט? אדער בעטלען נדבות אונטער די פענסטער מיט א נעבעכדיגען קול? אדער אפשר אויף קאטארגע ווילט איהר געהן און שלעפען אויף זיך די גאנצע אייזענקראם פון וואולקאן? זעהט איהר, פון דעם אלעם קאנט איהר אויסקלויבען!

ראלער: שפיגעלבערג איז נישט אינגאנצען אומגערעכט. איך האב אויך אויסגעארבייט א פלאן און ער איז ענליך צו זיינעם.

שווייצער (שטעהט אויף און דערלאנגט שפיגעלבערג'ן די האנד): מאריץ! א גרויסער מאן ביזטו!

שווארץ: גאלדענע פלאנען! יושר'דיגע אונטערנעהמונגען! אבער ווי גרויסע נשמות סימפאטיזירען איינע מיט די צווייטע!

שפיגעלבערג: שפאסען! שפאסען! וואס שטערט אייך צו ווערען דאס, וואס איהר ווילט? מיין פלאן וועט אייך שטעלען הויך און וועט אייך, אויסער אלץ, געבען רוהם און אונשטערבליכקייט! עך, ארימע נפשות'ליך! מען דארף דאך אמאל א טראכט טהון פון רוהם און אונשטערבליכקייט!

ראלער: און זיין די ערשטע פערשריבען אין דעם צעטעל

פון אָרענטליכע לײַט. דו קאָנסט זעהר שען רײדען, שפּיגעלבערג, ווען דו ווילסט אַראָבפיהרען פון וועג אַן אָרענטליכען מענשען! אָבער זאָג מיר, וואו איז מאָר פערפאַלען געוואָרען? אויב ער וועט נישט צושטעהן צו אונז, וועט אונזער גאַנצער פּראָיעקט פּלאַצען. אָהן מאָר'ן זענען מיר, ווי אַ גוף אָהן אַ נשמה.

שפּיגעלבערג (קעהרט זיך אָב פון איהם): שוטה!

מאָר (קומט־אַרײַן אַן'אויפגערעגטער און לאָזט זיך געשווינד געהן אויף און אָב): מענשען! מענשען! פאַלשע, געמײנע, אויס־נאַרער! וואַסער איז זײערע אויגען, אײַזען — זײער האַרץ! אויף די ליפּען טראָגען זיי קושען און אין האַרצען — אַ שווערד! לייבען און לעמפּערטען שפּײַזען זײערע קינדער, קראָהען ברענגען שפּײַז פאַר זײער קלײנוואַרג — און ער! איך האָב געדולדיג געקאָנט מײַן בעס שטילען און מיט געלעכטער האָב איך געקאָנט קוקען אויף מײַן שונא, וואָס האָט געטרונקען דאָס בלוט פון מײַן האַרצען — אָבער בעת אַ לײַבליכער ברודער ווערט דיר פאַלש, ווען פאָטער־ליעבע געהט אונטער — אָ, דעמאָלט זאָל אַ פײַער צו־שטערען מײַן מאַנסבילשע געלאַסענקײַט, אין אַ טיגער ווער פער־וואַנדעלט און פערדאַרב אַליץ, וואָס דו טרעפסט־אָן אויפ'ן וועג!

ראָלער: האָרך־נאָר, מאָר! איז דאָס לעבען פון רויבער נישט בעסער, אײדער צו לעבען אין אַ קעלער אויף ברויט און וואַסער?

מאָר: פאַרוואָס איז אָט די נשמה נישט אינ'ם גוף פון אַ טיגער, וואָס שטעכט אַרײַן זײַנע שאַרפע צײַהן אין מענשענס פלײש? אָט דאָס איז פאָטערליכע צערטליכקײַט? אָט דאָס איז ליעבע פאַר ליעבע? אָ, ווען איך בין אַ בער און וואָלט געקאָנט מיט די צפון־בערען אַרויפוואַרפען זיך אויף דעם דאָזיגען רויבער־פאָלק!

ראָלער: האָרך־נאָר, וואָס איך וועל דיר זאָגען!

מאָר: דאָס איז עפּעס אונגלויבליך, דאָס איז אַ חלום! אַ טעות! אַזאַ ריהרענדע ביטע, אַזוי לעבעדיג פאָרגעשטעלט דאָס אומ־גליק און פון גאַנצען האַרצען אַרויסבעוויזען חרטה — אַ ווילדע חיה וואָלט דאָך צוגאַנגען פון מיטלייד! שטײנער וואָלטען געוויינט! אָ, ווען איך וואָלט געקאָנט אַרויסרופען צו אַן'אויפשטאַנד די גאַנצע נאַטור, נעהמען אין שטרײַט געגען דעם פערשאָלטענעם מענשען־פאָלק — לופט, ערד און ים'ען!...

גרים: אָבער הער־זשע! הער־זשע! פון משוגעת ביזטו טויב געוואָרען!

מאָר: אַוועק, אַוועק פון מיר! צי דען ביזטו קיין מענש נישט? האָט דיך דען נישט געבוירען אַ פרוי? אַוועק פון מיינע אויגען מיט דיין מענשליכער געשטאַלט? איך האָב איהם אַזוי ליעב געהאַט! קיין איין זוהן האָט נאָך אַזוי נישט געליעבט! טויזענד לעבענס וואָלט איך פאַר איהם אָבגעגעבען... (טופּעט מיט'ן פים) אָ, ווער עס וועט מיר זאָגען ווי אַזוי צו טרעפען אין סאַמע האַרץ פון זייער לעבען, צוטרעטען זיי, פערניכטען זיי! — דער וועט מיר זיין אַ פריינד, אַ מלאך, אַ גאָט! אויף די קניה וועל איך שטעהן און בעטען ביי איהם וועגען דעם!

ראָלער: ווילען מיר דאָך טאַקע זיין אַזעלכע פריינד! לאָז נאָר אויסריידען אַ וואָרט!

שוואַרץ: קום מיט אונז אין בעהמער וואַלד! מיר ווילען אויפזאַמלען אַ חברה רויבער, און דו...

(מאָר קוקט איהם ווילד אָן).

שווייצער: דו וועסט זיין אונזער הויפטמאַן! דו מוזט זיין אונזער הויפטמאַן!

שפּיעגעלבערג: (גיט זיך ווילד אַ וואָרף אויפ'ן שטוהל): שקלאַפען און פחדנים!

מאָר: ווער האָט עס דיר אונטערגעזאָגט דאָס דאָזיגע וואָרט? הערך, חבר! (נעהמט איהם פעסט פאַר'ן אַקסעל) דער געדאַנק איז דיר אַוודאי געקומען נישט פון אַ מענשליכער נשמה! יאָ, לאָמיר ווערען רויבער! מיר מוזען ווערען רויבער! דעם געדאַנק מעג מען ממש פערגעטערען! רויבער און מערדער! איך שווער אייך ביי מיין לעבען, אַז איך ווער אייער הויפטמאַן!

אַלע (מיט ליאַרם און געשריי): עס זאָל לעבען אונזער הויפטמאַן!

שפּיעגעלבערג (אויפשפּרינגענדיג, פאַר זיך): ביז איך וועל איהם אומבריינגען!

מאָר: פונקט ווי מיר וואָלט מיט אַמאָל ליכטיג געוואָרען אין די אויגען: וואָס פאַר אַ נאַר איך בין געוועזען, אַז איך האָב מיך געוואָלט צוריקקעהרען אין שטייג אַריין! מיין גייסט דורשט נאָך טהאַטען, מיין אָטעם — פריידהייט! רויבער, מערדער! אָט מיט די ווערטער ווערט דאָס געזעץ אונטער מיינע פים געטראָטען! מענשען האָבען פון מיר די מענשהייט פערבאָרגען, בעת איך האָב צו אָט דער מענשהייט אַפּעלירט. איצט דאַרף איך נישט קיין סימפּאַטיע

און קיין מענשליכע רחמנות! נישטאָ ביי מיר קיין פאָטער, נישטאָ ביי מיר קיין ליעבע! אין בלוט און אין טויט וועל איך פערגעסען דערויף, וואָס איז מיר אַמאָל טייער געווען! לאָמיר געהן! לאָמיר געהן! אָ, איך וועל ברענגען שרעקליכע צושטערונג! בעשלאָסען! איך בין אייער הויפטמאַן! און גליקליך וועט זיין דער פון אייך, וואָס וועט מיט ווילדקייט לאָזען ברענען אַלץ אַרום זיך, וואָס וועט דערג'ענען אויפ'ן סאַמע שרעקליכסטען אופן! און איך זאָג אייך צו, אַז איך וועל איהם קייזערליך בעלוינען! רינגעלט מיך יעדער אַרום און שווערט מיר צו טרייהייט און געהאָרכזאַמקייט ביז'ן טויט! שווערט מיר צו מיט דער רעכטער האַנד אייערער!

אלע (אויפהויבענדיג די הענד): מיר שווערען דיר טרייהייט און געהאָרכזאַמקייט ביז'ן טויט אַריין!

מאָר: און מיט דער רעכטער האַנד שווער איך אייך אויך צו, אַז איך וועל זיין אייער טרייער און איבערגעבענער הויפטמאַן ביז'ן טויט אַריין! אָט די־זעלבע האַנד וועט פאַלען אויף דעם, וואָס וועט זיך דערשרעקען אָדער צווייפלען, אָדער ער וועט וועלען אָב־טרעטען פאַר'ן שונא! און דאָס־זעלבע קאָן טהון מיט מיר אַ יעדער פון אייך, ווען איך וועל ברעכען מיין שבועה! זענט איהר צו־פריעדען?

(שפיעגעלבערג לויפט האַסטיג אום איבער'ן צימער).

אלע (מיט אויסערגעוועהנליכער היץ): צופריעדען!

מאָר: טאָ לאָמיר זיך לאָזען אין וועג אַריין! שרעקט זיך נישט פאַר טויט און געפאַהר, וואָרום יעדער פון אונז האָט סיי־ווי־סיי זיין בעשטימטען גורל! יעדער פון אונז וועט סוף־כל־סוף שטאַרבען, צי אויף ווייכע קישענס, צי אויפ'ן בלוטיגען פעלד, צי אויף דער תליה! איינער פון אָט די מינים טויטען וועט זיין אונזער טויט! (אָב).

שפיעגעלבערג (קוקט איהם נאָך; נאָך אַ קליינער פויזע): דיין צעטעל איז נאָך נישט פיל. דו האָסט זיך פערגעסען אָן גם (אָב).

דריטע סצענע.

פראנץ, אמאליע.

פראנץ: דו קעהרסט זיך אב פון מיר, אמאליע? האב איך רען ניט פערדיענט אזוי פיעל אויפמערקזאמקייט וויפיעל דער, וואס זיין פאטער האט איהם פערשאלטען.

אמאליע: אוועק! דו ביזט דער זוהן פון דעם ליעבענדען בארמהערציגען פאטער, וועלכער האט איבערגעגעבען זיין זוהן צו וועלף און שלאנגען! ער אליין געניסט די גוטע טייערע וויינען, ערטעלט זיינע אלטע גליעדער אויף דיוואנען און אויף פוכאווע קישענס, בעת זיין גרויסער און שענער זוהן ליידט הונגער און נויט. שעמט אייך, איהר בארבארען, שעמט אייך, איהר שלעכטע מענשען! אנ'איינציגען זוהן!...

פראנץ: און מיר שיינט, אז ער האט צוויי זיהן.

אמאליע: יא, ער האט פערדיענט אזעלכע זיהן צו האבען, ווי דו. אויף זיין טויטען בעט וועט ער אומזיסט זיינע שוואכע הענדע אויסשטרעקען נאך זיין קארלן, אבער ציטערנדיג, וועט ער זיינע הענד צוריקחאפען, ווען זיי וועלען זיך נאר אנריהרען אן די קאלטע הענד פון פראנצ'ן... אך, ווי אנגענעהם עס איז צו זיין פערשאלטען פון א פאטער! זאג פראנץ, זאג ליעבער הארציגער ברודער, וואס דארף מען טהון, אום פון איהם פערשאלטען צו זיין?

פראנץ: דו רעדסט זעהר ניט גלייך, מיין טייערע, דו פערדיענסט בעדויערונג.

אמאליע: דו בעדויערסט מיך? בעדויערסטו אויך דיין ברודער? ניין, רשע, דו האסט איהם פיינט! מיך האסטו דאך אויך פיינט?

פראנץ: איך האב דיך ליעב, אמאליע, ווי זיך אליין!

אמאליע: אויב דו ליעבסט מיך, וועסטו מיר נישט אבזאגען דערין, וואס איך וועל ביי דיר בעטען.

פראנץ: ניין. ווי באלד דאס איז ניט מעהר ווי מיין לעבען.

אמאליע: א, אויב דאס איז אזוי — וועסטו גערן ערפילען מיין בקשה! (שטאלץ) האב מיך פיינט! מיינע באקען פלאמען פון חרפה, ווען טראכטענדיג פון קארלן, וועל איך מיך דערמאהנען, אז דו האסט מיך פיינט! קאנסטו עס מיר פערשפרעכען? איצט געה און לאז מיך איבער אליין. איך וויל זיין אליין.

פראנץ: מיין ליבע פאנטאזירערין, איך בעוואונדער דיין אידעלעס ליבענדעס הארץ. (ווייזט אן אויף איהר הארץ) אט דא, אט דא האט געקעניגט קארל, ווי גאט אין טעמפעל. קארל שטעהט פאר דיר אי בייטאג אי ביינאכט. די גאנצע וועלט האט זיך פאר דיר אויפגעגאסען אין איהם, האט זיך אבגעשפיגעלט אין איהם, און קלינגט מיט איהם: קארל, קארל!

אמאליע (אויפגערעגט): יא, עס איז אמת. איך בעשטעטיג עס! עפענטליך פאר דער גאנצער וועלט וועל איך שרייען, אז איך ליעב איהם!

פראנץ: עס איז אונמענשליך, גרויזאם אזוי א ליעבע צו בעלוינען! צו פערגעסען יענע, וועלכע...

אמאליע (אויפשפרינגענדיג): וואס? מיך פערגעסען?

פראנץ: האסטו דען איהם ניט געגעבען א פינגעריל אלס משכון פון טרייהייט? נו, געוויס, ווי קאן א בחור'ל בייזשטעהן אנטקעגען, דער נעץ פון אנ'עפענטליכער פרוי? ווער קאן איהם בעשולדיגען דערפאר, וואס ער האט איהר מעהר ווי דעם רינג ניט געגעבען און זי האט איהם דערפאר גוט בעצאהלט מיט קושען און מיט האלזען.

אמאליע (שרעקליך אויפגעבראכט): מיין רינג — אנ'עפענטליכער פרוי?

פראנץ: דאס איז מאוס! עס וואלט נאך גוט געווען, ווען דאס אליין זאל זיין. א פינגעריל, ווי טייער דאס זאל נישט זיין, קאן מען שטענדיג קריגען ביי יעדען יודען... אפשר איז איהם, קאן זיין, נישט געפעלען געווען די ארבייט, אפשר האט ער געקויפט א שענערען רינג, איידער דער.

אמאליע (היציג): אבער מיין פינגעריל... איך זאג דאך — מיין פינגעריל?

פראנץ: טאקע נאר דיינס, אמאליע! ווען איך האב אזא טייערע זאך אויף מיין פינגער און פון אמאליען?... אפילו דער טויט וואלט עס נישט געקאנט אראבגרייסען פון מיינע פינגער! ניט וואהר, אמאליע? נישט די קאסטבארקייט פון דימענט, נישט די קינסט פון ארומשלייפען, נאר די ליעבע מאכט איהם טייער... (פויזע) מיין טייער קינד, דו וויינסט? וועה צו דעם, וואס האט ארויסגערופען די טייערע טרעהרען פון די הימעל-אויגען... אך, ווען דו וואלסט אלץ געוואוסט, ווען דו וואלסט איהם אליין געזעהן, ווי ער זעהט אויס?

אמאליע: שרעקליך! ווי אזוי זעהט ער אוים?

פראנץ: דו האסט געזעהן, אמאליע, דעם אומגליקליכען, וואס איז געשטארבען אין אונזער שפיטאל. די שעמעדיגקייט האט, האכט זיך, פערמאכט איהרע אויגען פאר איהם. דו האסט איהם ועדר בעדויערט. רוף נאכאמאל ארוים פאר דיינע אויגען אט די געשטאלט און דו ועסט דערזעהן קארל'ן. זיינע קושען זענען פעסט, זיינע ליפען זענען סם.

אמאליע: אונפערשעמטער ליגנער!

פראנץ: האסט שוין מורא פאר קארל'ן? דיר עקעלט שוין פון אט דער בלייכער געשטאלט! געה, קוק אויף דיין שענעם, געטליכען קארל'ן! געה, אטעם אריין זיין היילבארען אטעם און פערסם זיך מיט דער לופט פון זיין האלז!

אמאליע (קעהרט זיך אב).

פראנץ: וואס פאר א הייסע ליעבע! וואס פאר א זיסע אומארמונגען! אבער צי מעג מען פינדעסטוועגען בעשולדיגען א מענשען דעריך, וואס ער איז אויסערליך קרענקליך און העסליך! אין דעם סאמע ערגסטען קאליקע קאן זיין א גרויסע נשמה, וואס איז ווערטה געליעבט צו ווערען, א נשמה, וואס קאן לייכטען ווי א דימענט אין בלאטע... אויב אויף אונריינע ליפען קאן זיין ליעבע...

אמאליע (שפרינגט פריידיג אויף): אך, קארל, איך דערקען דיך ווידער! גולן, דו ווייסט, אז קארל קאן נישט זיין אזא... (פראנץ בלייבט שטעהן א געוויסע צייט פערטראכט, דערנאך דרעהט ער זיך געשווינד אוים — אוועקצוגעהן) וואוהין אזוי שנעל? דו אנטלויפסט פון דיין אייגענער בושה?

פראנץ (פערשטעלט דאס געזיכט): לאז מיך! לאז מיך פריי זיך אויסוויינען! א, בייזער פאטער! דעם בעסטען פון דיינע זיהן האסטו געמאכט אזוי אומגליקליך! לאז מיך, אמאליע, איך וועל צו זיינע פיס פאלען, אויף די קניה וועל איך ביי איהם אויסבעטען, ער זאל פערשילטען מיך, אנשטאט קארל'ן! זאל ער מיר קיין ירושה נישט געבען! זאל ער ביי מיר אלץ צונעהמען, מיין ליעבע... אלץ!...

אמאליע (פאלט איהם אויפ'ן האלז): מיין קארל'ס ברודער! שוועסטער, ליעבסטער פראנץ!

פראנץ: א, אמאליע, ווי איך האב דיך ליעב פאר דיין טריישאפט צו מיין ברודער! פערגיב מיר, וואס איך האב געוואגט אוים-

צופרובען דיין ליעבע אויף אזא אכזריות׳דיגען אופן! ווי שען דו האסט פערווירקליכט מיינע פערלאנגען. אט די טרעהרען, אט די זיפצען, אט די געטליכע פערטראכטונג אין... פאר מיר... פאר מיר... אונזערע נשמות האבען שטענדיג אזוי הארמאניש געשטימט!...

אמאליע: אָ, ניין, דאס איז קיינמאל נישט געווען!

פראנץ: זיי זענען אזוי הארמאניש געשטימט געווען! איך האב שטענדיג געטראכט, אז מיר זענען ענליך אין א צווילינג! אויסערליך נאר זענען מיר נישט ענליך. געוויס, קארל איז שענער פאר מיר, אבער אזוי וואלט מען אונז געקאנט אננעהמען פאר איין מענשען. דו, האב איך זיך אפטער געזאגט, ביזט קארל אויס׳ן אויג, זיין עכא, זיין געשטאלט!

אמאליע (שאקעלט מיט׳ן קאפ): ניין, ניין! אויף קיין אופן נישט! קיין איין אדעריל נישט זיינס, קיין איין פונקעלע פון זיינע געפיהלען!

פראנץ: אונזערע נייגונגען זענען דיזעלבע. דאס ליעבסטע בלומעל איז ביי איהם געווען א ראזע. וואס פאר א בלומעל איז ביי מיר געווען טייערער פון א ראזע? ער האט שרעקליך ליעב געהאט מוזיק. איך, שטערען, רוף איך פאר עדות! אזוי פיעל מאל האט איהר מיר געלויכטען פאר די קלאווישען, בעת אלץ ארום איז געווען פערזונקען אין שלאף. ווי קענסטו, אמאליע, צווייפלען, בעת מיר האבען ביידע ליעב געהאט איינם און דאסזעלבע. ווי קאנען קינדער פון איין און דערזעלבער ליעבע נישט זיין ענליך איינם אויס׳ן צווייטען?

אמאליע (קוקט איהם אן פערוואונדערט).

פראנץ: עס איז געווען א שענער, שטילער" אווענד. דער לעצטער פאר זיין אבפאהר קיין לייפציג. ער האט מיך אריינגעפיהרט אין גארטען, דארט, וואו איהר פלעגט אפט זיצען צוזאמען, פאנטאזירענדיג וועגען ליעבע. מיר האבען לאנג געשוויגען. דערנאך האט ער גענומען מיין האנד און מיט טרעהרען געזאגט: איך פערלאז אמאליען, איך וויים ניט, נאר מיר שיינט, אז אויף אייביג. פערלאז זי ניט, ברודער! זיי איהר א פריינד, זיי איהר א קארל... אויב קארל וועט נישט מעהר צוריקקומען. (פאלט אויף די קניה פאר איהר און קושט היים איהרע הענד) קיינמאל, קיינמאל וועט ער זיך שוין ניט צוריקקעהרען — און איך האב איהם הייליג געשווארען דערין!

אמאליע (אבשפרינגענדיג פון איהם): פעררעטער! איך האב דיך געפאקט! אין דעמזעלבען גארטען האט ער מיר פערשווארען קיינעם נישט צו ליעבען, ווען ער וועט שטארבען. זעהסט, ווי מאוס, ווי העסליך דו ביזט! אוועק פון מיינע אויגען!

פראנץ: דו קענסט מיך נישט, אמאליע, דו קענסט מיך גאר נישט.

אמאליע: א, איך קען דיך! פון היינט אן קען איך דיך גאנץ גוט! און הו האסט זיך געוואלט גלייכען צו איהם? ער האט געוויינט פאר דיר וועגען מיר! פאר דיר? גיכער וואלט ער מיך געמאכט צו חוזק! געה שנעל אוועק פון מיר!

פראנץ: דו בעליידיגסט מיך!

אמאליע: געה אוועק, זאג איך!

פראנץ: דו פעראכטסט מיך!

אמאליע: איך פערהאס דיך, געה!

פראנץ: דו וועסט מורא האבען פאר מיר! מיך אויף א בעטלער אויסבייטען!... (אב).

(פארהאנג).

צווייטער אקט.

ערשטע סצענע.

פראנץ מאר זיצט פערטראכט אין זיין צימער.

פראנץ: עס דויערט מיר צו-לאנג. דער דאקטאר זאגט, עס ווערט איהם בעסער. דאס לעבען פון דעם אלטען איז דאך א גאנצע אייביגקייט! און דאך קאן מען אויסשפרייטען א גלייכען פרייען וועג צו אט דעם הארטען פערטריקענטען שטיקעל פלייש, וואס פערצוימט מיר דעם וועג צו מיינע אוצרות. דארפען זיך אבער בויגען מיינע בעשלוסען אונטער דעם אייזערנעם יאך פונ'ם מעכאניזם? דארף דען מיין הויכפליהענדער גייסט זיין געשמידט צוליעב דעם לאנגזאמען גאנג פון דער מאטעריע? איך דארף נאר אויסלעשען דאס פייער, וואס צאנקט נאך קוים צוליעב דעם ביסעל אייל וואס איז נאך דא — און א סוף... דאך וואלט איך עס ניט געוואלט טהון צוליעב מענשען. איך וואלט איהם נישט געוואלט טויטען, נאר איך וואלט איהם וועלען פערקירצען די יאהרען. ווי א גוטער דאקטאר, נאר פערקעהרט: נישט פערשטעלען דעם וועג דער נאטור, נאר פערשנעלען איהר אייגענעם גאנג. מיר האבען דאך יא מיטלען, ווי אזוי צו פערלענגערן דאס לעבען, טא פאר-וואס זאלען מיר נישט קאנען אויך פערקירצען? דענק נאך, פראנץ! דאס איז אזא זאך, וואס דו וואלסט ווערט געוועזען צו זיין איהר ערפינדער. אבער ווי אזוי מאכט מען עס? אבער ווי געפינט מען א מיטעל צו צושטערען די שטילע, זיסע הארמאניע צווישען קערפער און נשמה? וואס פאר א'ארט געפיהלען זאל איך אויסוועהלען? וועלכעס פון זיי איז בעסער אום צושטערען דאס בליהענדע לעבען? כעס? אט דער אויסגעהונגערטער וואלף ווערט גיך זאט. זארג? אט דער ווארעם נאגט צו-לאנגזאם. צער? אט דאס קריכט זעהר פויל. אימה? די האפנונג ערלויבט איהר נישט צו בעפאלען א מענשען אינגאנצען. וואס? זענען שוין דאס די אלע תליינים פון דעם מענשען?

איז דען דער אַרסענאַל פון טויט אַזוי גיך שוין אויסגעשעפּט? איז שוין מעהר נישטאָ? האַ! ניין! שרעק! וואָס איז נישט אימשטאַנד צו מאַכען שרעק? וואָס קאָן העלפען שכל, רעליגיאָן געגען די אָרעמס פון דעם דאָזיגען גיגאַנט? אָבער טאָמער וועט ער אויך אָט דעם שטורם אויסהאַלטען? טאָמער? נאָר מיט איין קלאַפּ נאָך דעם אַנדערען וועל איך צושלאָגען אָט דאָס שוואַכע לעבען! נצחון, נצחון! דער פּלאַן איז פאַרטיג. שווער, קונציג, אָבער זיכער. אַפילו דאָס מעסער פונ'ם אַנאַטאָמיקער ביים פאַלמעסען וועט נישט געפינען קיין שפור פון אַ וואונד אָדער סם! גרויסאַרטיג! (הערמאַן קומט אַריין).

הערמאַן: איך בין גרייט אייך צו דינען, מיין הער.

פראַנץ: הערמאַן, איך האָב דיר עפּעס צו זאָגען.

הערמאַן: איך האָרך מיט טויזענד אויערען.

פראַנץ: איך קען דיך. דו ביזט אַן ענטשלאָסענער יונג, אַ סאָלדאַטען-האַרץ... מיין פאָטער האָט דיך זעהר בעליידיגט, הערמאַן.

הערמאַן: זאָל מיך דער טייוועל נעהמען, אויב איך וועל דאָס פערגעסען.

פראַנץ: דאָס איז אַ טאָן פון אַ מאַנסביל! נקמה פּאַסט פאַר אַ מאַנסבילשען האַרץ!... דו געפעלסט מיר, הערמאַן. נעהם דאָס דאָזיגע ביטעלע, הערמאַן. דאָס ביטעלע וואָלט געווען אַ סך שווערער, ווען איך וואָלט דאָ זיין בעל-הבית!

הערמאַן: דאָס איז מיין אייביגער פערלאַנג. איך דאַנק אייך.

פראַנץ: חלעבען, הערמאַן, דו וואָלסט געוואָלט, אַז איך זאָל זיין בעל-הבית? אָבער מיין פאָטער איז נאָך געזונד, אַזוי ווי אַ לייב און דערצו נאָך בין איך דער יונגערער זוהן.

הערמאַן: איך וואָלט וועלען, אַז איהר זאָלט זיין דער עלטערער זוהן און אייער פאָטער זאָל זיין געזונד ווי אַ שווינדזיכטיג מיידעל.

פראַנץ: אַך, ווי וואָלט איך דיך דעמאָלט בעלוינט און ווי הויך וואָלט איך דיך אויסגעהויבען פון דעם שמוץ, וואָס פּאַסט זיך גאָר ניט פאַר דיין גייסט און אַדעלקייט! איך וואָלט דיך מיט געלד פערשאָטען, און דו וואָלסט זיך אַרומגעפאָהרען איבער די גאַסען אויף פיער פערד... חלעבען, אַזוי וואָלט עס געווען... נאָר...

איך האָב פערגעסען, וואָס איך האָב דיר געוואָלט זאָגען. יאָ, דו האָסט שוין פערגעסען דאָס פריילין פאָן-עדעלרייך?

העֶרמאַן: אַך, צום טייוועל! צו וואָס דערמאָהנט איהר מיר דאָס?

פראַנץ: מיין ברודער האָט זי ביי דיר אַוועקגענומען.

העֶרמאַן: ער וועט זיך בעצאָהלען דערפאַר!

פראַנץ: ווען דו האָסט געוואָלט איהר האַנד, האָט זי דיר אָבגעזאָגט. מיר שיינט נאָך, אַז מיין ברודער האָט דיך פון די טרעפ אַראָבגעוואָרפען.

העֶרמאַן: ער וועט זיך בעצאָהלען דערפאַר!

פראַנץ (קלאַפּט איהם אין פּלייצע): הערמאַן, דו קומסט אַרויס פון אַדעל, טאָרסטו נישט דערלאָזען, אַז זי זאָל צו איהם געהערען. פאַר קיין אופן נישט! ווען איך בין אויף דיין אָרט, וואָלט איך אָנגענומען די סאַמע עקסטע מיטלען.

העֶרמאַן: איך וועל זיך נישט בערוהיגען, ביז איך וועל זיי ביידען נישט בעגראָבען!

פראַנץ: נישט אַזוי אויפגערעגט, הערמאַן. קום אַהער נעהענטער, וועסטו האָבען אַמאַליען.

העֶרמאַן: איך מוז זי האָבען. זי מעג אַפילו זיין אין די הענד פון טייוועל! איך מוז!

פראַנץ: זי וועט זיין דיינע, זאָג איך. איך וועל זי דיר געבען. קום נאָר נעהענטער. דו ווייסט, קאָן זיין, אַז קאַרל קריגט נישט קיין ירושה?

העֶרמאַן (געהט צו נעהענטער): אונמעגליך! איך הער דאָס צום ערשטען מאָל!

פראַנץ: דו בערוהיג זיך און האָרך ווייטער! אַ צווייטען מאָל וועסטו דערהערען נאָך מעהר נייעס!... יאָ, שוין עלף מאָנאַטען, אַז ער איז פערטריבען פון דערהיים, נאָר דער אַלטער הויבט שוין אָן חרטה האָבען, וואָס ער האָט זיך עטוואָס צוגעאיילט מיט׳ן שריט, וועלכען (לאַכענדיג) ער האָט געמאַכט, מעגסט זיין זיכער, נישט מיט זיין אייגענעם ווילען. נאָר אָט די עדעלרייך טרעט פון איהם נישט אָב טאָג-טעגליך מיט פאָרוואורפען און אויסריידענישען... פריהער אָדער שפּעטער, און דער אַלטער וועט הייסען, מען זאָל אויפזוכען זיין זוהן אין אַלע פיער עקען פון דער וועלט און ווען מען וועט איהם אָבזוכען — דעמאָלט איז אַ גוטען טאָג, הערמאַן

דעמאלט מעגסטו זיך שוין רוהיג נאכשלעפען נאך דער קארעטע, אין וועלכער ער וועט מיט איהר פאהרען צו דער חופה!

הערמאן: איך וועל איהם דערווערגען.

פראנץ: דער פאטער וועט איהם אוועקגעבען זיינע גיטער און אליין וועט ער אוועקגעהן דערציהען זיינע יאהרען אין זיינע שלעסער. דער שטאלצער עקשן וועט נעהמען די לייצען אין די הענד און וועט לאכען פון די אלע, וואס האבען איהם מקנא געווען אדער געהאסט. און איך, אפילו איך, וואס איך האב דיך געוואלט מאכען פאר אנ'אמת'ן פריץ, וועל זיך דארפען בוקען פאר זיין שוועל.

הערמאן (מיט היץ): ניין. איך שווער דיר מיט מיין נאמען, אז דאס וועט נישט זיין. כל-זמן אין דעם קאפ וועט זיין כאטש איין פונק שכל, וועט עס נישט געשעהן!

פראנץ: וועסטו אבער קאנען פערענדערען? אויך דו, ליעבער הערמאן, וועסט איהם גיך אנהויבען צו פיהלען! ווארום ער וועט דיר שפייען אין פנים, ווען ער וועט דיך טרעפען אויף דער גאס. און וועה וועט זיין צו דיר, ווען דו וועסט א דרעה טהון מיט'ן אקסעל, אדער דאס מויל פערקרימען. מיט דעם וועט זיך ענדיגען דיין איינבילדונג אין אמאליען מיט דיינע פלענער.

הערמאן: זאגט מיר, וואס זאל איך טהון.

פראנץ: הער, דו זאלסט וויסען, אז איך נעהם דיין גורל שטאהנט צום הארצען, ווי אנ'אמת'ער פריינד. געה קלייד זיך איבער, מאך עס אזוי, אז מען זאל דיך נישט דערקענען. בעט, מען זאל דיך פיהרען צום אלטען, און דעם אלטען זאלסטו זאגען, אז דו קומסט פון בעהמען, אז דו ביזט געווען מיט מיין ברודער אין דער שלאכט נעבען פראג און פאר דיר אין די אויגען איז ער דערהרג'עט געווארען.

הערמאן: מען וועט מיר דען גלויבען?

פראנץ: אהא! דאס לאז מיר שוין אליין בעזארגען. נעהם אט דעם פאקעט. דו וועסט דא געפינען אלע נויטיגע בעווייזען. אויך זענען דא פארהאן אזעלכע דאקומענטען, וועלכע וועלען דעם צווייפעל אליין מאכען גלויביג. אבער זעה, געה ארויס פון דאנען אזוי, אז מען זאל דיך נישט בעמערקען. געה-ארויס דורך דער הינטערטהיר אויפ'ן הויף, פון דארטען איבער'ן פארקאן... און די קאטאסטראפע פון דער טראגי-קאמעדיע לאז איבער מיר.

הערמאַן: און אַ קאַטאַסטראָפע וועט געווים זיין! עס זאָל לעבען דער נייער הערר פּראַנץ פאָן־מאָר!

פּראַנץ (פּאַטשט איהם איבּער׳ן בּעקעל): אָ, ווי דו בּיזט תּיטרע! זעהסטו, אויף אַזאַ אופן וועלען מיר דערגרייכען אַלע אונזערע ציעלען מיט איין מאָל און געשווינד. אַמאַליע פערליערט די האָפנונג אויף איהם. דער אַלטער וועט זיך בּעשולדיגען אין דעם זוהנ׳ס טויט און וועט קראַנק ווערען און אַ געבּיי, וואָס שאָקעלט זיך, דאַרף נישט האָבּען קיין ערד־ציטערניש אום צו ווערען אַ חורבה. ער וועט אָט די ידיעה נישט איבּערלעבען, און דעמאָלט בּין איך דער איינציגער זוהן. אַמאַליע פערליערט איהר שטיצע און וועט ווערען אַ שפּיעלכעל פון מיין ווילען. קאָנסט עס לייכט פערשטעהן... קורץ — אַלץ וועט אויסגעפיהרט ווערען, ווי מיר ווילען.

הערמאַן: פערלאָזט זיך אויף מיר. איך וועל טהון, וואָס מען דאַרף! אַדיע! (אָבּ).

פּראַנץ (הינטער איהם): דער שניט איז דיינער, ליעבּער הערמאַן. (אַליין) ווען דער אָקס בּריינגט אין שייער אַריין דעם קאָרן, מוז ער זיך דעמאָלט בּעגנוגענען מיט היי. פאַר דיר דאָס שטאַל־מיידעל, אָבּער נישט אַמאַליע (אָבּ).

צווייטע סצענע.

דאָס שלאָפציממער פונ׳ם אַלטען מאָר

דער אַלטער מאָר שלאָפט אין זיין לעהן־שטוהל, אַמאַליע.

אַמאַליע (גערעט שטיל פערביי): שטילער, שטילער! ער שלאָפט איין! (שטעלט זיך אַנידער געגען איהם) ווי שען ער איז! ווי שטאַלץ! הייליגע ווערען אַזוי געמאָהלט. איך קאָן נישט זיין בּייז אויף דיר, ווייסער קאָפּ! שלאָף רוהיג און ערוואַך מיט שמחה, און איך וועל קאָנען ליידען!

אַל. מאָר (פון שלאָף): זוהן מיינער! זוהן מיינער!

אַמאַליע (נעהמט איהם אָן בּיי דער האַנד): הערסט! הערסט! איהם חלומ׳ט זיך דער זוהן!

אַל. מאָר: דאָס בּיזטו? טאַקע מיט אַנ׳אמת, דו? אַך, ווי דו זעהסט שלעכט אויס! קוק נישט אויף מיר מיט אומעטיגע אויגען. איך בּין אָהן דעם אויך גענוג אומגליקליך!

אַמאַליע (וועקט איהם): עפענט די אויגען! איהר האָט ערשט געהאַט אַ חלום! בערוהיגט זיך!

אַל. מאָר (ערוואַכענדיג): ער איז דאָ נישט געוועזן? האָב איך איהם דען נישט געדריקט די האַנד? שלעכטער פראַנץ! אַפילו אין חלום וואָלסטו געוואָלט ביי מיר איהם אָבנעהמען.

אַמאַליע: זעהסטו?

אַל. מאָר: וואו איז ער? וואו? דאָס ביזטו, אַמאַליע?

אַמאַליע: נו, ווי פיהלט איהר זיך איצט? דער שלאָף האָט אייך געוויס געקרעפטיגט.

אַל. מאָר: מיר האָט זיך געחלומ׳ט מיין זוהן. אָבער פאַר־וואָס איז דער חלום אַזוי גיך אַוועק? עס קאָן זיין, אַז איך וואָלט פון זיין מויל געהערט, ווי ער איז מיר מוחל.

אַמאַליע: מלאכים זענען קיינמאָל נישט בייז. ער איז אייך מוחל. (נעהמט איהם פאַר׳ן האַנד) פאָטער פון מיין קאַרל, איך בין אייך מוחל.

אַל. מאָר: ניין, מיין קינד. אָט די טויטע בלאַסקייט פון דיין געזיכט דערשלאָגט מיך... אָרים מיידעלע! איך האָב צושטערט די שמחה פון דיין יוגענד. איך האָב דיך אומגליקליך געמאַכט.

פראַנץ, הערמאַן — אַנ׳איבערגעטהאָענער.

פראַנץ: אָט איז דער מאַן. ער זאָגט, אַז ער האָט אייך מיטצוטיילען שרעקליכע זאַכען. איהר קאָנט איהם אויסהערען?

אַל. מאָר: איך ווייס נאָר איין זאַך. קום צו נעהנטער, מיין פריינד, און זאָג, וואָס דו קאָנסט. גיט איהם אַ גלאָז וויין.

הערמאַן (מיט אַ פערענדערטער שטים): גנעדיגער פריץ! זענט מוחל אַנ׳אָרימען מענשען, וועלכער וועט געגען זיין ווילען דורכ־לעבערען אייער האַרץ. איך בין אַ פרעמדער אין דאָך קען איך אייך זעהר גוט. איהר זענט דער פאָטער פון קאַרל מאָר.

אַל. מאָר: יאָ. דו ווייסט עפעס פון מיין זוהן?

הערמאַן: איך האָב אייער זוהן געקענט.

אַמאַליע: ער לעבט?... לעבט?... דו קענסט איהם? וואו איז ער? וואו, וואו? (וויל לויפען).

אַל. מאָר: דו ווייסט פון מיין זוהן?

הערמאַן: ער האָט שטודירט אין לייפציג. פון דאָרט איז ער דערנאָך אַוועק און האָט געוואַנדערט אין דער וועלט, איך ווייס

ניט, וואו. און, ווי ער האָט אַליין דערצעהלט, האָט ער דורכגעוואַנדערט גאַנץ דייטשלאַנד אָהן אַ היטעל, באָרוועס, בעטענדיג נדבות ביי די טהירען. אין פינף מאָנאַטען אַרום איז אויף דאָס ניי אויסגעבראָכען דער קריעג צווישען פּרייסען און עסטרייך, און אַזוי ווי אייער זוהן האָט נישט געהאַט מעהר אויף וואָס צו האָפען, איז ער צוזאַמען מיט פרידריכ'ס אַרמעע אַוועק קיין בעהמען. „ערלויבט מיר, האָט ער געזאָגט צום גרויסען שווערין, שטאַרבען ווי אַ העלד: איך האָב מעהר קיין פאָטער נישט.

אַל. מאָר: קוק נישט אויף מיר, אַמאַליע.

הערמאַן: מען האָט איהם געגעבען אַ פאָהן און ער איז אַהעל מיט דער מוטהיגער פרייסישער אַרמעע. איינמאָל זענען מיר צוזאַמענגעלעגען אין איין פּאַלאַטקע. דעמאָלט האָט ער פיעל גערעדט פון זיין אַלטען טאַטען, פון זיינע בעסטע פערגאַנגענע צייטען און אָבגענאַרטע האָפנונגען. ביי אונז אַלעמען האָבען זיך געשטעלט טרעהרען אין די אויגען, הערענדיג.

אַל. מאָר (פערבעהאַלט זיין קאָפּ אין קישען): שטילער, שטילער!

הערמאַן: אין אַכט טעג אַרום איז פאָרגעקומען דאָס הייסע געפעכט ביי פּראָג. איך מוז אייך זאָגען, אַז אייער זוהן האָט זיך געהאַלטען ווי אַ מוטהיגער קריעג-מאַן. ער האָט ממש געוויזען וואונדער אין די אויגען פון דער גאַנצער אַרמעע. פינף רעגימענטען האָבען זיך געביטען נעבען איהם, און ער איז אַלץ געשטאַנען. די קוילען זענען געפאַלען אויף רעכטס און אויף לינקס, און אייער זוהן איז דאָך געשטאַנען. אַ קויל האָט איהם צושמעטערט זיין רעכטע האַנד, האָט ער גענומען די פאָהן אין דער לינקער האַנד און איז געשטאַנען.

אַמאַליע (ענטציקט): העקטאָר! העקטאָר, איהר הערט?

הערמאַן: אין אָוענד, נאָך דעם געפעכט, האָב איך איהם געטראָפען אויפ'ן שלאַכט-פעלד צווישען די פערוואונדעטע; מיט דער לינקער האַנד האָט ער איינגעהאַלטען דאָס בלוט, וואָס האָט געפליצט פון זיינע וואונדען, און די רעכטע האָט ער אַריינגעשטעקט אין דער ערד. אַז ער האָט מיך דערזעהן, האָט ער צו מיר געזאָגט: ברודער, מען זאָגט צווישען די סאָלדאַטען, אַז דער גענעראַל איז געפאַלען אין דער מלחמה! דאָס איז אמת? „יאָ, זאָג איך, ער איז געפאַלען, און דו?“ האָט ער צוגענומען זיין האַנד פון דער

האונר, און געזאָגט: „ווער עס איז אַ בראַווער סאָלדאַט, דער מוז געדן נאָך זיין גענעראַל!“ באַלד נאָכדעם האָט די נשמה פערלאָזען דעם העלד.

פראַנץ (רוקט זיך ווילד צו הערמאַנען): אָ, זאָל אָבגענומען ווערען ביי דיר די צונג. דו ביזט געקומען מיין פאָטער דער־הרג׳ענען! פאָטער! אַמאַליע! פאָטער!

הערמאַן: דאָס איז געווען דער לעצטער ווילען פון מיין גוסס׳דיגען קאַמעראַד: „נעהם דעם שווערד, האָט ער מיר געזאָגט מיט אַ שוואַכער שטים, און טראָג איהם אָב מיין פאָטער. אויף איהם איז פערקיהלט געוואָרען זיין זוהנ׳ס בלוט. ער מעג זיך פרעהען, דער פאָטער — ער האָט זיך נוקם געווען... זאָג איהם, אַז זיין קללה האָט מיך געטריבען, איך זאָל זוכען דעם טויט אויפ׳ן שלאַכט־פעלד. איך בין אַריינגעפאַלען אין יאוש“. זיין לעצטער זיפץ איז געווען — אַמאַליע!

אַמאַליע (ווי פון שלאָף ערוואַכט): זיין לעצטער זיפץ איז געווען — אַמאַליע.

אַל. מאָר (מיט געשריי רייסט זיך די האָהר פון קאָפּ): מיין קללה האָט איהם געטריבען צום טויט, ער איז אומגעקומען פון יאוש.

פראַנץ (לויפט איבער׳ן צימער): וואָס האָט איהר דאָ געטהון? פאָטער! מיין קאַרל! מיין ברודער!

הערמאַן: אָט איז דער שווערד און אָט איז דאָס בילד, וואָס ער האָט דעמאָלט אַראָבגענומען פון האַרצען. דאָס בילד איז מאָדנע ähnlich צו דעם פריילין. „דאָס זאָל איך איבערגעבען זיין ברודער פראַנצ׳ן“, האָט ער מיך געבעטען. איך ווייס ניט, וואָס האָט ער דערמיט געמיינט.

פראַנץ (ווי ערשטוינט): מיר? אַמאַליעס בילד מיר? קאַרל... אַמאַליע מיר?

אַמאַליע (לויפט צו הערמאַנען): אויסוואורף! אונטערגע־קויפטער ליגנער!

הערמאַן: איך בין נישט קיין ליגנער, ליעבעס פריילין. זעהט אַליין, איז דאָס נישט דען אייער בילד? געוויס האָט איהר עס אַליין איהם געגעבען. (פראַנץ נעהמט דאָס ביי איהם).

פראַנץ: איך מעג שווערען, אַז דאָס איז דיין בילד, אַמאַליע, דיין בילד. מיט אַנ׳אמת דיין בילד.

אַמאַליע: אָ, הימעל און ערד, דאָס איז מיין בילד!

אַל. מאָר: ווערה, וועה, וואָס האָב איך געטהין! מיין קללה האָט איהם דער׳הרג׳עט. ער איז אומגעקומען פון יאוש.

פראַנץ: אָן מיר האָט ער זיך דערמאָהנט אין די לעצטע שווערע מינוטען פון זיין לעבען, אָן מיר! אָ, טייערע נשמה! אפילו ווען די שוואַרצע פאָהן פון טויט האָט זיך איבער איהם פערשפּרייט, האָט ער מיך נאָך אַלץ געדענקט!

הערמאַן: איך קאָן נישט צוזעהן דעם צער! זענט געזונד, אַלטער פריץ. (שטיל צו פראַנצ׳ן): פאַרוואָס האָט איהר דאָס אַלץ געמאַכט? פאַרוואָס? (וויל געהן).

אַמאַליע (שפּרינגט אויף): וואַרט, וואַרט. וואָס איז געווען זיין לעצט וואָרט?

הערמאַן: זיין לעצטער זיפץ איז געווען אַמאַליע. (אָב).

אַמאַליע: זיין לעצטער זיפץ איז געווען אַמאַליע! ניין, דו ביזט נישט קיין ליגנער! דאָס איז אַנ׳אמת, ער איז געשטאָרבען! ער איז געשטאָרבען! (פאַלט) געשטאָרבען! קאַרל איז געשטאָרבען!

פראַנץ: וואָס זעה איך? וואָס איז דאָ אָנגעשריבען אויף דעם שווערד? אָנגעשריבען מיט בלוט: „אַמאַליע"...

אַמאַליע: ער האָט אָנגעשריבען?

פראַנץ: צי זעה איך דאָס אין דער׳אמת׳ן, צי דאָס איז אַ חלום? זעה, דאָ איז מיט בלוט אָנגעשריבען: „פראַנץ, פערלאָז נישט מיין אַמאַליע". קוק־נאָר, קוק־נאָר! אויף דער צווייטער זייט איז אָנגעשריבען: „אַמאַליע, דיין שבועה האָט צובראָכען דער אַלמעכטיגער טויט". זעהסטו, ער האָט דאָס געשריבען מיט אַ פערגליווערטער האַנד, מיט׳ן וואַרים בלוט פון האַרץ, ביים טהיר פון קבר. זיין נשמה איז נאָך פערבליבען אויף אייניגע מינוטען אין קערפּער, כדי ער זאָל קאָנען פעראייניגען פראַנצ׳ן מיט אַמאַליע׳ן.

אַמאַליע: גרויסער גאָט! דאָס איז זיין האַנדשריפט! ער האָט מיך נישט געליעבט! (אָב שנעל).

פראַנץ (פאַר זיך): זי איז פערצווייפעלט. דאָס גאַנצע קונצשטיק מיינס ווערט צושטערט צוליעב אָט דעם פער׳עקשנ׳טען קאָפּ. (וויל געהן).

אַל. מאָר: ווערה, וועה, פערלאָז מיך נישט, טאָכטער מיינע! פראַנץ, פראַנץ, גיב מיר צוריק מיין זוהן.

פראַנץ: ווער האָט איהם פערשאָלטען? ווער האָט געטריבען

זיין זוהן צו יאוש און טויט! ער איז געוועזן א מלאך! א קלאג צו זיין תלין! א קלאג צו דיר!

אל. מאר (שלאגט זיך מיט די הענד אין געזיכט און אין הארצען): ער איז געוועזן א מלאך. א גאלדען קינד! א קללה זאל פאלען אויף מיין קאפ! איך בין דער פאטער, וואס האט זיין גרויסען זוהן דערהרג'עט. ער האט מיך ליעב געהאט ביז'ן סאמע טויט! אויס נקמה האט ער זיך געווארפען אין מלחמה אריין, כדי ער זאל שטארבען! דאס איז שרעקליך! דאס איז שרעקליך!

פראנץ: ער איז שוין טויט! וואס טויג איצט דאס קלא־גען? (שפאטיש) עס איז לייכטער צו דערהרג'ענען א מענשען, איידער פון טויט לעבעדיג מאכען! איהר וועט איהם שוין קיינמאל נישט קאנען צוריקנעהמען פון קבר!

אל. מאר: איך וועל איהם שוין קיינמאל, קיינמאל נישט קאנען צוריקנעהמען! פערלארען אויף אייביג! אבער נאר דו האסט ארויסגעריסען פון מיין הארצען די קללה! דו ביזט דער שולדיגער! דו! דו! גיב מיר אב מיין זוהן צוריק.

פראנץ: רייצט מיך נישט אויף! איך וועל אייך אוועק־לאזען א גוסס'ען.

אל. מאר: פערזעהעניש! פערזעהעניש! מיין זוהן גיב מיר צוריק. (שפרינגט אויף, וויל אנחאפען פראנצ'ן פאר'ן האלז, נאר פראנץ שטויסט איהם צוריק.)

פראנץ: מאכטלאזע ביינער! איהר וואגט נאך אנצוהויבען?... שטארבט! פלאצט! (ווארפט איהם אנידער. אב).

אמאליע קומט אריין מיט פערוויינטע אויגען.

אל. מאר: א, אמאליע! ברענג רוה מיין נשמה!

אמאליע (שטיל): איהר האט פערלארען א שענעם זוהן.

אל. מאר: דערהרג'עט, ווילסטו זאגען! מיט אזוינע שווערע געדאנקען וועל איך מיך דארפען שטעלען פאר גאט'ס משפט.

אמאליע: זיין לעצטער זיפץ איז געוועזן — אמאליע! ציי ועט נישט זיין זיין ערשטע שמחה — אמאליע?

אל. מאר: מיין קארל'ס כלה, דו דארפסט זיין נעבען מיר, ווען איך וועל שטארבען.

אמאליע: שטארבען — דאס הייסט אריינפאלען אין זיינע ארמען. איהר זענט גליקליך, מען קאן אייך מקנא זיין! פארוואס

זענען אַט די בײנער נישט אַלט און שוואַך? פאַרוואָס זענען אַט די האָהר נאָך נישט גרױ? אַ, קום צו מיר, דו אַלטקײט, וואָס דו מאַכסט שלאַף!

פראַנץ קומט אַרײן.

אַל. מאָר: קום אַהער, מײן זוהן. פערגיב מיר, טאָמער בין איך מיט דיר זיך בעגאַנגען בײז. איך בין דיר אַלץ מוחל. איך וואָלט געוואָלט שטאַרבען רוהיג.

פראַנץ: האָט איהר גענוג בעוויינט אײער זוהן?

אַל. מאָר: יעקב האָט געהאַט צוועלף זיהן, פונדעסטוועגען האָט ער איבער יוסף'ן פערגאָסען ביטערע טרעהרען.

פראַנץ: הם!

אַל. מאָר: געה מײן טאָכטער, נעהם די ביבעל און לײענען מיר די מעשה מיט יעקב און יוסף'ן. זי האָט מיך שטענדיג גע־ריהרט, האָטש דעמאָלט בין איך נאָך נישט געװען קײן יעקב!

אַמאַליע: איז וואָס זאָל איך אײך לײענען? (נעהמט די ביבעל און בלעטערט).

אַמאַליע (לעזט): „און יעקב האָט צוריסען די קלײדער אויף זיך. און לאַנג האָט ער בעוויינט זײן זוהן. אָבער ער האָט זיך נישט געלאָזט טרײסטען און געזאָגט: איך וועל געהן נאָך מײן זוהן".

פראַנץ פערשווינדט שנעל.

אַל. מאָר: גענוג! הער אויף! עס ווערט מיר שלעכט.

אַמאַליע (לאָזט דאָס בוך און לויפט צו איהם): גאָט, וואָס איז אַזוינס?

אַל. מאָר: דאָס איז דער טויט! א שוואַרצער... קריכט... דאַכט זיך... פאַר מײנע אויגען... וואו... איז... מײן זוהן פראַנץ...

אַמאַליע: ער איז אַנטלאָפען! האָב רחמנות אויף אונז, גאָט!

אַל. מאָר: אַנטלאָפען... אַנטלאָפען... פון א גוסס'ען... און דאָס איז... אַלץ... אַלץ... פון מײנע צוויי קינדער... ה' נתן, ה' לקח...

אַמאַליע (אויסשרײענדיג): געשטאָרבען! אַלץ איז גע־שטאָרבען!

פראַנץ לויפט אַריין מיט שמחה.

פראַנץ: געשטאָרבען, שרייען זיי, געשטאָרבען. איצט בין איך אַ פריץ! אין גאַנצען שלאָס הערט זיך דאָס וואָרט: „טויט". אָבער טאָמער שלאָפט ער? נו, געוויס, דאָס איז שוין אַזאַ שלאָף, נאָך וועלכען ער וועט קיינמאָל נישט הערען קיין גוט-מאָרגען. שלאָף און טויט זענען אַ צווילינג, לאָמיר חאָטש איינמאָל איבער-בייטען דעם נאָמען! (פערמאַכט איהם די אויגען) נו, ווער וועט איצט וואַגען שלעפען מיך צום סוד, אָדער זאָגען מיר אין די אויגען: אויסוואורף! טאָ זאָל פון היינט-אָן אַראָפּפאַלען פון מיר די שווערע מאַסקע פון גוטסקייט און טוגענד. איצט וועט איהר דערזעהן דעם אמת'ן פראַנץ און איהר וועט ציטערען פאַר איהם. מיין פאָטער האָט פערקלענערט זיינע פאָדערונגען, ער האָט נישט געזוכט קיין כבוד פון דעם טיטול גראַף. שטעהענדיג ביים טהיר, האָט ער יעדען בעגריסט מיט אַ צערטליכען שמייכעל אויף די ליפען און יעדען פון אייך אָנגערופען: ברודער, קינד! אָבער מיינע ברעמען וועלען הענגען איבער אייך, אַזוי ווי שרעקליכע שוואַרצע וואָלקען, מיין הערשענדער נאָמען וועט זיך פערשפרייטען איבער אַט די בערג, אַזוי ווי אַ שרעקליכער קאָמעט. מיין פאָטער האָט אייך געהאַלזט און געגלעט און איהר האָט זיך אָבגעקעהרט פון איהם. אָבער איך קאָן ניט האַלזען און גלעטען. איך וועל אַריינ-שטעקען אין אייערע קערפער שאַרפע שפּאָרען און וועל נעהמען אַ בייטש. אין מיינע גיטער וועט קומען דערצו, אַז קאַרטאָפעל און שיטערע ביער וועט זיין אַ טראַקטאַמענט אויף יום-טוב. און וועה וועט זיין צו דעם יעניגען, וועלכען איך וועל בעגעגענען מיט פולע, רויטע באַקען. די בלאַסקייט פון אָרימקייט און שקלאַפען-אימה — דאָס וועט זיין מיין ליעבע פאַרב און אין אַט דער ליווערע וועל איך אַלע מיינע אונטערטהאַנען אָנקליידען.

דריטע סצענע.

די בעהמישע וועלדער.

רויבער מאָר רייטענדיג, שווייצער גרים, שופטערלע און אַנדערע קומען אַריין, בערעקט מיט שטויב און שטויב.

מאָר (שפּרינגט אַראָב פון פערד): פרייהייט! פרייהייט! דו ביזט געראַטעט, ראָלער. שווייצער פיהר אָב מיין פערד און וואַש

עס אױס מיט װײַן. (לעגט זיך אױף דער ערד) פונדעסטװעגען איז עס דאָך עפּעס װערטה.

ראַצמאַן (צו ראָלער'ן): ביזט טאַקע תחית־המתים אױפגע־שטאַנען?

שװאַרץ: ביזט זײַן גלגול אָדער דו ביזט עס אין דער'אמת'ן אַלײן?

ראָלער (אָבאַטעמענדיג): איך בין עס. איך לעב און בין גאַנץ. װאו, מײנסטו, בין איך אַהינגעקומען?

שװאַרץ: פרעג דעם שװאַרץ יאָהר! מען האָט דאָך דיך אָבגעמשפּט צום טױט?

ראָלער: דאָס איז טאַקע אַזױ, און נאָך מעהר. איך קום גלײַך פון דער תליה אַהער. נו, גיט מיר אַ ביסעל בראָנפען. (מען גיט איהם; ער טרינקט) יאָ, יאָ, גלײַך פון דער תליה קום איך אַהער. װאָס קוקט איהר מיך פערװאונדערט אָן, איהר קאָנט זיך עס נישט פאָרשטעלען? איך בין געװען דרײַ טריט פון דעם פער־שאָלטענעם לײטער, דורך װעלכען איך האָב בעדאַרפט קומען צו מײַן עלטער־זײדען. מײַן לעבען איז שױן ניט װערטה געװען קײן שמעק טאַבאַק. דעם הױפּטמאַן האָב איך צו פערדאַנקען פאַר אָט די לופט, פאַר אָט די פרײַהײַט און אָט דאָס לעבען.

שװײַצער: דאָס איז געװען אַ שפּאַס, װאָס לאָזט זיך הע־רען. מיט אײן טאָג פריהער האָבען מיר זיך דערװאוסט, אַז ראָלער ליעגט גוט אין זאַלץ. „צו דער אַרבײַט!“ האָט אַ געשרײ־געטהון דער הױפּטמאַן. צי מיר װעלען איהם מציל זײַן, צי נישט, אָבער לאָמיר איהם לכל־הפּחות אָנצינדען אַזאַ טרױער־פאַקעל, װעלכען מען האָט נאָך פאַר קײן אײן קעניג ניט אָנגעצונדען. מען האָט צוזאַמענגערופען די גאַנצע חבריא. דערנאָך האָבען מיר געשיקט צו איהם מיט אַנ'עקספּרעס אַ צעטעל און יענער האָט איהם דאָס צעטעל אינ'ם סופּ אַרײַנגעװאָרפען.

ראָלער: איך האָב געצװײפעלט אין ערפאָלג.

שװײַצער: מיר האָבען געװאַרט, ביז די גאַסען װעלען װערען לעדיגער, װאָרום די גאַנצע שטאָדט איז געגאַנגען צום ספּעקטאַקל. רײַטער, פוסגעהער, עקיפּאַזשען — אַלץ האָט זיך אױסגעמישט אינ־אײנעם. דאָס גערױש האָט זיך געלאָזט הערען װײַט. „איצט“, האָט געזאָגט דער הױפּטמאַן, „צינדט אָן!“ װי פײַלען פון בױגען האָבען זיך אונזערע קאַמעראַדען אַ װאָרף־געטהון און גלײַכצײַטיג אונטער־

געצונדען די שטאדט פון דריי־און־דרייסיג עקען. פייערדיגע לאמפען האבען מיר אונטערגעווארפען אין די פולווער־קעלער׳ס, אין די קלויסטער׳ס, אין פרויען, און עס איז ניט אוועק קיין פיערטעל שעה ווי עס האט זיך דערהערט איבער דער גאנצער שטאדט געשרייען, גוואלדען און יללות, עס פלאצען פולווער־קעלער׳ס, עס הילכען די גלעקער פון די קלויסטער׳ס און עס האט זיך אויסגעוויזען, אז די ערד האט געפלאצט, דער הימעל האט זיך צושפאלטען.

ראלער: אקוראט אין דער צייט האט זיך אומגעקוקט מיין וואך. זי זעהט, די גאנצע שטאדט ליעגט איבערגעקעהרט ווי סדום און עמורה, דער האריזאנט איז אין פייער. א פאנישער שרעק ווארפט זיי אלעמען צו דער ערד. און אט מיט דעם מאמענט האב איך מיר בענוצט. אין דער צייט, ווען מיין וואך איז פערשטיינערט געווארען, אזוי ווי לוט׳ס ווייב, דערזעהענדיג די גאנצע איבערקעהרעניש, האב איך מיך לויז געמאכט, דורכגעריסען זיך דורך די רייהען סאלדאטען און אנטלאפען. אבגעלאפען א זעכציג פוס — האב איך אראבגעריסען פון זיך די קליידער, זיך אריינגעווארפען אין וואסער און געשוואומען אונטער׳ן וואסער. איך האב פערשטאנען, אז מיין וואך האט מיך שוין פערלארען פון אויג. מיין הויפטמאן האט געווארט אויף מיר מיט פערד און זאכען אויף דעם צווייטען ברעג טייך און אזוי האב איך מיך געראטעוועט. א, מאר, מאר. ווען דו פאלסט אריין אין אזא אומגליק און איך קאן דיר מיט דעמזעלביגען אבדיענען!

ראצמאן: א טייוועלשער ווונש, פאר וועלכען עס וואלט דיר געקומט הענגען. פונדעסטוועגען קאן מען צוגאנגען ווערען פאר געלעכטער פון דעם שפאס.

ראלער: דאס איז געוועזען הילף אין נויט. איהר זענט נישט אימשטאנד דאס אבצושאצען. ווען אויף אייער האלז וואלט געוועזען אנגעטהון א שטריק, ווען מען וואלט אייך וועלען אוועקשיקען אויף יענער וועלט אזוי ווי מיך, וואלט איהר געזעהן אט די פערשאלטענע צוגרייטונגען, אט די שרעקליכע צערעמאניע — מיט יעדען טריט, וואס אייער ציטערדיגער פוס מאכט, דערנעהנטערט איהר זיך צו דער שרעקליכער מאשין, וואס גלאנצט אויף דער פריהמארגען־זון — און דא, דערביי די ווארטענדיגע תלינים... א שרעקליכע מוזיק... בררר... און מיט אמאל לויז און פריי ווערען! א, דאס איז געוועזען אזא אויפרייס, אזוי ווי אויפ׳ן הימעל וואלט א רייף צו־

שפּאָלטען געוואָרען. ווען מען שפּרינגט פון אַ ברענענדיגען אויווען אין אײַז־קאַלטען וואַסער אַרײַן, דערפיהלט מען נישט אַזאַ שנוי, ווי איך, ווען איך האָב זיך געפונען אויפ'ן צווייטען ברעג טײַך.

שווייצער: דערצו נאָך האָבען אונזערע יונגען געפונען וואָס צו רויבען. ווייסטו ניט, שופטערלע, וויפיעל מענשען זענען דאָרט געפאַלען?

שופטערלע: מען זאָגט דרײַ־און־אַכציג מענשען. דער פולווער־קעלער אַליין האָט צושמעטערט זעכציג מענשען.

מאָר (זעהר ערנסט): ראָלער, דו ביזט טײַער בעצאָהלט.

שופטערלע: באַ! באַ! וואָס הייסט עס אָבער? יאָ, ווען דאָס וואָלטען צום ווענינסטען געווען מענשען. אָבער דאָס זענען דאָך בלויז געווען וויקעל־קינדער, מאַמעס, וואָס האָבען אַראָבגעטריבען פון זיי די פליעגען, אײַנגעבויגענע קאַליקעס, וואָס האָבען זיך נישט געקאָנט דערשלעפּען אַהיים, טראָגעדיגע ווײַבער, — מיט איין וואָרט, ווער עס האָט געהאַט אַ פוס, דער איז געגאַנגען צום ספּעקטאַקל. צופעליג בין איך פאַרבײַגעגאַנגען פאַרבײַ אַ שטוב, האָב איך דער־הערט אַ געוויין. איך האָב אַהין אַרײַנגעקוקט און האָב בײַם שײַן פון פײַער דערזעהן אַ לעבעדיג געזונד קינד. דאָס איז געלעגען אויף דער ערד אונטער'ן טיש, וועלכער האָט שוין אָנגעהויבען צו ברענען. „אָרים תיה'לע", האָב איך געזאָגט צום קינד, „דו ווערסט דאָך דאָ פערפראָרען ווערען", און איך האָב דאָס אַרײַנגעוואָרפען אין פײַער.

מאָר: דו לײַגסט נישט, שופטערלע! טאָ זאָל אָט דאָס פײַער אייביג ברענען דײַן האַרץ! אַוועק, פערזעהעניש! זאָלסט זיך מעהר נישט ווײַזען אין מײַן באַנדע! וואָס, איהר זענט נישט צופריעדען? איהר פיהרט אַ שמועס וועגען דעם? ווער וואַגט עס צו קריטיקירען, וואָס איך בעפעהל? אַוועק, זאָג איך! פאַראַן נאָך פיעל פון אײַך, אויף וועמען איך שאַרף מײַנע צייהן! איך קען דיך, שפּיעגעלבערג. נאָר אין אַ קורצער צײַט אַרום וועל איך שטרענג קאָנטראָלירען אײַערע רייהען! (אַלע געהען מיט ציטערניש אָפּ. מאָר גערט אום אַליין הין און צוריק). הער זיי נישט פאָטער אין הימעל! וואָס קאָן איך מאַכען? וואָס קאָנסטו אַליין טהון, ווען הונגער, מגפות, פערפלייצונגען און אַלע אומגליקען, וועלכע דו שיקסט אָן אויף דעם מענשען, פערצעהרען דעם אָרענטליכען מיט'ן אויסוואורף צו־גלײַך. (מען הערט טראָמפּייטען שאַלען).

אַ רויבער קומט אַרײַן.

ר ו י ב ע ר: הויפטמאַן! אַ סך בעהמישע רייטער פאָהרען אַרום אין וואַלד. עמיצער האָט אונז געוויס אַרויסגעגעבען.

נאָך אַ רויבער.

ר ו י ב ע ר: הויפטמאַן! הויפטמאַן! זיי האָבען אָנגעלויערט אונזער שפור. עטליכע טויזענד סאָלדאַטען רינגלען אונז אַרום.

נאָך אַ רויבער.

ר ו י ב ע ר: אַנאומגליק! אַנאומגליק! מיר זענען געפאַנגען, געראָדערט, געפירטעלט! הוסאַרען, דראַגונער, יעגער האָבען פערנומען אַלע הויכע פלעצער און בעוואַכען אַלע וועגען. (קאַרל געהט־אָב).

די באַנדע רויבער, שווייצער, גרים, ראָלער, שופטערלע, שוואַרץ, שפיעגעלבערג, ראַצמאַן.

שווייצער: מיר האָבען זיי פון די בעטען אויפגעהויבען. פרעה זיך, ראָלער! קאַמעראַדען, מיר װעלען קעמפפען פאַר לעבען און פרייהייט, מיר װעלען זיי בעפאַלען און פערפלייצען װי אַ שטורם. װי אַ בליץ װעלען מיר שיינען איבער זייערע קעפּ. אָבער, צום טייוועל, װאו איז דער הויפטמאַן?

שפיעגעלבערג: ער פערלאָזט אונז אין אַזאַ אומגליק! צי דען קאָנען מיר זיך שוין נישט אַרויסדרעהען?

שווייצער: אַרויסדרעהען?

שפיעגעלבערג: אָ, פאַרוואָס בין איך נישט פערבליבען אין ירושלים?

שווייצער: אָ, זאָלסטו דערוואָרגען װערען! טויטע נשמה'לע! געגען נאַקעטע מאָנאַשקעס ביזטו געווען אַ העלד, און אַז דו האָסט דערזעהן אַ פּאָר פויסטען, שרעקסטו זיך שוין!

ראַצמאַן: הויפטמאַן! הויפטמאַן!

מאָר קומט אַריין לאַנגזאַם, רעדט עפּעס פאַר זיך.

מאָר: איך האָב זיי ערלויבט אַרומרינגלען אונז פון אַלע זייטען, אָבער איצט מוזען מיר קעמפפען איבער די קרעפטען. (הויך) קינדער! אָדער מיר זענען פערלאָרען, אָדער מיר דאַרפען זיך שלאָגען, װי פערוואונדעטע חיות!

שווייצער: מיט די פינגער װעל איך זיי אויפשניידען די בייכער, אַזוי, אַז די געדערים זייערע װעלען זיך אַרויסלעגען איבער'ן

וועג! פיהר אונז, הויפטמאן, מיר וועלען דיר נאכגעהן אפילו אין גיהנם!

מאר: לאדט אן די ביקסען! מיר האבען, שיינט מיר, גענוג פולווער?

שווייצער: פולווער האבען מיר אזוי פיעל, אז מען קאן אפילו די גאנצע ערד פונאנדערריי סען!

מאר: גוט! גוט! אלזא, איין טייל פון אונז זאל ארויס־קלעטערען אויף די בוימער, אדער זאלען זיי זיך פערשטעקען אין וואלד און שיסען פון זייערע פערבעהאלטענע ערטער.

שווייצער: דאס איז דיין פאך, שפיגעלבערג!

מאר: און מיר, די איבעריגע, וועלען זיך אריינשניידען אין זייער פראנט.

שווייצער: דאס איז שוין מיין פאך.

מאר: ווידער זאל יעדערער בעזונדער אומשפרינגען איבער'ן וואלד פון איין ארט אויף דעם צווייטען מיט געשרייען און געפילדער, כדי אונזערע כחות זאלען זיי אויסווייזען שרעקליכער. לאזט אן אויף זיי אלע הינד, כדי זיי זאלען זיך פונאנדערפאלען און קומען אקוראט אונטער אונזערע קוילען. מיר דריי, איך, ראלער און שווייצער וועלען זיך שלאגען פון פראנט.

שווייצער: אויסגעצייכענט! גרויסארטיג! זיי וועלען דא האבען אזא מפלה, אז זיי וועלען אפילו ניט וויסען פון וואנען איז דאס זיי געקומען.

א גייסטליכער קומט אריין.

גייסטליכער (פאר זיך): זאל דאס טאקע זיין די רויבער־נעסט. (הויך) מיט אייער ערלויבניש, רבותי, איך בין א גייסטליכער. דארטען, הינטער מיר, שטעהען טויזענד זיבען הונדערט מאן, וועלכע זענען פעראנטווארטליך פאר יעדען האהר פון מיין קאפ. (טהוט אויס דאס היטעל).

שווייצער: בראוואָ! בראוואָ! א גוטער אנהויב, דעם מאגען נישט צו פערקיהלען.

מאר: שוויג, קאמעראד, — זאגט מיר אין קורצען, פאטער, וואס האט איהר דא צו טהון?

גייסטליכער: מיך שיקט אהער די הויכע מאכט, וועלכע שענקט לעבען און פער'משפט צום טויט. איהר, גנבים, רוצחים,

מערדער, גיפטיגע שלאַנגען, אויסוואורפען, וואָס אייערע שמוציגע לייבער זענען נאָר אַ מאכל פאַר שלאַנגען און עקדעשען און אַ מאַטעריאַל פאַר דער תליה און דעם ראָד...

שווייצער: הונד, הער אויף צו האַוקען, אָדער... (ווייזט איהם זיין ביקס).

מאָר: פוי, שווייצער! דו פערדאַרבסט איהם דעם קאָנצערט! ער האָט אַזוי גוט אויסגעלערנט די דרשה אויסווענדיג. ווייטער דרש'נט, הייליגער פאָטער: „פאַר דער תליה און דעם ראָד“.

גייסטליכער: און דו ביזט אַ בראַווער הויפטמאַן! אַ הער־צאָג פון בייטעל־שניידערס! אַ קעניג איבער גנבים! אַ גרויס מאָגאָל פון אַלע אויסוואורפען פון אונטער דער זון! די זיפצען פון די פערראומגליקטע מאַמעס געהען נאָך דיין שפור. בלוט זויפסטו, ווי וואַסער, מענשען זענען פאַר היין גולג'ישען שווערד פונקט ווי זייף־בלאָזען.

מאָר: ריכטיג! ריכטיג! נו, ווייטער!

גייסטליכער: וואָס ריכטיג? לחלוטין ריכטיג! איז עס אָבער דען אַנ'ענטפער!

מאָר: האָט איהר זיך דען ניט געגרייט צו אַזאַ דרשה, היי־ליגער פאָטער! נו, ווייטער, ווייטער, וואָס ועט איהר נאָך זאָגען?

גייסטליכער (מיט היץ): שרעקליכער מענש, געה אַוועק פון מיינע אויגען! האָט זיך דען ניט צוגעקלעבט דאָס בלוט פון דעם דער'הרג'עטען גראַף צו דיינע פינגער, אַזוי ווי פעך? האָסטו דען נישט גע'גנב'עט גאָט'ס הייליגטום אין דעם הייליגען טעמפעל? האָסטו דען נישט אונטערגעצונדען אונזער גאָטס־פאָרכטיגע שטאָדט? האָסטו דען נישט אויפגעריסען דעם פולווער־קעלער איבער די קעפ פון די אָרענטליכע בירגער? אַ שרעקליכער, אַ גרויזאַמער פערברעכער! (פאַטשט מיט די הענד).

מאָר: ביז איצט איז געווען גוט גע'דרש'נט! אָבער צו דער זאַך! זאָגט מיר, וואָס לאָזט מיר דורך אייך צו וויסען דער טיעפ־געשעצטער מאַגיסטראַט.

גייסטליכער: דאָס, וואָס דו ביזט נישט ווערטה צו הערען. קוק זיך אַרום, רוצח, פון אַלע זייטען ביזטו אַרומגערינגעלט פון אונזערע רייטער! פון דאַנען קאָן מען שוין נישט אַנטלויפען! איהר וועט קאָנען נאָר דעמאָלט פערלאָזען די דעמבען און די סאָסנעס, ווען אויף זיי וועט אָנהויבען צו וואַקסען קאַרשען און פאַרעטשקעס.

מאַר: דו הערסט, שווייצער, אָבער ווייטער!

גייסטליכער: הער דאָך אָבער, גזלן, ווי גוט און ווי פיין עס בעצייהט זיך צו דיר דאָס געריכט. אויב דו וועסט נאָכגעבען און וועסט אַליין געהן בעטען מחילה, דעמאָלט וועט די שטרענגקייט זיין פאַר דיר אַ מין דערבאַרימונג. די גערעכטיגקייט — אַ היימישע מאַמע. דאָס געריכט וועט אויף אַ העלפט פון דיינע פערברעכענס צומאַכען דיינע אויגען — און דו וועסט בלויז זיין — בעדאַכט נאָר — געראַדערט!

שווייצער: דו הערסט, הויפטמאַן! לאָז מיר אָט דעם הונד צודריקען דעם גאָרגעל אַזוי, אַז דאָס בלוט זאָל אָנהויבען צו פליי־צען פון אַלע זייטען!

ראָלער: הויפטמאַן! דונער און בליץ! הויפטמאַן! ווי ער האָט פערביסען די אונטערשטע ליפּ! ערלויבט מיר אויפהענגען דעם גאַרנישט מיט'ן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף.

שווייצער: מיר! מיר! אויף די קניה בעט איך דיך! ער־לויב מיר איהם צוטרעטען אויף שטויב.

(דער גייסטליכער שרייט)

מאַר: טרעט אָב פון איהם! קיינער זאָל נישט וואַגען איהם אָנצוריהרען. (צום גייסטליכען) איהר זעהט, הייליגער פאָטער! דאָ שטעהען ניין־און־זיעבציג מענשען, און דער הויפטמאַן בין איך! קיינער פון זיי וויסט נישט דעם צייכען צו אַנטלויפען אָדער טאַנצען אונטער דער האַרמאַטען־מוזיק. און דאָרט שטעהען זיעבעצעהן הונ־דערט מאַן, וועלכע זענען גרוי געוואָרען אונטער'ן ביקס. אָבער הערט וואָס עס זאָגט מאָר, דער הויפטמאַן פון גזלנים און אונטערצינדער! אמת טאַקע, איך האָב דער'הרג'עט דעם גראַף, צוריסן דאָס קלוי־סטעריל, אונטערגעצונדען אייער שטאָדט און אויפגעריסען דעם פולווער־קעלער איבער די קעפּ פון די ערענטליכע איינוואוינער! אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלץ! איך האָב נאָכמעהר אויפגעטהון! (ציהט אויס די רעכטע האַנד) איהר זעהט די טייערע רינגען אויף מיינע פינגער? געהט און גיט איבער אַלץ, וואָס איהר זעהט און הערט, דעם הויכגעריכט, וואָס שענקט דאָס לעבען און פער'משפט צום טויט! אָט דעם רובין האָב איך אַראָבגעצויגען פון אַ מיניסטער'ס אַ פינגער, וועלכען איך האָב ביי די פיס פון זיין קעניג דער'הרג'עט אויף יאַגד. אָט דעם דימענט האָב איך אַראָבגעשלעפּט ביי אַ פינאַנס־האַטגעבער, וועלכען איך האָב דער'הרג'עט דערפאַר, ווייל ער פלעגט

די הויכע גוטע שטעלעס איבערגעבען די יעניגע, וועלכע האָבען מעהר געצאָהלט, און אַט דעם טײַערען שטיין טראָג איך צום אָנדענקען פון אַ גלח, וועלכען איך האָב מיט מײַנע אייגענע הענד דערשטיקט דערפאַר, וואָס ער האָט פון דער בימה אַראָב געקלאָגט, וואָס די אינקוויזיציע איז געמינערט געוואָרען. איך וואָלט אײַך דערצעהלט נאָך פיעל מעשיות וועגען מײַנע רינגען, ווען איך זאָל נישט חרטה האָבען אויף די עטליכע ווערטער, וואָס איך האָב איצט אויף אײַך פערפּטר'ט.

גײַסטליכער: שרעקליך! אַ מורא! (זיפצט).

מאָר: הערט איהר? האָט איהר בעמערקט דעם זיפץ? וויל ער דען נישט אַרונטערברײַנגען אַ פײַער פון הימעל אויף אונז, זינדיגע? וויל ער אונז דען ניט פערשילטען מיט זײַן זיפץ? אָ, איהר גרויסהאַלטער! קיין אמת איז בײַ אײַך נישטאָ! פיהרט איהם אַוועק פון מײַנע אויגען!

גײַסטליכער: אַ רוצח, און זאָל אַזוי שטאָלץ זײַן!

מאָר: דאָס איז נאָך וועניג! ערשט איצט וועל איך אָנהויבען ריידען מיט שטאָלץ! געהט און זאָגט דעם הויכגעריכט, וואָס שענקט דאָס לעבען און פערמשפּט צום טויט... איך בין נישט קיין גנב, וואָס מאַכט שותפות מיט שלאָף און נאַכט, אַ גנב, וואָס קלעטערט אויף לייטערס און דורך די פענסטער! אַלץ, וואָס איך האָב געטהון, וועל איך געוויס לעזען אויפ'ן הימעל בײַ גאָט אין בוך, וואו עס זענען פערצייכענט אַלע פערברעכענס, אָבער דאָ, אויף דער ערד, וועל איך ניט פטר'ן אומזיסט קיין ווערטער מיט די בּאַרימהאַרציגע פערטרעטער. זאָג זיי, אַז מײַן מלאכה איז צושטערונג און נקמה איז מײַן עסק! (קעהרט זיך אַוועק פון איהם).

גײַסטליכער: אַלזאָ, ווילסטו ניט, אַז מען זאָל דיר מוחל זײַן און בעגנעדיגען! גוט, בין איך מיט דיר שוין פאַרטיג. (ווענדט זיך צו דער באַנדע) נו, אפשר וועט איהר הערען, וואָס די גערעכטיגקייט טהוט אײַך מאַכען צו וויסען דורך מיר! ווערט איהר גלײַך איבערגעבען אין די הענד פון גערעכטיגקייט אָט דעם רוצח, וועט אײַך פערגעסען ווערען אַלע אײַערע פערברעכען! די היילגע קירכע וועט אײַך, פערלאָרענע שעפעלעך, אויפנעהמען מיט נײַער ליעבע און יעדער פון אײַך וועט האָבען אַ צוטריט צו אַמטען און שטעלען. (מיט נצחונ'דיגען געלעכטער) נו, ווי שמעקט דאָס אײַך, רבותי? נו, חברה, בינדט איהם און איהר זענט פרײַ!

מאָר: איהר הערט? איהר הערט? פאַרוואָס האָט איהר אַראָבגעלאָזט די נעזער? וואָס טראַכט איהר נאָך? די גערעכטיגקייט שענקט אייך פרייהייט אין דער צייט, ווען איהר זענט כמעט ווי געפאַנגענע! זי שענקט אייך לעבען, און דאָס איז נישט קיין קליינינקייט, וואָרום איהר זענט סיי־ווי־סיי פערמשפּט צום טויט. זי פערזיכערט אייך מיט כבוד און שטעלעס — און וואָס ערוואַרט אייך, אויסער שאַנד, קללות און פערפאָלגונג, אפילו ווען איהר זאָלט דאָסמאָל פערבלייבען די זיגער? זי פערזיכערט אייך גאָט׳ס מחילה, און איהר זענט דאָך אין אמת׳ן פערשאָלטענע. נישטאָ דאָך ביי אייך קיין איין האָהר אויפ׳ן קאָפּ, וואָס זאָל נישט דאַרפען געהן אין גיהנם אַריין! איהר קווענקעלט נאָך? איז דען אַזוי שווער דער אויסוואַהל צווישען גן־עדן און גיהנם? העלפט איהר מיר זיי איבערריידען, היילינער פאָטער!

גייסטליכער (פאַר זיך): צי איז ער נישט משוגע געוואָרען? (הויך) אפשר מיינט איהר, אַז דאָס איז נאָר אַ נעץ צו פאַנגען אייך לעבעדיגע? טאָ נאַט לייענט אַליין. דאָ איז אונטערגעשריבען פולע מחילה. (גיט שווייצער׳ן אַ פּאַפּיר. איינער גיט איבער דעם צווייטען) נו, רבותי, קאָנט איהר נאָך צווייפלען?

מאָר: זעהט איהר? זעהט איהר? נו, איז וואָס קאָנט איהר מעהר פערלאַנגען? אייגענהענטיג אונטערגעשריבען. דאָס איז אַ גוואַלטיגער חסד! אפשר מיינט איהר, אַז זיי וועלען נישט האַלטען וואָרט, מחמת איהר האָט דאָ געהערט, אַז בנוגע צו פערברעכער מעג מען דאָס וואָרט נישט האַלטען? אָ, האָט נישט מורא! זייער אייגענער אינטערעס וועט זיי צווינגען האַלטען וואָרט, עס מעג געגעבען ווערען דעם טייוועל אַליין!

גייסטליכער: וואָס פאַר אַ מכשף רעדט עס פון איהם אַרויס. יאָ, געוויס, געוויס! דער אויסוואורף צומישט מיינע רעיונות.

מאָר: ווי? איהר גיט נאָך אַלץ נישט קיין ענטפער? רעכענט איהר נאָך דורכצורייסען זיך מיט געוועהר אין די הענד? קוקט אייך אַבער אַרום, קוקט אייך אַרום! אויף דעם האָט איהר נישט וואָס צו האָפען. דאָס וואָלט געווען קינדערשע האָפנונגען! אָדער איהר קוויקט זיך מיט דער האָפנונג, אַז איהר וועט פאַלען, ווי העלדען, ווייל איהר האָט געזעהן, ווי איך האָב זיך דערפרעהט מיט׳ן שטרייט? אָ, גלויבט נישט דערין! קיינער פון אייך איז נישט מאָר! איהר זענט פראָסטע גנבים, אַ געצייג צו מיינע גרויסע פלענער, אַ שטריקעל ביים תלין אין די הענד. (פויזע) ווי, נאָך ניט בעשלאָסען? זענט

איהר משוגע! איך וועל אייך נישט בעדאנקען פאר מיין לעבען! איך שעם מיך מיט אייער קרבן!

גייסטליכער (נשתומם): איך ווער משוגע! איך לויף אוועק פון דאנען! האט מען נאך ווען עס איז געהערט אזא זאך?

מאר: אפשר האט איהר מורא, איך זאל מיר אליין נישט נעהמען דאס לעבען דורך זעלבסט=מארד, און דערמיט וועל איך צורייסען די תנאים, וואס האבען נאר א קראפט ביי מיין לעבען? ניין, ברידער! דערפאר דארפט איהר נישט מורא האבען! איך ווארף אוועק מיין שפיז, מיין פיסטאלעט און דאס פלעשעלע גיפט, וואס האלט מיר אמאל צוניץ געקומען. איך בין אזוי צובראכען, אז איך האב אויך פערלארען די מאכט איבער מיין לעבען! (פויזע) ווי, נאך ניט בעשלאסען? מיינט איהר אפשר, אז איך וועל זיך פערטיידיגען, ווען איהר וועט מיך וועלען בינדען? זעהט. איך בינד צו מיין רעכטע האנד צו אט דעם בוים און איך בין שוין איצט אינגאנצען אהן כחות, א קליין קינד קאן מיך אומווארפען! ווער פון אייך וועט דער ערשטער פערלאזען זיין הויפטמאן אין א נויט?

ראלער (אין ווילדער בעוועגונג): אפילו דער גיהנם זאל אונז ארומרינגלען. (נעהמט ארויס זיין שווערד) ווער עס איז נישט קיין הונד, דער זאל ראטעווען זיין הויפטמאן!

שווייצער (צורייסט דאס פאפיר און ווארפט די ברעקלעך דעם גייסטליכען אינ'ם געזיכט): אוועק, קאנאליע! געה, זאג דעם סענאט, וועלכער האט דיך געשיקט, אז דו האסט קיין איין פעררעטער נישט געפונען אין מאר'ס באנדע. ראטעוועט דעם הויפטמאן! ראטעוועט! (גייסטליכער, שרייענדיג, אב).

אלע: דער הויפטמאן! דער הויפטמאן!

מאר (רייסט זיך אב פון בוים מיט שמחה): איצט זענען מיר פריי, קאמעראדען! איך פיהל אין מיין פויסט אנ'ארמעע. טויט אדער פרייהייט! ווענינגסטענס, לעבעדיגערהייד זיך נישט אונטערגעבען זיי! (מען טרומייטערט צו אנ'אטאקע. געראיש און פערווירונג. אלע געהען אב מיט בלויזע שווערדען).

(פארהאנג).

דריטער אקט.

ערשטע סצענע.

אמאליע שפיעלט אין גארטען אויף א ליוטנע. פראנץ.

פראנץ: וויעדער ביזטו דא, דו עקשנ׳טע? דו ביזט אוועק פון פרעהליכען מיטאג, און קאליע געמאכט די שטימונג די געסט.

אמאליע: טאקע א שאד די אונשולדיגע פריידען! אין דיינע אויערען דארף נאך אבקלינגען דאס טרויער־ליעד ביי דער לויה פון דיין פאטער.

פראנץ: ווילסטו דען איביג קלאגען? לאז די טויטע שלאפען און די לעבעדיגע גיב גליק! איך בין געקומען...

אמאליע: און ווען געהסטו אוועק?

פראנץ: מאך ניט פאר מיר אזא שטאלצע מינע! דו בע־טריבסט מיך, אמאליע, איך בין געקומען דיר זאגען...

אמאליע: איך מוז אויסהערען: פראנץ פאן־מאר איז דאך איצט אונזער גנעדיגער הערר.

פראנץ: דאס איז אמת. און וועגען דעם טאקע בין איך געקומען מיט דיר ריידען. מאקסימיליאן איז שוין טויט, ער איז געגאנגען שלאפען צו זיינע עלטערן אין סקלעפ. און איך בין איצט הערר. אבער איך וואלט וועלען פאלשטענדיג דאס זיין. אמאליע! דו ווייסט, וואס דו ביזט געווען אין אונזער הויז? ביזט ערצויגען געווארען ווי מאר׳ס א טאכטער. דו וועסט עס קיינמאל נישט פער־געסען?

אמאליע: קיינמאל, קיינמאל נישט! ווער קאן דען זיין אזוי לייכטזיניג און ביים לוסטיגען מיטאג דאס פערגעסען?

פראנץ: מוזט דו אבער פאר מיין פאטער׳ס ליעבע זיינע זיהן בעלוינען. קארל איז טויט און פראנץ קומט איצט און לעגט פאר זיין האנד, זיין הארץ, זיין גאנץ פערמעגען, שלעסער, וועלדער— אנ׳ארעמער, הילפסלאזער יתומה. פראנץ, פאר וועלכען אלע ציטערען,

וועלכען אלע זענען מקנא, אט דער פראנץ ערקלערט זיך פריוויליג פאר אמאליעס קנעכט.

אמאליע: א, פארוואס האט דער בליץ נישט צושפאלטען אט די צונג פאר די דאזיגע פרעכע ווערטער? דו האסט דערהרג'עט מיין געליעבטען און איך זאל דיך רופען מיין מאן? דו...

פראנץ: נישט אזוי הייס, מיין אלגנעדיגע פרינצעסין! נישט אזוי היציג. פראנץ זאגט נאר, און אז מען ענטפערט איהם נישט, בעפעהלט ער.

אמאליע: דו, ווארים, בעפעהלען? מיר בעפעהלען? נו, אז דיין בעפעהל ווערט ביין אויסגעלאכט?

פראנץ: דאס וועסטו ניט טהון. איך ווייס פון אזעלכע מיטלען, וועלכע וועלען בויגען ביז צו דער ערד דעם שטאלץ פון דיין פערעקשנטען קאפ. דאס איז א מאנאסטיר.

אמאליע: בראווא! גרויסארטיג! זיין אין א מאנאסטיר און פטור ווערען אויף אייביג פון דיינע שלאנגען-אויגען און האבען די מעגליכקייט צו טראכטען וועגען קארלן. איך וועל זיין זעהר צופריעדען מיט דיין קלויסטער! אבער שנעלער, שנעלער!

פראנץ: חא, חא, חא! אזוי איז עס? זעה-נאר, איצט האסטו מיר אליין בעוויזען, ווי איך זאל דיך פייניגען. מיין שרעקליכער בליק וועט ארויסשלאגען פון דיין קאפ די טרוימען וועגען קארלן. מיט א שווערד אין דער האנד וועל איך ארויסרייסען פון דיין הארצען די שבועה. מיט גוואלד וועל איך נעהמען דיין מיידעלשע בעט און די שטאלצע בושה דיינע וועל איך נאך מיט א גרעסערען שטאלץ בעזיגען.

אמאליע (גיט איהם א פאטש): דערווייל נעהם דאס אין נדן אריין.

פראנץ (בייז): טויזענד מאל מעהר וועסטו פון מיר קריגען. נישט פאר מיין פרוי וועל איך דיך מאכען, אזא כבוד ביזטו נישט ווערטה! מיין מעטרעסע וועסטו זיין, אז די עהרליכע פויערשע ווייבער זאלען טייטלען אויף דיר מיט די פינגער, ווען דו וועסט זיך נאר ווייזען אויף דער גאס. קריץ מיט די ציינער, ברען מיך מיט דיין בליק... דער כעס פון א פרוי פערוויילט מיך ממש און דיך מאכט ער שענער און עס טרייבט מעהר צו דיר. קום צו מיר אין מיין צימער... איך ווער פערברענט פון תאוה... שוין זאלסטו געהן מיט מיר! (וויל זי אריינטרייבען אין צימער).

אַמאַליע (פאַלט איהם אויפ'ן האַלז): פערגיב מיר, פראַנץ! (אין דער צייט ווען ער וויל זי אַרומנעהמען, רייסט זי אַרויס ביי איהם דעם קינזשאַל און שפּרינגט אָב) דו זעהסט, מערדער, וואָס איך קאָן איצט מאַכען מיט דיר? איך בין א פרוי, אָבער אַ משוגע'נע פרוי! וואַג נאָר בעריהרען מיין גוף מיט דיינע שמוציגע הענד! אָט דער שטאָהל וועט דורכלעכערן דיין האַרץ! דער גייסט פון דיין פערשטאָרבענעם פאָטער וועט פיהרען מיט מיין האַנד... אַוועק פון דאַנען! (יאָגט איהם אַרויס).

(פאָרהאַנג).

צווייטע סצענע.

די אומגעגענד אַרום דעם גראַף מאָר'ס שלאָס. רויבער מאָר. קאָסינסקי פון ווייטען.

מאָר: געה פאָראויס און מעלד וועגען מיר. דו געדענקסט אַלץ, וואָס דו האָסט צו זאָגען?

קאָסינסקי: איהר זענט דער גראַף פאָן-בראַנד, איהר פאָהרט פון מעקלענבורג, און איך בין אייער משרת. איהר קאָנט זיך אויף מיר פערלאָזען, מיין ראָל וועל איך אויספיהרען גוט. אַדיע! (אָב).

מאָר: זיי מיר געגריסט, מיין ליעב שטיקעל ערד! (קושט די ערד). מיין היימישער הימעל! מיין היימישע זון! איך בעגריס אייך האַרציג אַלעמען, אַלעמען — די פעלדער און די וועלדער, און די שטראָמען און די קוואַלען! ס'אַרא ליעב ווינטעל עס וועהעט פון מיינע היימישע בערג! אַ גן-עדן איז דאָ. אַ פּאָעטישע וועלט! פאַמעליך, מאָר! דיין פוס טרעט איצט אויף אַ הייליגען אָרט. (קומט נעהנטער). זעה — אָט זענען די נעסטען פון די שוואַלבען אויפ'ן הויף פון שלאָס, דאָס טהירעלע פון גאָרטען און אַ ווינקעלע ביים סוף פּאַרקאַן, וואו דו פלעגסט אַזוי אָפט אונטערהאָרכען דעם פּאַנגער און רייצען זיך מיט איהם. (שמייכעלט). פון דאָס ניי לעבען אויף די גאָלדענע יוגענד-יאָהרען אין דער נשמה פונ'ם אומגליקליכען!... דו ביזט דאָ געוועזען אַזוי גליקליך, אַזוי ריין, אַזוי פרעהליך, און איצט ליעגען דאָ די קברים פון דיינע האָפנונגען! אָט דאָ האָסטו בעדאַרפט אַמאָל לעבען ווי אַ גרויסער, אַ בעוואוסטער און אַ געשעצטער מענש... אָט דאָ האָסטו בעדאַרפט נאָכאַמאָל

איבערלעבען די קינדהייט מיט אמאליע'ס בליהענדע קינדער-יאהרען... אט דא האסטו בעדארפט זיין די נחמה פון דיין פאלק... (בלייבט שטעהן). נאך וואס בין איך געקומען אהער? אום איך זאל מיך פיהלען, ווי דער געפאנגענער, וואס דער קלאנג פון זיינע קייטען האט איהם צוריסען דעם חלום פון פרייהייט? ניין, איך וועל אוועק צוריק צו מיין אומגליק! דער געפאנגענער האט שוין פערגעסען אן דעם שיין, נאר דער חלום פון פרייהייט האט א לייכט געטהון פאר איהם, ווי א בליץ אין מיטען דער נאכט, און נאכדעם איז געווארען דונקעלער. אדיע, מיינע ליעבע טהאלען! אמאל האט איהר געזעהן דאס יונגעלע קארל'ן, און אט דאס יונגעלע איז געוועזן גליק-ליך!... איצט שטעהט פאר אייך א דערוואקסענער מאנסביל, וואס איז דורך אין יאוש... (קעהרט זיך אום אין דער צווייטער זייט און קוקט פערטראכט אויפ'ן פאטער'ס שלאס). אפילו זי נישט זעהן... בלויז איין וואנד טיילט פונאנדער אמאליע'ן פון מיר! ניין, איך מוז זי זעהן! מוז איהם זעהן! — אפילו ווען דאס זאל מיר קאסטען דאס לעבען, מוז איך זי זעהן! (קעהרט זיך אום). פאטער, פאטער, דיין זוהן קומט! אמאליע, פאטער! דיין קארל קומט! (בלייבט שטעהן פאר'ן טויער). וואס איז מיט מיר? וואס איז דאס, מאר? א מאנסביל זיי! די מורא פאר'ן טויט...

דריטע סצענע.

שלאס-גאלעריע, רויבער מאר און אמאליע קומען אריין.

אמאליע: און איהר זענט זיכער, אז איהר וואלט דערקענט זיין פארטרעט צווישען א סך אנדערע?

מאר: א, געוויס! זיין געשטאלט איז שטענדיג געשטאנען פאר מיינע אויגען, ווי א לעבעדיגע. (קוקט די בילדער). דאס איז נישט ער. און דאס איז אויך נישט ער... און דער אויך נישט ער... און יענער אויך נישט. צווישען אט די אלע בילדער איז ער נישטא.

אמאליע: ווי? קוקט זיך נאר גוט צו. איך האב געמיינט, אז איהר האט איהם געקענט...

מאר: מיין אייגענעם פאטער האב איך נישט געקענט בעסער! איהם פעלט דער שטריך ביים מויל, וואס פלעגט איהם צוגעבען

אַנ'אויסדרוק פון גוטסקייט. און צוליעב אַט דעם דאָזיגען שטריך וואָלט מען איהם געקאָנט דערקענען צווישען טויזענדער... דאָס איז נישט ער.

אַמאַליע: ווי? אינגאַנצען אַכטצעהן יאָהר נישט זעהן, און נאָך...

מאָר (שנעל רויט ווערענדיג): אַט דאָס איז ער! (בלייבט שטעהן ווי אַנ'אונטערגעשאָסענער).

אַמאַליע: אַנ'אויסגעצייכענטער מענש!

מאָר (קוקט פערטיעפט): פאַטער! פאַטער! זיי מיר מוחל! יאָ, אַנ'אויסגעצייכענטער מענש! (ווישט די אויגען). אַ געטליכער מענש!

אַמאַליע: אפנים, אַז איהר נעהמט זיך שטאַרק צום הארצען וועגען איהם?

מאָר: אָ, אַנ'אויסגעצייכענטער מענש! און ער איז געשטאָרבען.

אַמאַליע: געשטאָרבען! ווי אונזערע בעסטע האָפנונגען שטאַרבען! (נעהמט איהם ביים האַנד). ליעבער גראַף, נישטאָ קיין גליק אונטער דער זון!

מאָר: זעהר ריכטיג, זעהר ריכטיג! ווייסט איהר עס דען פון דער פראַקטיק? איך איז דאָך נישט מעהר ווי דריי-און-צוואַנציג יאָהר?

אַמאַליע: יאָ, איך האָב מיך עס דערוואוסט פון דער פראַקטיק! אַלץ לעבט דערויף, כדי דערנאָך טרויעריג צו שטאַרבען. מיר דאַרגען פאַר אַלץ, מיר סטאַרען זיך אַלץ צו ערווערבען, כדי דאָס אַלץ מיט אַ וועהטאָג אין האַרצען צו פערליערען.

מאָר: האָט איהר שוין עפּעס פערלאָרען?

אַמאַליע: גאָרנישט! אַלץ! גאָרנישט! קומט ווייטער, גראַף!

מאָר: אַזוי איילינג? וועמעס איז דער פּאָרטרעט פון דער רעכטער זייט? מיר שיינט, אַז דאָס איז אויך אַנ'אומגליקליכע פערזאָן.

אַמאַליע: דאָס בילד פון דער לינקער זייט — דאָס איז דעם גראַפ'ס זוהן, דער איצטיגער הערר. לאָמיר געהן! לאָמיר געהן!

מאָר: און אָט דאָס בילד פון דער רעכטער זייט?

אַמאַליע: ווילט איהר אפשר געהן אין גאָרטען?

מאָר: אָבער דאָס בילד פון דער רעכטער זייט? דו ווייִנסט, אַמאַליע?

אַמאַליע (איילינג אָב).

מאָר אַליין.

מאָר: זי האָט מיך ליעב! זי האָט מיך ליעב! איהר גאַנץ וועזען האָט געציטערט, טרעהרען האָבען פּערעטעריש געגאָסען פון די אויגען. זי האָט מיך ליעב! אומגליקליכער, צי האָסטו עס פערדיענט? שטעה איך דאָ נישט, ווי אַ פערמשפּט'ער פאַר'ן עשאַפאָט? איז דאָס נישט די סאָפע, אויף וועלכער איך האָב אַזוי פיעל פערגעניגען געשעפּט? זענען דאָס נישט דעם פאָטער'ס צימערן? (פאַר'ן פאָטער'ס בילד). דו... דו... פייערפלאַמען פון דיינע אויגען — אַ קללה, אַ קללה און פערשטויסונג! וואו בין איך? נאַכט איז פאַר די אויגען... אַ מורא... גאָט מיינער! איך, איך האָב איהם דערהרג'עט! (אַנטלויפט).

דניאל מיט פראַנצ'ן קומען אַריין.

ביי דניאל'ן אין האַנד איז וויין.

פראַנץ: אָט דאָ שטעל אַוועק דעם וויין. קוק מיר גלייך אין די אויגען. ווי עס ציטערן דיר די קניה! דו פיבערסט אינגאַנצען; זיי זיך מודה, אַלטיטשקער, וואָס האָסטו געטהון?

דניאל: גאָרנישט, פּריץ! איך שווער דיר מיט גאָט, אַז גאָרנישט!

פראַנץ: טרינק אויס דעם וויין! וואָס? וואָס געווערט עס ביי דיר? זאָג מיר גיכער, וואָס האָסטו אַריינגעוואָרפען אינ'ם וויין?

דניאל: זאָל מיך גאָט אָבהיטען! וואָס? איך — אינ'ם וויין אַריין?...

פראַנץ: סם האָסטו אַריינגעוואָרפען אינ'ם וויין! ביזט נישט בלאַס געוועזן, ווי דער טויט? זיי זיך מודה! זיי זיך מודה! ווער האָט דיר געגעבען סם? דער גראַף האָט דיר געגעבען, דער גראַף?

דניאל: דער גראַף? רבונו של עולם! דער גראַף האָט מיר גאָרנישט געגעבען!

פראַנץ (חאַפּט איהם אָן ביים האַרצען): איך וועל דיך אַזוי צושטיקען, אַז דו וועסט ביי מיר בלוי ווערען, אַלטער ליגנער! גאָרנישט? טאָ פאַרוואָס זענט איהר נאָר צוזאַמען, דו, ער און אַמאַליע? וועגען וואָס סוד'עט איהר זיך כסדר? זאָג, וואָס פאַר אַ סודות האָט ער דיר פערטרויט?

ד נ י א ל: גאָט אין הימעל ווייס, אַז ער האָט מיר קיינע סודות נישט פערצעהלט.

פ ר אַ נ ץ: וועסט נאָך ווייטער לייגען? וואָס פאַר אַ אינטריגעס האָט איהר דאָ פערפיהרט, כדי מיך אָבצוראַמען פון וועג? איהר האָט מיך אין שלאָף געוואָלט דערשטיקען? דעם האַלז איבערשניידען ביים ראַזירען? סם אַריינשיטען אין'ם וויין אָדער שאָקאָלאַד? ריידט! ריידט! איך וויים אַלץ!

ד נ י א ל: זאָל מיך גאָט פערלאָזען אין אַנ'אומגליק, אויב איך זאָג אייך אַ ליגען!

פ ר אַ נ ץ: דאָס מאָל בין איך דיר מוחל! אָבער ער האָט דיר מסתמא אַריינגערוקט געלד אין יד אַריין. ער האָט דיר געדריקט די האַנד שטאַרקער, איידער מען דאַרף — ווי מען דריקט, למשל, די האַנד גאָר אַנ'אַלטען בעקאַנטען.

ד נ י א ל: קיינמאָל נישט, פריץ!

פ ר אַ נ ץ: צי האָט ער דיר נישט געזאָגט, צום ביישפיעל, אַז ער קען דיך טיילוויז, אַז דו דאַרפסט איהם אויך קענען... אַז מיט דער צייט וועסטו אָנהויבען עפּעס צו פערשטעהן... אַז... וואָס, ער האָט מיט דיר קיינמאָל נישט גערעדט וועגען דעם?

ד נ י א ל: לחלוטין גאָרנישט.

פ ר אַ נ ץ: אַז אייניגע אומשטענדען האַלטען איהם אויף... אַז צייטענווייז מוז מען אָנטהון אַ מאַסקע, כדי צו זעהן, וואָס ביים שונא טהוט זיך... אַז ער וועט פאַר זיך נקמה נעהמען, גרויזאַם נקמה נעהמען?!

ד נ י א ל: קיין איין וואָרט נישט.

פ ר אַ נ ץ: וואָס? גאָרנישט?! גיב נאָר גוט אַ טראַכט! ער האָט דיר מסתמא דאָך געזאָגט, אַז ער האָט זעהר גוט געקענט דעם אַלטען פריץ... זעהר גוט... אַז ער האָט איהם ליעב... זעהר ליעב... ווי אַ זוהן, ליעב...

ד נ י א ל: עפּעס עהנליך דערויף, אויף וויפיעל דער זכרון מיינער דיענט מיר, האָב איך יאָ געהערט פון איהם.

פ ר אַ נ ץ (בלאַס): טאַקע, ער האָט אַזוי געזאָגט? ווי פאָרט? דערצעהל־זשע! ער האָט געזאָגט, אַז ער איז מיין ברודער?

ד נ י א ל (פערוואונדערט): וואָס אַזוינס, פריץ! ניין, דאָס האָט ער נישט געזאָגט! דאָס פריילין האָט איהם געפיהרט איבער דער גאַלערעע, און איך האָב גערייניגט דעם שטויב. פלוצלונג איז ער

געבליבען שטעהן פאר דעם פערשטארבענעם פריץ'ס בילד, ווי א דונער וואלט איהם געטראפען. דאס פריילין האט איהם אנגעוויזען אויפ'ן בילד און געזאגט: „אנ'אויסגעצייכענטער מענש!“ „יא, אנ'אויסגעצייכענטער מענש!“ האט ער געענטפערט און אויסגעווישט די אויגען.

פראנץ: הער, דניאל! ווייסט דאך, אז צו דיר בין איך שטענדיג געוועזען גוט, האסט ביי מיר געהאט עסען און קליידונג און איך האב דיך בעפרייט אויף דער עלטער פון אלע ארבייט.

דניאל: זאל אייך גאט בעצאהלען דערפאר. איך האב אייך שטענדיג טריי געדיענט.

פראנץ: אט דאס האב איך דיר טאקע געוואלט זאגען. דו האסט מיר שטענדיג געפאלגט, מחמת דו האסט גוט געוואוסט, אז דו ביזט מחויב צו פאלגען אלע מיינע בעפעהלען.

דניאל: פון גאנצען הארצען, אויב דאס איז נאר נישט געגען גאט און געגען יושר.

פראנץ: נארישקייטען! נארישקייטען! איז דאס דיר נישט מאוס? אנ'אלטער מאן — און זאל גלויבען אין אזוינע באבע-מעשיות. עך, דניאל, דו האסט געזאגט א נארישקייט! איך בין דעה האר. מיך וועט גאט און דאס געוויסען בעשטראפען, אויב זיי זענען נאר פארהאן.

דניאל (א פאטש-טהוענדיג מיט די הענד): בארימהארציגעח הימעל!

פראנץ: אין נאמען פון דיין געהארכזאמקייט — דו פערשטעהסט דאסווארט — אין נאמען פון געהארכזאמקייט בעפעהל איך דיר, אז מארגען דארף דער גראף נישט געהערען צו די לע-בעדיגע.

דניאל: רבונו של עולם! פארוואס?

פראנץ: ווייל דו מוזט מיר איינגאנצען פאלגען. זאלסט גע-דענקען, אז איך פאדער פון דיר דאס!

דניאל: פון מיר? גאט זאל זיך דערבארימען! פון מיר! וואס האב איך, אלטער מאן, אייך פאר א שלעכטס געטהון?

פראנץ: דא דארף מען לאנג נישט טראכטען — דיין גורל איז ביי דיר גופא אין די הענד. ווילסטו דיין גאנץ לעבען שמאכטען ביי מיר אין טורמע, וואו דער הונגער וועט דיך צווינגען דיינע אלטע ביינער נאגען, און דער ברענענדיגער דורשט — צו טרינקען דיין

אייגען בלוט? אָדער ווילסטו ליעבערשט אין פרידען דיין ברויט עסען און האָבען אַ רוהיגע עלטער?

דניאל: וואס, פריץ? פרייד און רוה אין מיין עלטער — און הרג'ענען אַ מענשען?

פראַנץ: ענטפער אויף דער פראַגע!

דניאל: מיינע גרויע האָר! מיינע גרויע האָר!

פראַנץ: יאַ אָדער נישט?

דניאל: ניין! דערבאַרים זיך, גאָט, איבער מיר!

פראַנץ: (וויל כלומר'שט אַוועקגעהן) גוט, דאָס וועט דיר צוניץ קומען. (דניאל האַלט איהם אָב און פאַלט פאַר איהם אויף די קניה).

דניאל: האָט רחמנות, פריץ! האָט רחמנות!

פראַנץ: יאַ אָדער נישט?

דניאל: פריצל: איך בין שוין אַלט איין־און־זיעבעציג יאָהר! מיין פאָטער און מוטער האָט איך אָבגעגעבען כבוד, און האָב קיינמאָל קיינעם נישט גענאַרט. איך בין שטענדיג געווען פרום און אָרענטליך, אין איינער הויז האָב איך ערענטליך אָבגעדיענט פיער־און־פערציג יאָהר און איצט וואַרט איך אויף אַ מנוחה'דיגען סוף! אך, פריץ! פריץ! (נעהמט אַרום זיינע קניה). און איהר ווילט מאַר מיין טויט אָבנעהמען די לעצטע טרייסט מיינע, אַז דאָס האַרץ מיינס זאָל פרעסען אַ וואָרעם און איך זאָל נישט קאָנען ווי געהעריג תפלה טהון צו גאָט. ניין! ניין! איהר וועט עס נישט טהון! פון אַ זיעבעציג־יעהריגען זקן וועט איהר עס נישט פערלאַנגען!

פראַנץ: יאַ אָדער נישט! צו וואָס פלוידערן?

דניאל: פון איצט־אָן וועל איך אייך אַרבייטען נאָך פלייסיגער. ווי אַ טאָג־אַרבייטער וועל איך אייך אַרבייטען — וועל זיך שפעטער לעגען, פריהער אויפשטעהן... און וועל בעטען פאַר אייך גאָט אין דערפריה און אויף דער נאַכט, און גאָט וועט נישט אָבוואַרפען די תפלות פון אַן אַלטען מאַן.

פראַנץ: געהאָרכזאַמקייט איז בעסער פאַר אַ קרבן. האָסטו געהערט, אַז אַ תלין זאָל זיך קווינקלען, בעת מען דאַרף אויספיהרען דעם פסק־דין?

דניאל: אַדאַי. אָבער דער־הרג'ענען אַן־אונשולדיגען...

פראַנץ: דאַרף איך דיר אָבגעבען אַ חשבון? פרעגט דען דער האַק ביים תלין, פאַרוואָס אַהער דוקא און נישט אַהין? אָבער

זאָה, ווי איך בין געדולדיג! און איך גיב דיר מיין וואָרט, אַז דו וועסט בעלוינט ווערען פאַר דעם, וואָס דו ביזט מיר מחויב צו טהון!

דניאל: אָבער איך האָב געמיינט, אַז ווען איך וועל אָבטהון מיינע אַרבייטען, וועל איך פערבלייבען אַן אָרענטליכער מאַן.

פראַנץ: רייד מיר נישט געגען! איך גיב דיר אַ גאַנצען טאָג אויף צו טראַכטען! בעדאַכט זיך נאָכאַמאָל! גליק און אומגליק... דו הערסט? דו פערשטעהסט? דאָס העכסטע גליק און דאָס שרעקליכסטע אומגליק! אין פייניגען קאָן איך ממש אויפטהון וואונדער!

דניאל (עטוואָס בעדאַכטענדיג זיך): גוט! איך וועל דאָס טהון. מאָרגען וועל איך דאָס טהון. (אָב).

רטע סצענע.

אין צווייטען צימער אין שלאָס.

רויבער מאָר פון איין זייט, דניאל פון דער צווייטער.

מאָר: וואו איז דאָס פרייליין?

דניאל: פריץ, ערלויבט אַן אָרימען מענשען צו בעטען ביי אייך עפּעס.

מאָר: איך ערלויב דיר גערן. וואָס ווילסטו?

דניאל: אַ ביסעל — און אַ סך... ווייניג און אַ סך צוזאַמען... ערלויבט מיר אַ קוש צו טהון אייער האַנד!

מאָר: ניין, ליעבער אַלטער! (נעהמט איהם אַרום) דו וואָלסט מיך געקאָנט זיין מיינער אַ טאַטע.

דניאל: אייער האַנד, אייער האַנד! איך בעט אייך.

מאָר: ניין! ניין!

דניאל: נישט אַנדערש. (חאַפּט זיין האַנד, בעקוקט זי שנעל און פאַלט פאַר איהם אויף די קניה). ליעבער, טייערער קאַרל!

מאָר (דערשרעקט זיך, ווערט באַלד דרייסטער, טרוקען): פריינד, וואָס רעדסטו אַזוינס? איך פערשטעה דיך נישט!

דניאל: יאָ, לייקענט עס אָב, פערשטעלט זיך! גוט! גוט! אָבער דאָך זענט איהר מיין ליעבער פריץ! גאָט מיינער! אַלט בין איך שוין און האָב דערלעבט צו אַזאַ שמחה. ס'אַרא שוטה איך

בין געווען, וואָס איך האָב באַלד נישט... האָט איהר זיך, הייסט עס, ווידער אומגעקעהרט אַהיים, — אָבער דער אַלטער גראַף איז שוין טויט... סאַראַ מין בלינדער אייזעל איך בין געווען (טהוט זיך אַ קלאַפּ איבער'ן קאָפּ), וואָס איך האָב באַלד נישט... נאָר ווען האָט עס געקאָנט איינפאַלען? איך האָב גאָט געבעטען וועגען דעם...

מאָר: וואָס רעדט איהר? צי רעדט איהר דאָס נישט פון אַ היץ־קרענק? אָדער צי שפּילט איהר דאָ נישט עפּעס אַ טעאַטער־שטיק?

דניאל: פע, מאוס! מען טאָר אַזוי נישט לאַכען פון אַנ־אַלטען דינער! אַט דער קאַרב! געדענקט איהר נאָך? גרויסער גאָט, סאַראַ שרעק איך האָב עס דעמאָלט געהאַט! איך האָב אייך תמיד אַזוי האַלט געהאַט, און איהר האָט מיר שיער נישט פֿער־שאַפֿט אַזויגע יסורים. איהר זענט געזעסען ביי מיר אויף די קניה — איהר געדענקט? — דאָרטען, אין דעם קיילעכדיגען צימער... נישט וואָהר? איהר האָט עס, אַפּנים, פֿערגעסען... און דער קוקו, וואָס איהר האָט אַזוי ליעב געהאַט צו הערען? שטעלט אייך פֿאָר, דער קוקו איז צובראָכען, אויף פּיצלעך צובראָכען... די אַלטע סוסאַנע האָט געקעהרט די שטוב, האָט זי זיך פֿערטשעפּעט אָן איהם און צובראָכען... יאָ, איהר זענט געזעסען ביי מיר אויפ'ן שויס און האָט, ווי תמיד, אויסגעשריען: נאָ־נאָ! בין איך שוין געלאָפען און געבראַכט אייך דאָס פֿערדיל. גרויסער גאָט, האָט דאָך דער אַלטער שוטה בעדאַרפֿט לויפען. קום איך צולויפען, זעה איך — בלוט גיסט, און איהר ליעגט שוין אויף דער פּאָדלאָגע. גאָט אין הימעל! גאָט אין הימעל! איך האָב געמיינט, אַז עמיצער האָט מיך אָבגע־גאָסען מיט אַנ'עמער קאַלט וואַסער! אַט אַזוי טרעפֿט שטענדיג, אַז מען גיט נישט אַכטונג אויף קליינע קינדער! וואָרום וואָס וואָלט געווען — אַז איהר וואָלט זיך געטראָפען אין אויג — נאָך גוט, וואָס איהר האָט זיך די האַנד איינגעשניטען, האָטש אַפֿילו די רעכטע האַנד. מעהר וועל איך שוין קיינמאָל אין לעבען נישט געבען, האָב איך זיך געזאָגט, אַ קינד אין די הענד אַריין אַ מעסער, צי אַ שעהר־רעלע, בכלל שאַרפֿע זאַכען. צום גליק איז דער פֿריץ מיט דער פֿריצ'טע אָוועקגעפֿאָהרען. וואָרום וואָס וואָלט געווען, אַז איך וואָלט פֿערלאָרען דעם אָרט צוליעב דעם? און וואָס וואָלט... נאָר, דאַנקען גאָט, דאָס איז פֿערהיילט געוואָרען און עס איז נאָר אַ קאַרב פֿער־בליבען.

מאָר: פון דעם אַלעם, וואָס דו רעדסט, פערשטעה איך קיין איין וואָרט נישט.

דניאל: גוט! גוט! וויפיעל מאָל פלעג איך אייך דערלאַנגען שטילערהייד צוקערברויטלעך, ביסקוויט און מאַקאַראָנעס... איך האָב אייך אַלע מאָל זעהר האָלט געהאַט. געדענקט איהר, וואָס איהר האָט מיר געזאָגט אין שטאַהל, בעת איך האָב אייך אַרויסגעזעצט אויף דעם אַלטען פריץ'ס פערד? „דניאל“, האָט איהר געזאָגט, „לאָמיך נאָר ווערען אַ גרויסער, וועסטו שוין ביי מיר ווערען אַ פער־וואַלטער און וועסט פאָהרען מיט מיר אין איין קאַרעט“. יאָ, לאַכט, לאַכט! איהר האָט אַליץ פערגעסען! איהר ווילט זיך נישט לאָזען דערקענען פאַר'ן אַלטען. פונדעסטוועגען אָבער זענט איהר מיין האַר!

מאָר (נעהמט איהם אַרום): יאָ, דניאל, איך וויל מיך נישט מעהר פערשטעלען! איך בין דיין קאַרל, דיין פערלאָרענער קאַרל! וואָס מאַכט מיין אַמאַליע?

דניאל (וויינט): און איך, אַלטער בעל־עברה'ניק, זאָל דער־לעבען אָט די שמחה! אומזיסט האָט געוויינט דער אַלטער גראַף! איצט קאָנסטו, אַלטער, רוהיג שטאַרבען! מיין פריץ לעבט, איך האָב איהם מיט די אייגענע אויגען געזעהן!

מאָר: און איך וויל האַלטען וואָרט. נעהם דאָס, אַלטער, פאַר'ן פערד (גיט איהם איבער אַ שווער בייטעלע): איך האָב דיך נישט פערגעסען, אַלטער.

דניאל: ווי? וואָס טהוט איהר? צופיעל — איהר האָט אַ טעות.

מאָר: איך האָב קיין טעות נישט, דניאל (דניאל וויל פאַר איהם אַנידערפאַלען). שטעה אויף! זאָג מיר, וואָס מאַכט אַמאַליע?

דניאל: גאָט האָט מיך בעלוינט! גאָט האָט מיך בעלוינט! אייער אַמאַליע? אָ, זי וועט עס נישט איבערלעבען, זי וועט שטאַרבען פון שמחה.

מאָר (בעלעבט): זי האָט מיך נישט פערגעסען?

דניאל: פערגעסען? וואָס אייך קאָן קומען אויפ'ן זינען! אייך פערגעסען? איהר האָט בעדאַרפט זיין דערמאָלט דאָ, בעת מען האָט בעקומען די ידיעה, אַז איהר זענט געשטאָרבען. אַזאַ קלאַנג האָט דער פריץ אַרויסגעלאָזט... איהר האָט זי דערמאָלט בעדאַרפט זעהן, ווי זי האָט זיך געמוטשעט!

מאָר: וואָס רעדסטו? מיין ברודער...

דניאל: יאָ, אייער ברודער... דער פּריץ אונזערער... אייער ברודער... אַ צווייט מאָל, אַז עס וועט זיין מעהר פרייע צייט, וועל איך אייך מעהר דערצעהלען... אַך, ווי העלדיש זי האָט זיך אויסגעדרעהט פון איהם, ווען ער פלעגט טאָג-טעגליך צושטעהן צו איהר, אַז זי זאָל ווערען זיין ווייב. אָ, איך וועל דאָס איהר געדענק זאָגען! (וויל געהן).

מאָר: שטעה! שטעה! זי טאָר עס נישט וויסען! קיינער טאָר עס נישט וויסען! אפילו מיין ברודער אויך נישט!...

דניאל: אייער ברודער? ניין, ער טאָר דערפון נישט וויסען! בשום אופן נישט!... אויב ער וויים שוין נישט מעהר, פיעל ער דאַרף וויסען... אוי, זאָג איך אייך, אַז עס זענען פאַראַן פאַרלע מענשען, פאַרלע ברידער, פאַרלע פריצים. אָבער איך וויל פאַר קיין געלד נישט זיין קיין פאַרלער דיענער ביי מיין פריץ! דער אַלטער פריץ האָט געמיינט, אַז איהר זענט געשטאָרבען.

מאָר: וואָס פלוידערסטו דאָרטען?

דניאל (שטיל): אַז מען ווערט אַזוי אונגעריכט פון טויט לעבעדיג... אייער ברודער איז געוועזען דער איינציגער יורש ביים געשטאָרבענעם פריץ...

מאָר: אַלטער, וואָס מורמולסטו צווישען די ציינהן? רייד דייטליכער.

דניאל: בעסער פון הונגער די אייגענע ביינער נאָגען און פון דאָרשט דאָס אייגענע בלוט טרינקען, איידער האָבען פון כל-טוב דורך הרג'ענען אַ מענשען (געשווינד אָב).

רויבער מאָר נאָך אַלאַנגען שוויינען.

מאָר: איך בין געוועזען גענאַרט! גענאַרט! אַזוי ווי אַ בליץ וואָלט בעלויכטען מיין נשמה! גאָט אין הימעל! מיינע בריעף האָט מען איבערגענומען, אומגעביטען! מען האָט מיך פאַר'ן אַלטען מאוס געמאַכט! זיין האַרץ איז געוועזען פול ליעבע, און איך דער נאַר האָב געמיינט... איך האָב געקאָנט זיין גליקליך! מיין גליק איז דורך אַזוינע פאַלשקייטען בעגנב'עט געוואָרען! אָ, רוצח, מאוס'ער, עקעלהאַפטער רוצח!

(פאָרהאַנג).

פינפטע סצענע.

וואַלד. מיטען נאַכט. רעכטס אַנ'אַלטער פערלאָזענער שלאָס. די רויבער ליעגען אויף דער ערד און זינגען.

שנייַדען, גנב'ענען, פערפאַלגען —
דאָס איז פרעהליך, דאָס איז פייַן!
מאָרגען געהן מיר צום גאַלגען,
לאָמיר היינט־זשע לוסטיג זייַן!

אַ פרעהליך לעבען האָבען מיר,
אַ לעבען אָהן אַ צאַם,
דער וואַלד איז אונזער נאַכט־קוואַרטיר,
און בראַנפען, ווייַן אַ ים!

עס גיט דער ווייַן אונז קראַפט און מוטה,
צו טהון דאָס, וואָס מיר טהוען.
עס שפּרינגט אין אונז דאָס הייסע בלוט,
מיר ווייסען נישט פון רוהען.

דאָס קרעכצען פון דעם קינד בייַם טויט,
דער יאָמער פון דער מוטער, —
געשמאַקער איז פון האָניג־ברויט,
ס'בעשמירט דאָס האַרץ מיט פוטער.

און אַז מיר זעהען פליסען בלוט,
צושניטען שוין דער גאָרגעל —
ווערט דאַן אונז זיס און לייַכט און גוט,
ווי קלאַנגען פון אַנ'אָרגעל!

דער תלין קומט — דאַן נעהמט אַ סוף,
מען פרעגט שוין דאַן נישט קיינעם,
מען העננט שוין אונז צוזאַמען אויף —
ס'זאָל פרעהליך זייַן איינאיינעם!

שווייצער: שוין נאַכט און דער הויפּטמאַן איז נאָך אַלץ נישטאָ.

ראַצמאַן: און ער האָט דאָך צוגעזאָגט אַכט אַ זייגער צוריקקומען.

שווייצער: צי האָט מיט איהם וואָס נישט געטראָפען... קאַמעראַדען, מיר פערברענען דעמאָלט אַלץ, קליינע קינדער וועלען מיר אַפילו אויס׳הרג׳ענען.

שפּיגעלבערג (פיהרט אַוועק אָן אַ זייט ראַצמאַנ׳ען און רעדט מיט איהם): אויף איין וואָרט, ראַצמאַן.

שוואַרץ (גרימ׳ן): זאָלען מיר אפשר שיקען עמיצען דער־געהן?

ראַצמאַן (שטיל שפּיגעלבערג׳ן): אַנטקעגען וואָס זאָגסטו דאָס? רייד דייטליכער.

שפּיגעלבערג: שטילער! שטילער! איך ווייס ניט, וואָס קאָנסטו צי איך האָבען פאַר אַ בעגריף פון פרייהייט, ווען מיר זענען איינגעשפּאַנט אַזוי ווי די אָקסען אין וואָגען, און דערביי ריידען מיר פון פרייע טהאַטען. עס געפעלט מיר נישט.

שווייצער (גרימ׳ן): וואָס וויל נאָך אויפטהון דער ווינד־קאָפּ?

ראַצמאַן (שפּיגעלבערג׳ן): דו רעדסט פון הויפּטמאַן?

שפּיגעלבערג: שטילער! שטילער! ער האָט דאָך זיינע שפּיאָנען צווישען אונז! ווער האָט איהם געמאַכט פאַר אונזער הויפּט־מאַן? האָט ער דען ניט מיט גוואַלד זיך איינגעשאַפּט דעם טיטעל, וואָס אין דער אמת׳ן קומט ער גאָר מיר! שטעלען מיר דען איין אונזער לעבען אין געפאַהר, טראָגען מיר דען אונזער גורל בלויז דערפאַר, וואָס ביי אונז זאָל געהאַלטען ווערען פאַר אַ גליק צו הייסען קנעכט? קנעכט, בעת מיר קאָנען זיין פירשטען! חלעבען, ראַצמאַן, דאָס איז מיר קיינמאָל נישט געווען געפעלען.

שווייצער (צו די אַנדערע): יאָ, דו ביזט אין אמת׳ן אַ העלד, דו ביזט אַ קינסטלער צו וואַרפען שטיינער אויף זשאַבעס! שוין דער קלאַנג פון נאָז, בעת ער שנייצט זי, קאָן אַ מענשען דורכטרייבען דורכ׳ן לעכעל פון אַ נאָדעל.

שפּיגעלבערג (ראַצמאַנ׳ען): ווען דו ביזט נאָר אַזעלכער, פאַר וועלכען איך האַלט דיך, ראַצמאַן! מען וועט זיך איצט נישט דערוואַרטען אויף איהם... מען וועט איהם האַלטען פאַר פערלאָרען... ראַצמאַן, מיר שיינט, אַז קאַרל׳ס לעצטע שעה איז געקומען. געה מיר נאָך, איך האָב בעמערקט, וואו ער איז אַוועק. עס טרעפט

זאָלטען, אַז מיט צוויי פּיסטאָלעטען זאָל מען נישט טרעפען. קום — און מיר וועלען איהם שיסען.

ר אַ צ מ אַ ן: אָ, אַשמדאי! וואוהין פערפיהרסטו מיין נשמה?

ש וו יי צ ע ר (חאַפּט אַרויס אַ מעסער): אויסוואורף דו! דו דערמאָהנסט מיר אָן דעם בעהמישען וואַלד. האָסטו דען נישט צום ערשטען אָנגעהויבען ציטערן, ווען עס האָבען זיך דערהערט גע־שרייען, אַז דער פיינד האָט אונז אַרומגערינגעלט? איך האָב נאָך דעמאָלט ביי מיין נשמה געשוואָרען... קראַפּיר, דו פאָדלער מערדער. (שטעכט איהם).

ר ויבער: גע׳הרג׳עט! גע׳הרג׳עט! שווייצער... שפּיעגעל־בערג! רייסט זיי אָב איינאַנדער!

ש וו יי צ ע ר (וואַרפט דעם מעסער אויף שפּיעגעלבערג׳ן): קראַפּיר! רוהיג, קאַמעראַדען. עס לוינט ניט אונרוהיג צו זיין, צוליעב אַזאַ גאָרנישט. דער אויסוואורף איז שטענדיג געוועזען געגען אונזער הויפּטמאַן און האָט קיינמאָל קיין איין שניט נישט געהאַט אויף זיין הויט. (מען הערט שיסען).

ש וו אַ ר ץ: האָרכט זיך צו — אַ שאָס. (מען הערט נאָך איינעם) נאָך אַ שאָס! ע, דאָס איז געוויס דער הויפּטמאַן.

ג ר י ם: געדולד! עס מוז זיין אַ דריטער שאָס. (עס הערט זיך נאָך אַ שאָס).

מאָר קומט אַריין.

ש וו יי צ ע ר (געהט איהם אַנטקעגען): וואָס מאַכסטו, מיין הויפּטמאַן! בעת דו ביזט נישט געוועזען, האָב איך מיך עטוואָס צו־היצט. (פיהרט איהם צום טויטען) זיי דו דער ריכטער פון מיר און איהם, ער וואָלט דיך אין דער־שטיל דער׳הרג׳עט.

אַ ל ע (איבערראַשט): וואָס? דעם הויפּטמאַן?

מ אָ ר (וואַרפט אַ בליק אויפ׳ן טויטען): די נקמה קומט שטענ־דיג! איז ער דען נישט געוועזען דער ערשטער, וואָס האָט מיר דאָס סירענען־ליעד געזונגען! דו האָסט עס דאָך נישט געטהון, שווייצער.

ש וו יי צ ע ר: חלעבען, איך האָב עס געטהון. און דאָס איז, דער רוח זאָל דאָס נעהמען, גאָר ניט דאָס שלעכטסטע, וואָס איך האָב אין מיין לעבען געטהון.

מ אָ ר (פערטראַכט): איך פערשטעה! איך פערשטעה! די בלעטער פאַלען פון די ביימער... און מיין הערבסט איז געקומען... טראָגט איהם אַוועק פון מיינע אויגען. (מען טראָגט אַוועק שפּיע־געלבערג׳ן).

אַלע: עס איז שוין האַלבע נאַכט, הויפּטמאַן!

שוואַרץ: מיר ווילען שלאָפען... שוין צייט דריי טעג, אַז מיר האָבען קיין אויג נישט צוגעמאַכט.

מאָר: לעגט אייך שלאָפען. מאָרגען פריה געהען מיר ווייטער.

אַלע: אַ גוטע נאַכט, הויפּטמאַן. (זיי לעגען זיך אויף דער ערד און שלאָפען איין).

מאָר: אַלץ איז פינסטער. נישטאָ קיין אויכגאַנג. עס איז שטיל. קיין וועג־ווייזענדער שטערען איז נישטאָ. צו וואָס נוצט דער אידעאַל, וואָס איז שווער צו פערווירקליכען? צו וואָס טויגען די פּלענער, וואָס קאָנען נישט מקוים ווערען — ווען נאָר אַ לייכטער דריק פון אַ פּיסטאָלעט מאַכט גלייך דעם קלוגען מיט דעם נאַר, דעם מוטהיגען מיט דעם פּחדן, דעם אידעלען מיט'ן אויסוואורף. אין דער דאָזיגער האַרצלאָזער נאַטור איז אַלץ אַזוי האַרמאָנישטאָ. פאַרוואָס ליעגט אַ דיסאָנאַנס אין דעם שכל'דיגען, אין דעם קלוגען. ניין! ניין! עס איז געווים פאַרהאַן עפּעס גרעסערס, וואָרום איך בין נאָך גליקליך נישט געוועזען. (לאָדט אָן דעם פּיסטאָלעט; דערנאָך האַפּט זיך פלוצלונג צוריק) זאָל איך אוים מורא פאַר אַ שווער לעבען — שטאַרבען? זאָל איך דען לאָזען דעם אומגליק איבער מיר זיעגען? ניין, איך וועל ליידען! (וואַרפט אַוועק דעם פּיסטאָלעט) זאָלען זיך די ליידען צוברעכען אָן מיין שטאָלץ! איך וועל אויסהאַלטען ביז'ן סאַמע סוף! (עס ווערט פינסטערער. מען הערט שלאָגען צוועלף אַזייגער).

(הערמאַן קומט פון וואַלד מיט אַ קאָרב ברויט און נאָך עפּעס).

הערמאַן: דער זייגער האָט שוין אין דאָרף צוועלף געשלאָגען. דער אויסוואורף שלאָפט. אין דעם ווילדען אָרט וועט דיך קיינער נישט אונטערהאָרכען. (געהט צו דעם אַלטען שלאָס און קלאַפּט) קום אַרויס, דו שלימ־מזל'דיגער נפש, וואָס דו וואוינסט אין טורם! דיין וועטשערע איז פאַרטיג.

מאָר (מאַכט אַ שריט צוריק): וואָס איז דאָס אַזוינס?

שטימע (פון שלאָס): ווער קלאַפּט עס דאָרט? דאָס ביזטו, הערמאַן, מיין ראָב!

הערמאַן: יאָ, דאָס בין איך, הערמאַן דיין ראָב. קום אַרויס פון שטייג און פרעס!

שטימע: איך בין געוועזען זעהר הונגעריג. איך דאַנק דיר

פאַר ברויט אין מדבר. און וואָס מאַכט מיין ליעבער זוהן, הערמאַן. (עס הערט זיך שנאָרכען).

הערמאַן: שטילער, שטילער! עפּעס אַ גערויש, פּונקט ווי מען וואָלט געחראָפּעט. הערסט דו גאָרנישט?

שטימע: ווי, דו הערסט עפּעס?

הערמאַן: דאָס בלאָזט דער ווינט אין די שפּאַלטען פון טורם, דאָס איז נאַכט-מוזיק, פון וועלכער די ציינער הויבען אָן צו קלאַפּען און די נעגעל ווערען בלוי. הער! ווידער חראָפּעט מען. דו האָסט געזעלשאַפט, אַלטער?

שטימע: זעהסטו עפּעס?

הערמאַן: זיי געזונד! זיי געזונד! אַ שרעקליכער אָרט! (וויל אנטלויפען).

מאָר (פערצוימט דעם וועג): שטעה!

הערמאַן (שרייט): אָ, וועה, וועה איז מיר.

מאָר: שטעה! זאָג איך דיר!

הערמאַן: אַנ'אומגליק! אַנ'אומגליק! איצט איז אַלץ פערפאַלען.

מאָר: שטעה! זאָג מיר, ווער ביזטו און וואָס טהוסטו דאָ? זאָג!

הערמאַן: האָט רחמנות! האָט רחמנות! הערט מיך פריהער אויס, איידער איהר ווילט מיך דערהרג'ענען.

מאָר (ציהט דעם שווערד): וואָס וועסטו מיר זאָגען?

הערמאַן: דאָרט איז אייער לייבליכער פאָטער... איך האָב מיך איבער איהם דערבאַרמט... הרג'עט מיך.

מאָר: דאָ ליעגט עפּעס אַ סוד! רייד! איך וויל אַלץ וויסען!

שטימע (פון שלאָס): מיט וועמען רעדסטו, הערמאַן?

מאָר: עמיצער איז נאָך דאָרטען דאָ, וואָס טהוט זיך עס? (לויפט צו דער טהיר) איז עס אַ געפאַנגענער, וואָס איז פון מענשען פערשטויסען? וועל איך זיינע קייטען צורייסען! אַ שטים! ווידער! וואו איז די טהיר?

הערמאַן: האָט רחמנות, פריץ, געהט נישט ווייטער! געהט נישט אויס רחמנות! (פערשטעלט איהם דעם וועג).

מאָר: מיט פיער שלעסער איז פערשלאָסען דער טורם! אַוועק פון דאַנען! איך מוז אַלץ ענטדעקען. (הערמאַן לויפט אָב, עס בעוויזט זיך די לבנה) צום ערשטען מאָל נעהם איך איצט

צו הילף גנבישקייט. (צוהאַקט דעם שלאָס און עפֿענט די טהיר. דער אַלטער מאָר ערשיינט פֿון אינווענייג. ער איז מאָגער ווי אַ סקעלעט)

אַל. מאָר: האָט רחמנות איבער אַן עלענדען, דערבאַרמט אייך.

מאָר (שפּרינגט אָב מיט שרעק): מיין פֿאָטערס שטים.

אַל. מאָר: איך דאַנק דיר גאָט, עס איז לסוף פֿאָרט געקומען די צייט פֿון מיין בעפֿרייאונג.

מאָר: גייסט פֿון אַלטען מאָר, וואָס האָט געשטערט דיין שלאָף אין קבר? אָדער אפשר ביזטו געקומען פֿערענטפֿערן מיינע ספקות וועגען יענער וועלט? רייד! רייד! איך האָב קיין מורא נישט!

אַל. מאָר: איך בין נישט קיין גייסט, איך לעב! אַן עלענדע, אונברחמנותדיג לעבען.

מאָר: וואָס, דו ביזט נישט בעגראָבען געוואָרען?

אַל. מאָר: צי בין איך בעגראָבען געוואָרען? דאָס הייסט, אַ געפּגרטער הונד ליעגט אין דעם סקלעפּ פֿון מיינע עלטערן. און איך פּייניג מיך שוין דריי חדשים אין אַ פֿינסטערען קעלער, וואוהין עס קאָן נישט אַריינדרינגען קיין איין שטראַהל! וואו עס שרייען ווילדע קראָהען און עס וואָיען נאַכט-פֿילינען.

מאָר: הימעל און ערד! טאָ ווער האָט עס אַזוי געטהון מיט דיר?

אַל. מאָר: פֿערשילט איהם נישט. דאָס האָט מיר געטהון מיין זוהן פֿראַנץ.

מאָר: פֿראַנץ? פֿראַנץ? אָ, איביגער חאָאָס!

אַל. מאָר: אויב דו ביזט אַ מענש, אויב דו האָסט אַ מענשליך האַרץ, בעפֿרייער מיינער, וואָס איך קען דיך נישט, טאָ האָרך-אויס דעם צער פֿון אַ פֿאָטער, וואָס זיינע זיהן זענען געווען זיין אומגליק.

מאָר: אָט די ווערטער קאָנען אפילו ווילדע חיות אַרויסרופֿען פֿון זייערע נאָרעס!

אַל. מאָר: איך בין געלעגען קראַנק. און אַז איך האָב זיך נאָר אָנגעפֿאַנגען צו בעסערן, האָט מען מיר געבראַכט אַ מענשען, וואָס האָט מיר דערצעהלט, אַז מיין עלטערער זוהן איז געפֿאַלען טויט אין מלחמה. ער האָט נאָך מיט זיך געבראַכט זיין פֿערבלוטיגטען שווערד, זיין לעצטען זיי-געזונד און שרעקליכע ווערטער, אַז מיין קללה האָט איהם געטריבען אין דער מלחמה אַריין און האָט איהם געבראַכט צו פֿערצווייפֿלונג.

מאָר (דרעהט זיך אָב): דאָס איז קענטיג.

אל. מאָר: הער ווייטער. פון אָט דער בשורה האָב איך געחלש'ט. מען האָט מיך שוין אפנים גערעכענט פאַר טויט, וואָרום אַז איך האָב מיך אויפגעכאַפּט, בין איך שוין געלעגען אין טרונע אנגעטהון אין תכריכים. האָב איך אָנגעהויבען מיט די פינגער קראַצען דעם צודעק פון דער טרונע. האָט מען איהם אויפגעעפענט. עס איז געווען אַ פינסטערע נאַכט. פאַר מיר איז געשטאַנען מיין זוהן פראַנץ. „הי!" האָט ער אויסגעשריען מיט אַ מורא'דיגען קול: „דו ווילסט אייביג לעבען?" און דער צודעק פון קאַסטען האָט זיך גלייך ווידער צוגעמאַכט...

מאָר: גענוג! גענוג! שטעהט אויף, איהר קלעצער, איהר איין־גלומפען, איהר פוילענצער, געפיהללאָזע שלעפער. שטעהט אויף! וועט דען קיינער נישט ערוואַכען? (שיסט איבער די רויבער).

אַלע (הויבען זיך אויף): עי! וואָס איז געשעהן?

מאָר: צי דען האָט אייך אָט די געשיכטע נישט אויפגעריסען פון שלאָף? אפילו דער, וואָס שלאָפט איין אויף אייביג, האָט זיך אויך בעדאַרפט אויפכאַפּען. זעהט דאָ, זעהט, די געזעצען פון דער וועלט זענען געוואָרען אַ מין שפּיעלצייג, דער בונד פון נאַטור איז צוריסען געוואָרען, די אַלטע פיינדשאַפט האָט אויפגעבראָכט: אַ זוהן האָט דערהרג'עט זיין אייגענעם פאָטער!

אַלע: וואָס זאָגט דער הויפּטמאַן?

מאָר: ניין, נישט דערהרג'עט. דאָס וואָרט איז צו־שוואַך, דער זוהן האָט זיין פאָטער טויזענדער מאָל גערעדערט, געשטאָכען מיט אָנ'אָנגעבּרענטע שפּיז, געשונדען, געפּייניגט, געריסען. זעהט, זעהט אַלע... אָ, זעהט, קוקט זיך איין. הונגער... קעלט... דורשט... היילקייט... און דאָס איז דאָך מיין פאָטער.

רויבער (רינגלען אַרום דעם אַלטען מאָר): דיין פאָטער! דיין פאָטער!

שווייצער (געהט־צו צו דעם אַלטען מיט דרך־ארץ. פאַלט פאַר איהם אויף די קניה): פאָטער פון מיין הויפּטמאַן, איך קוש דיר די פיס, דו האָסט איבער מיין שווערד צו בעפעהלען. בעפעהל!

מאָר: נקמה! נקמה! נקמה! פאַר דיר, בעליידיגטער, גע־שענדעטער זקן! (ער רייסט אויף זיינע קליידער פון אויבען ביז אַראָב) אַזוי צורייס איך אויף אייביג דעם ברידערליכען בונד! אַזוי פערשפּילט איך יעדען טראָפּען ברודערליך בלוט פאַר דעם אָפענעם הימעל!

הערט מיך, לבנה און שטערען, הער מיך, הימעל, וואָס דו האָסט אויף זיינע שענדליכע טהאַטען געקוקט! הער מיך, דריי מאָל שרעקליכער גאָט, וועלכער געוועלטיגט איבער אַלעם! דאָ קניה איך, דאָ אין דער פינסטערער נאַכט הויב איך אויף מיינע דריי פינגער און שווער, און זאָל מיך די נאַטור פון איהרע גרעניצען אַרויסשמייסען, אויב איך וועל מיין שבועה נישט האַלטען. איך שווער, נישט צו בעגריסען די ליכטיגקייט פון טאָג, כל־זמן דאָס בלוט פון דעם פאָמער־מערדער, וועט נישט פערגאָסען זיין, אָט דאָ, פאַר דעם שטיין, און עס וועט טריקענען געגען דער זון!

שוויצער: אָבער וואָס זאָלען מיר טהון?

מאָר: שוויצער, געדענקסטו, ווען דו האָסט אויף צוויי צושפאָלטען דעם קאָפּ, דעם בעהמישען דראַגונער, דעמאָלט ווען ער האָט מיך געוואָלט האַפּען אויף זיין שווערד, און איך, כמעט אָהן אָטעם און אַ מידער פון אַ סך אַרבייט, בין געפאַלען אויף די קניה? האָב איך דיר פערזיכערט אַ קעניגליכע בעלוינונג און ביז איצט האָב איך דיר נאָך נישט בעצאָהלט?

שוויצער: דו האָסט טאַקע געשוואָרען דערויף. אָבער לאָז מיך דיך איביג האַלטען פאַר מיין בעל־חוב.

מאָר: ניין, איצט וויל איך בעצאָהלען! שוויצער, קיין איין מענש איז נאָך נישט אַזוי בעעהרט געוואָרען, ווי דו. נעהם נקמה פאַר מיין פאָטער! (שוויצער שטעהט אויף).

שוויצער: גרויסער הויפטמאַן. היינט האָסטו מיך צום ערשטען מאָל גרויס געמאַכט. בעפעהל, ווען און וואו זאָל איך איהם דערהרגענען!

מאָר: די מינוטען זענען געצעהלטע. דו דאַרפסט שנעל געהן. נעהם דיר די בעסטע פון דער באַנדע און פיהר זיי אין גראַפס שלאָס אַריין. שלעפּ איהם דאָרטען אַרויס פון בעט, ווען ער שלאָפט אָדער ער ליעגט אין די אַרמען פון תאוה, שלעפּ איהם אַרויס פון אונטער'ן טיש, אויב ער וועט זיין שכור! אָבער איך בעפעהל דיר און בעשווער דיר — ברייגג מיר איהם אַ לעבעדיגען. ווען ער וועט ערשיינען פאַר מיר אַ לעבעדיגער, גיב איך דיר פאַר אַ מתנה אַ מיליאָן, וועלכען איך וועל גנב'ענען ביי אַ קיסר, איינשטעלענדיג מיין לעבען אין געפאַהר. און דו וועסט זיין פריי, ווי לופט. האָסטו מיך פערשטאַנען? טאָ מאַך עס געשווינד.

שוויצער: הויפטמאַן! דאָ האָסטו מיין האַנד דערויף. אָדער

מִיר ווֶעלֶען קומֶען מִיט אִיהם אָדֶער מִיר בֵּיידֶע ווֶעלֶען נִישט זַיין.
שווֵייצֶערִים גוּטֶע פֶערדאַרבֶּער, קוּמט! (גֶעהט מִיט אַנ׳אָטריאַד).

מאָר: זאָלֶען זִיךְ דִי אִיבֶּערִיגֶע צוּשפּרֵייטֶען אִיבֶּער׳ן ווַאלד.
אִיךְ בְּלֵייבּ דאָ.

(פאָרהאַנג.)

פיערטער אקט.

ערשטע סצענע.

אַ צימער אין שלאָס.

דניאל קומט אָן מיט אַ לאַמטערן און אין אַ רייזע=טאַש.

דניאל: אַדיע, מיין ליעב הויז! ווי גוט און ווי זאָרגלאָז מיר האָט זיך דאָ געלעבט פאַר מיין בעל=הבית עליו=השלום. ווי לאַנג איז אָט די שטוב געווען אַ שוץ פאַר יתומים און אַלמנות, און איצט האָט דיין זוהן געמאַכט דערפון אַ רויבער=נעסט. אַדיע, דו טייערער דיל, ווי אָפט פלעג איך דיך וואַשען! אַדיע, זיי געזונד, דו אַלטער אויווען, מיט אַ פערביטערטען האַרץ נעהמט דער אַלטער דניאל פון דיר אָבשייד. מיט לעדיגע הענד בין איך אַהער געקומען און לעדיג געה איך אַוועק פון דאַנען. אָבער מיין נשמה איז ריין. (ער וויל געהן).

פראַנץ קומט אַריין אין שלאָף=ראָק מיט אַ ליכט אין האַנד.

דניאל: רבונו של עולם! דער פּריץ געהט! (לעשט אויס די לאַמטערנע).

פראַנץ: פערראַטען! פערראַטען! רוחות זענען אַרויסגעשפּרונגען פון זייערע קברים. מתים, וואָס זענען לעבעדיג געוואָרען, שרייען צו מיר: מערדער! מערדער! ווער איז דאָ?

דניאל (מיט שרעק): זענט איהר עס, גראַף? דאָס שרייט איהר אַזוי שרעקליך און וועקט אויף אַלע שלאָפענדיגע אין דער שטוב?

פראַנץ: שלאָפענדיגע? ווער ערלויבט אייך צו שלאָפען. שנעל צינד אָן פייער! (דניאל אָב. עס קומט אַריין דער צווייטער דיענער) קיינער זאָל נישט וואַגען איצט צו שלאָפען! דו הערסט? יעדער זאָל זיך אויפהויבען און בעוואָפענען. לאָדט אָן דאָס געוועהר. האָסטו געזעהן, ווי זיי האָבען זיך דורכגעטראָגען פאַרביי שלאָס?

דיענער: ווער, פּריץ?

פראַנץ: ווער, שוטה, ווער? אַזוי קאַלט, אַזוי נאַריש פרעגסטו: ווער? רוחות און טייוואָלאָנים! ווי שפּעט איז שוין איצט?

דיענער: דער נאַכט=שומר האָט נאָר=וואָס אויסגערופען „צוויי“.

פראַנץ: טאַקע? מיר שיינט, די נאַכט וועט זיך ציהען אייביג. האָסטו נישט געהערט עפּעס אַ געטומעל אין דער נאָהענט? עפּעס אַ נצחונ'דיג געשריי? אַ טופּערייַ פון פערד? וואו איז קאַרל, וואו איז דער גראַף!

דיענער: איך ווייס ניט, פּריץ!

פראַנץ: וואָס, דו ווייסט ניט? הייסט עס, דו ביזט אויך מיט זיי אין אַ בונט. איך וועל דיר דאָס האַרץ אַרויסרייסען! פערשאָלטען זאָל זיין דיין „איך ווייס נישט"! אַוועק פון דאַנען! געה רוף דעם פּאַסטאָר.

דיענער: פּריץ!

פראַנץ: דו רעדסט נאָך געגען? דו מורמעלסט נאָך? וואָס? אַפילו אַ בעטלער האָט זיך אויך פערשוואָרען געגען מיר, דער הימעל, דער גיהנם — אַלץ, אַלץ האָט זיך פערשוואָרען געגען מיר. (דיענער געהט אָב. ער וואַרפט איהם נאָך זיין שווערד).

דניאל (קומט מיט ליכט): פּריץ!

פראַנץ: ניין, איך ציטער נישט, עס איז נאָר געוועזען אַ חלום. די טויטע ערוואַכען נאָך נישט פון זייערע קברים. ווער וואַגט עס צו זאָגען, אַז איך בין בלאַס, אַז איך ציטער? מיר איז אַזוי לייכט, אַזוי גוט.

דניאל: איהר זענט בלאַס, ווי דער טויט, און אייער קול ציטערט.

פראַנץ: ביי מיר איז פיבער. ווען דער פּאַסטאָר וועט קומען, זאָג איהם, אַז ביי מיר איז אַ פיבער.

דניאל: ערלויבט מיר אייך צו ברענגען באַלזאַם אויף צוקער.

פראַנץ: ברענג באַלזאַם אויף צוקער! דער פּאַסטאָר וועט נאָך אַזוי גיך נישט קומען. מיין קול איז שוואַך. גיב מיר באַלזאַם!

דניאל: גיט מיר די שליסלען. איך וועל אַראָבגעהן אונטען און וועל נעהמען אין דער שאַפּע...

פראַנץ: ניין! ניין! מען דאַרף נישט! פערבלייב דאָ! אָדער איך וועל געהן צוזאַמען מיט דיר. דו זעהסט דאָך, איך קאָן ניט זיין אַליין. דו פערשטעהסט דאָך, אַז איך קאָן לייכט חלש'ן, אויב איך וועל בלייבען אַליין. וואַרט. עס וועט איבערגעהן. נאָר דו זאָלסט נישט אַוועקגעהן.

דניאל: אָ, איהר זענט ערנסט קראַנק.

פראַנץ: יאָ, געוויס! און די קראַנקהייט צושטערט די גע=

הירען און בעשאַפט שרעקליכע חלומות. אָבער אַ חלום האָט גאָר קיין בעדייטונג נישט, דניאל? דניאל, מיר האָט זיך נאָר=וואָס אַ פרעהליכער חלום געחלומ'ט. (פאַלט אָהנמעכטיג).

ד נ י א ל: גאָט מיינער, וואָס איז מיט איהם? קומט, ראַטעוועט, קאָנראַד... מען וועט נאָך זאָגען, אַז איך האָב איהם געהרג'עט! גאָט, האָב אויף מיר רחמנות! (טרייסעלט איהם).

פ ר אַ נ ץ (ערוואַכט): אַוועק! אַוועק פון מיר! וואָס טרייסעלסטו מיך אַזוי? העסליכער סקעלעט! די טויטע ערוואַכען נאָך נישט!

ד נ י א ל: אָ, גאָט, ער איז משוגע געוואָרען! (הויבט איהם אויף. פויזע).

פ ר אַ נ ץ: וואו בין איך? דאָס ביזטו, דניאל? וואָס האָב איך געזאָגט. נעהם נישט אין אַכט מיינע ווערטער. דאָס איז אַלץ ליגען! עס מעג זיין, וואָס עס וויל. דאָס איז נאָר פון קאָפּ=וועהטאָג... איך האָב זיך ניט גוט אויסגעשלאָפען.

ד נ י א ל: איך וועל רופען נאָך הילף! איך וועל שיקען נאָך אַ דאָקטאָר.

פ ר אַ נ ץ: בלייב. זעץ זיך נעבען מיר. אָט דאָ אויפ'ן דיוואַן. דו ביזט אַ קלוגער, דו ביזט אַ גוטער. הער מיך אויס.

ד נ י א ל: נישט איצט. אַנ'אַנדערש מאָל. איך וועל אייך אַריינ=לעגען אין בעט. איהר מוזט אויסרוהען.

פ ר אַ נ ץ: ניין, איך בעט דיך, הער מיך גוט אויס און מאַך דערנאָך חוזק פון מיר. האָרך, מיר האָט זיך געחלומ'ט, אַז נאָכ'ן באַל בין איך געוועזן זעהר פרעהליך און בין געלעגען שכור אויפ'ן גראָז, אין הויף=גאָרטען, און פלוצלונג... נו, פאַרוואָס לאַכסטו ניט פון מיר? איך זאָג דאָך דיר!

ד נ י א ל: און פלוצלונג?...

פ ר אַ נ ץ: פלוצלונג האָב איך דערהערט אַ שרעקליכען דונער. איך האָב מיך אויפגעחאַפּט, מיין גאַנצער גוף האָט געציטערט און מיר האָט זיך אויסגעוויזען, אַז דער גאַנצער האָריזאָנט האָט זיך אָנגעצונדען מיט אַ העליש פייער און עס ברענען בערג, וועלדער, שטעדט. ווי וואַקס אויפ'ן פייער ווערען זיי צושמאָלצען! אַ שרעק=ליכער שטורמווינד האָט אָנגעהויבען קעהרען דעם ים, די ערד און די הימלען. פלוצלונג האָב איך דערהערט אַ שרעקליכען קול: „ערד, גיב אָב דיינע טויטע! און אויך דו, ים, גיב אַרויס דיינע טויטע!“ און די ערד האָט זיך צושפּאָלטען און האָט אָנגעהויבען אַרויסצו=

שליידערן זייטען, ריפען, קעפ און ביינער פון די טויטע... און דאָס אַלץ האָט זיך צונויפגעוואַקסען אין אַ מענשליכען קערפער און אַוועקגעפלויגען אין מרחק אַריין. איך קוק זיך אום. איך זעה, אַז איך שטעה שוין געבען בארג סיני. אויבען און אונטען שטעהען מאַסען מענשען און אויפ'ן שפיץ פון בארג זיצען דריי אַלטע לייט אויף גאָלדענע שטוהלען. און אַלץ איז אַנטרונען פאַר זייער בליק.

דניאל: דאָס איז דאָך אַנ'אמת בילד פונ'ם שרעקליכען יום-הדין אויף יענער וועלט!

פראַנץ: יאָ, אַ נאַרישער חלום? דערנאָך איז איינער פון די דריי אַלטע אויפגעשטאַנען, גלאַנצענדיג ווי אַנ'אויסגעשטערנטע נאַכט. אין האַנד האָט ער געהאַלטען אַנ'אייזערנעם רינג מיט אַ שטעמפעל. געהאַלטען האָט ער דעם רינג צווישען מזרח און מערב און ער האָט אויסגעשריען: „אייביג, הייליג, אמת'דיג, נישט-געפעלשט. עס איז נאָר דאָ איין אמת אויף דער וועלט, און גוטע מעשים!“ דעמאָלט איז אויפגעשטאַנען דער צווייטער. אין האַנד האָט ער געהאַלטען אַ בלישטשענדיגען שפיגעל. געהאַלטען האָט ער איהם אויך צווישען מערב און מזרח און ער האָט אָט די ווערטער געזאָגט: „אָט דאָס איז דער שפיגעל פון אמת. ער ברענגט-אום די פערשטעלטע און שלעכטע“. איך האָב מיך דערשראָקען צוזאַמען מיט'ן גאַנצען פאָלק. מיר האָבען אין שפיגעל דערזעהן קעפ פון שלאַנגען, טיגער'ס, לייבען און לעמפערטען. נאָכדעם איז אויפגעשטאַנען דער דריטער אַלטער מיט אַנ'אייזערנער וואָגשאָל אין האַנד; ער האָט זי אויך געהאַלטען צווישען מערב און מזרח און האָט הויך אויסגעשריען: קומט נעהנטער צו מיר, איהר קינדער פון אָדם'ן! איך וועל אָבוועגען די מחשבות אייערע אין דער שאָל פון מיין כעס, און די מעשים אייערע מיט דעם געוויכט פון מיין גרימצאָרן.

דניאל: גאָט, האָב רחמנות!

פראַנץ: בלאַס, ווי דער טויט, זענען מיר אַלע געשטאַנען. אין שרעק האָט ביי יעדען פון אונז געקלאַפּט דאָס האַרץ. מיר האָבען שרעקליכעס ערוואַרט. פלוצלונג הער איך מיין נאָמען אויסרופען אין דעם געדויש. אַ קעלט איז דורך מיינע ביינער דורכגעלאָפען, עס האָט מיר געקלאַפּט אַ צאָהן אָן אַ צאָהן. די וואָג האָט געקלונגען, די פעלזען-שטיינער האָבען גענומען דונערן און די שעה'ן האָבען זיך געצויגען איינס נאָך דאָס אַנדערע נעבען דער הענגעדיגער

וואַשאל, און יעדע שעה האט אריינגעווארפען אין דער שאל א גיהנם=זינד.

דניאל: זאל זיך גאט אויף אייך דערבארמען.

פראַנץ: דאס האט ער נישט געטהון. די שאל האט אנגעהויבען צו וואקסען ביז'ן הימעל אריין און די צווייטע שאל, פול מיט אויסקויפונגס=בלוט האט זיך נאך אלץ געוואקעלט אין דער לופטען. לסוף קומט אַן אַלטער מאַן, דערשלאָגען פון נויט מיט אויסגעטריקענטע הענד. אלע האבען זיך מיט שרעק פון איהם אבגעקעהרט. נאר איך האב אט דעם אלטען דערקענט. דאס איז געווען מיין פאטער. ער האט אבגעשניטען עטליכע זילבער=ווייסע לאקען האָר און האט עס אריינגעווארפען אין דער שאל פון זינד. די שאל איז גלייך אראב אין אבגרונד און די צווייטע שאל פון אויסקויפונג האט זיך אויפגעהויבען צום הימעל. און איך האב דערהערט א שטים שאלענדיג פון די רויכיגע פעלזען: „מחילה פאר יעדען זינדיגען אויף דער ערד, אבער דו אליין ביזט פערשאלטען. (פויזע) נו, פארוואס לאכסטו ניט?

דניאל: ווי קאן איך לאכען, בעת איך ציטער מיט'ן גאנצען לייב. א חלום איז פון גאט.

פראַנץ: ניין, זאג דאס נישט. רוף מיך נאר, משוגע'נער, דולער=מות. אבער, טייערער דניאל, מאך פון מיר חוזק!

דניאל: א חלום קומט פון גאט. איך וועל פאר אייך גאט בעטען.

פראַנץ: דו זאגסט א ליגען, זאג איך. אוועק. לויף שנעל, זעה וואו איז דער פאסטאר, זאג איהם, ער זאל צואיילען. אבער דו לייגסט פונדעסטוועגען! הערסטו?

דניאל: גאט זאל אייך מוחל זיין. (געהט אב).

פראַנץ: דאס איז די חכמה און די פתדנות פון המון. עס איז נאך נישט בעשטימט, צי עס איז פארביי געגאנגען דאס פערגאנגענע און צי הערשט גאט איבער די שטערען... הם... הם... ווער האט עס מיר דאך גורם געוועזן? איז דאס מעגליך, אז אין הימעל איז מען זיך נוקם פאר אלע זינד, וואס דער מענש בעגעהט? ניין! ניין! יא! יא! אין מיינע אויערן קלינגען שטענדיג אב די ווערטער: פאראן א בית=דין אויפ'ן הימעל. און היינט וועל איך פאר דעם בית=דין של מעלה שטעהן. ניין... ניין... תהו ובהו איז דארטען, אויבען, איבער די שטערען. נאר ווי איז, אז דארטען איז

פאָרט אַנדערש, ווי איך שטעל מיר פאָר... נאָר ניין! ניין! עס קאָן אַנדערש ניט זיין! איך וויל נישט, עס זאָל זײַן אַנדערש. אָבער ווען עס איז פאָרט אַנדערש? אָ, דאָס וועט זײַן שרעקליך, ווען אַלע מײַנע עבירות וועלען צוזאַמענגעזאַמעלט ווערען אין דער נאַכט. אָבער פאַר-וואָס ציטער איך? שטאַרבען! נו, פאַרוואָס שרעקט מיך אַזוי דאָס וואָרט? איך וועל דאַרפען דין וחשבון אָבגעבען פאַר דעם, וואָס זיצט אויפ'ן הימעל, און ווען ער איז דורכאויס גערעכטיגקײַט — פאַרוואָס האָט ער נישט געהערט דאָס זיפצען פון יתומים און אַלמנות, פון אונטערדריקטע און געפּלאָגטע, און פאַרוואָס האָב איך טריאומפירט. (עס הערט זיך אַ גערויש).

עס קומט אַריין אַ דיענער.

דיענער: אַמאַליע איז אַנטלאָפען! דער גראַף איז פּלוצלונג פערשוואונדען!

דניאל קומט אַרײַן אַ דערשראָקענער.

דניאל: פריץ מײַנער! זעהר פיעל רײַטער שטײַגען אַראָב פון די בערג און שרײַען: „טויט“, „טויט“. דאָס גאַנצע דאָרף איז אויפגערעגט.

פראַנץ: געה הייס קלינגען אין אַלע גלאָקען. זאָלען אַלע אויף די קניה פאַלען און תפלה טהון פאַר מיר. אַלע געפאַנגענע זאָלסטו בעפרײַען, און די אָרימע וועל איך אומקעהרען אין צווייַ מאָל, אין דרייַ מאָל אַזוי פיעל. איך וועל... נו, פאַרוואָס געהסטו נישט? געה נאָכ'ן פאַסטאָר. איך וויל מיר פאַר איהם מתודה זיין. דו געהסט נאָך אַלץ נישט? (דאָס גערויש הערט זיך אַלץ).

דניאל: גאָט, זייַ מיר מוחל מײַנע שווערע זינד. לערן מיך בעסער, וואָס זאָל איך טהון. איהר האָט דאָך אַלע תפלות פערזאָגט פון שטוב. אַז איך פלעג דאַווענען, פלעגט איהר מיר וואַרפען מיט'ן הייליגען בוך אין קאָפּ אַרײַן.

פראַנץ: דערמאָהן מיר דאָס נישט. שטאַרבען? זעהסטו, שטאַרבען! באַלד וועט זײַן שפּעט. טהו תפלה פאַר מיר! טהו תפלה!

דניאל: איך האָב דאָך אייך שטענדיג געזאָגט: איהר האָט פערגעסט תפלות, זעהט איהר? איהר האָט געלאַכט פון מיר? דאָ האָט איהר עס... נו, זעהט איהר שוין?

פראַנץ (נעהמט איהם אַרום): זייַ מיר מוחל, מײַן טײַערער גוטער דניאל. זייַ מיר מוחל... איך וועל דיך קליידען פון קאָפּ ביז די פיס. טהו תפלה, בעט גאָט... איך וועל דיך אָבגילטען, איך

וועל... נו, בעט גאָט פאַר מיר. אויף די קניה בעט איך דיך... נו, בעט־זשע שוין גאָט, אַ רוח אין דיין טאַטען אַריין.

(דרויסען איז אַ געפילדער, אַ מהומה).

שווייצער (אויפ׳ן גאַס): שניידט, שלאָגט, ברענט! איך זעה ליכט! ער איז געוויס דאָרטען.

פראַניץ (אויף די קניה): הער מיך, בורא עולם, אַנערשטן מאָל בעט איך דיך און מסתמא אַ לעצטן מאָל. האָב רחמנות מיט מיר!

דניאל: וואָס איז מיט אייך? אייער תפלה איז ענהליך אויף גאָט־לעסטערונג. (דער עולם לויפט פון אַלע זייטען).

דער עולם: גנבים! גזלנים! וואָס איז דאָס פאַר אַ געשרייען אין מיטען דער נאַכט?

דניאל: האָב רחמנות, גרויסער גאָט, אויף איהם. אויך אין זיינע תפלות זינדיגט ער.

גרים (אין דרויסען): פייער גיט אַהער! איך וועל איהם אונטערצינדען זיינע פאַלאַצען!

(עס פליהען שטיינער אין די פענסטער. די שויבען ווערען צוטרייסעלט).

פראַניץ: איך בין קיינמאָל נישט געווען קיין פשוט׳ער רוצח! בעשעפער, מיט קלייניגקייטען האָב איך מיך קיינמאָל נישט בעשעפטיגט!

דניאל: רבונו של עולם! זיי איהם מוחל! אַפילו אין זיין געבעט איז ער זינדיג.

פראַניץ: ניין, איך קאָן נישט בעטען. דאָ! דאָ! (ווייזט אויפ׳ן האַרצען) איז אַזוי וויסט, אַזוי פוסט! ניין, איך וויל נישט תפלה טהון! איך וויל נישט, מען זאָל אויפ׳ן הימעל טריאומפירען איבער מיר! איך וויל נישט, אַז די רוחות פון גיהנם זאָלען חוזק׳ן איבער מיר.

דניאל: אָ, העלף אונז גאָט! דער גאַנצער שלאָס ברענט!

פראַניץ: נעהם שנעל דעם שווערד און לעכער מיר דורך דאָס האַרץ. איך וויל נישט, אַז די דאָזיגע חברה־לייט זאָלען לאַכען פון מיר.

דניאל: זאָל מיך גאָט שומר ומציל זיין! איך האָב קיינמאָל קיין מענשען נישט עקספעדירט אַפילו אין גן־עדן אַריין — בפרט נאָך עקספעדירען אין... (לויפט אָב).

פראַנץ (קוקט איהם נאָך): אין גיהנם האָסטו געוואָלט זאָגען. דו ביזט גערעכט. איך פיהל טאַקע עפּעס. (משוגע) זאָלען דאָס זיין זייערע קלינגענדיגע שטימען? איך הער אַ שרעקליך זשומען פון שלאַנגען. זיי דערנעהנטערען זיך... זיי בעלאַגערען די טהיר. פאַר־וואָס שרעק איך מיך אַזוי פאַר'ן בלויזען שווערד. די טהיר קראַכט. זי פאַלט איין. עס איז גישטאָ קיין רעטונג. אָ, דערבאַרם זיך איבער מיר. (רייסט אָב דעם גאָלדענעם שנור פונ'ם הוט און פערשטיקט זיך מיט איהם).

שווייצער גרים

שווייצער: וואו ביזטו, קאַנאַליע? האָט איהר געזעהן, ווי אַלע זענען זיך צולאָפען? אָבער ווי ווייניג פריינד ער האָט! נאָר וואוהין איז דער וואוילער יונג פערקראָכען?

גרים (בעמערקענדיג): זעה, וואָס וואַלגערט זיך דאָ? לייכט נאָר צו!

שוואַרץ: דאָס האָט ער פערהאַפט פריהער. דאָס וואַלגערט ער זיך ווי אַ דערשטיקטע קאַץ.

שווייצער: וואָס, ער איז טויט? און נישט איך האָב איהם געהרג'עט! איהר זאָגט אַ ליגען! איהר וועט זעהן, ווי ער וועט גלייך אויפשפּרינגען! (טרייסעלט איהם) שטעה אויף, הער נאָר, דיין פאָטער לעבט נאָך, דו האָסט נאָך וועמען צו דערהרג'ענען!

גרים: אומזיסט דיין אַרבייט, דו זעהסט דאָך, ער איז טויט!

שווייצער: יאָ, ער פרעהט זיך ניט איצט... הייסט עס, אַז ער איז טויט. געהט זאָגט דעם הויפטמאַן, אַז ער איז טויט. מיך אָבער וועט איהר שוין מעהר נישט זעהן. (שיסט זיך).

(פאָרהאַנג).

צווייטע סצענע.

אל־מאָר זיצט אויף אַ שטיין. דערזועלבער אָרט. קאַרל שטעהט אַנטקעגען איהם. רויבער אין וואַלד. שווייצערס טייל מערדער טרעטען אויף מיט אַראָבגעלאָזטע קעפּ.

קאַרל: אָ, גאָט. (קעהרט זיך אָב פון זיי. בעמיהט זיך צו פערבאָרגען. זיי געהען פאַרביי איהם. שטעלען זיך אָב. פויזע).

גרים: הויפטמאַן. (קאַרל מאַכט ענטפערט ניט און וויל זיך אַליין בעהאַלטען).

שוואַרץ: טייערער הויפּטמאַן.

גרים: מיר זענען נישט שולדיג, הויפּטמאַן.

קאַרל: ווער זענט איהר?

גרים: דו קוקסט ניט אויף אונז? מיר זענען דאָך דיינע בעסטע און טריי׳סטע פריינד.

קאַרל: וועה צו אייך, אויב אויך איצט זענט איהר מיר טריי געווען.

גרים: מיר ברענגען דיר דעם לעצטען זיי־געזונד פון דיין טרייען קנעכט שווייצער. ער וועט זיך שוין ניט צוריקקעהרען.

קאַרל: ווי? אפנים איהר האָט איהם נישט געפונען.

שוואַרץ: מיר האָבען איהם יאָ געפונען. אָבער ער איז שוין געווען טויט.

קאַרל (מיט פרייד): איך דאַנק דיר גאָט, נעהמט מיך אַרום מיינע קינדער. רחמנות וועט פון איצט אָן זיין אונזער לאָזונג. אז איך האָב דאָס געקאָנט איבערלעבען, וועל איך שוין אַלץ איבער־לעבען.

עס קומען זיך צונויף די רויבער מיט אַמאַליען.

רויבער: אוראַ! אוראַ! מיר האָבען געפּאַקט! געפּאַקט!

אַמאַליע (מיט צולאָזטע האָהר): זיי זאָגען, אַז די טויטע זענען לעבעדיג געוואָרען! וואָס, מיין פעטער לעבט... אין אָט דעם וואַלד... וואו ביזטו, קאַרל, פעטער מיינער! (פאַלט אויף דעם אַלטען).

אַל. מאָר: אַמאַליע, טאָכטער מיינע, אַמאַליע. (האַלזט זי).

קאַרל: ווער האָט געבראַכט דאָס בילד פאַר מיינע אויגען?

אַמאַליע (האַלזט זיך מיט קאַרל׳ן): ער איז מיינער. [illegible] גרויסער גאָט, ער איז ווידער מיט מיר!

קאַרל (אויסרייסענדיג זיך פון איהר): לויפט, מיין ערגסטער פיינד האָט מיך פערראַטען!

אַמאַליע: פריינד מיינער! חתן מיינער! פון גליק ביזטו אַריינגעפאַלען אין היץ! פאַרוואָס בין איך אַזוי קאַלט און מאַכטלאָז ביי דער שמחה?

אַל. מאָר: אַ חתן? טאָכטער מיינע, וועלכער חתן?

אַמאַליע: יאָ. איך בין זיין כלה אויף אייביג! אָ, הימעל, מאַך שטילער מיין שטורמישע שמחה. דאָס גליק שטיקט מיך.

קאַרל: אַוועק פון מיינע אָרעמס! דערהרגעט, דערהרגעט

אי‬הם, זי, מיך, זיך, אלץ. פערשאלטען זאל ווערען די גאנצע וועלט! (וויל אנטלויפען).

אמאליע: וואוהין? וואס איז? ליעבע, גליק, אייביגקייט — אלץ איז אונזערע. און דו אנטלויפסט גאר!

קארל: פערפאלען, אומזיסט, שפעט! שטארב, אמאליע, שטארב, פאטער. די, וואס האבען דיך גערעטעט, זענען גזלנים, רוצחים און זייער הויפטמאן איז דיין זוהן קארל. (דער אלטער שטארבט. אמאליע בלייבט שטעהן ווי א סטאטועֶ) אלע וויינען: די מלאכים און די בייזע רוחות וויינען אויך. וויינט איהר אויך. וויינט, איהר זענט דאך אזוי גליקליך. א, אמאליע! אמאליע! (וויל געהן).

א רויבער (שפרינגט אויף פאראויס, אנ׳אויפגערעגטער): האלט פעררעטער. צונעהם דיינע הענד, ווארום איך דארף דיר נאר איין ווארט זאגען, וועט עס דיר לאנג קלינגען אין דיינע אויערן.

אנ׳אלטער רויבער: דערמאהן זיך אין די בעהמישע וועלדער, דו הערסט? דו קווענקעלסט נאך? א, דערמאהן זיך אן אונזערע בעהמישע וועלדער! פעררעטער, וואו איז דיין שבועה? צי דען ווערען די וואונדען אזוי שנעל פערהיילט.

א צווייטער רויבער: געה מיט אונז — א קרבן פאר א קרבן! אמאליע, קום מיט אונז.

קארל: אלץ איז געענדיגט. איך האב געוואלט זיך אומקעהרען צו מיין פאטער, פערבעסערן זיך, אבער גאט וויל דאס נישט. ער בעדארף מיך נישט. איך בין איהם נישט נויטיג. קומט, ברידער!

אמאליע: האלט! האלט! איין קלאפ, איין טויט-קלאפ... ווידער בין איך א פערלאזענע. נעהם ארויס דיין שווערד... האב רחמנות אויף מיר.

קארל: דאס גאנצע רחמנות האב איך איבערגעלאזט ביי ווילדע חיות. איך וועל דיך נישט הרג׳ענען.

אמאליע (פאלט אויף די קניה): האב רחמנות, דערהרג׳ע מיך! איך פערלאנג נישט מעהר קיין ליעבע פון דיר, איך ווייס דאך, אז מיר זענען אויף אייביג צושיידט דורכ׳ן טוֹל. אבער גיב מיר דעם טויט! דיר איז דאך אזוי לייכט צו דערהרג׳ענען א מענשען! דו ביזט דאך א קינסטלער אין הריגות! ציה ארויס דיין שווערד — און איך בין געראטעוועט!

קאַרל: דו װילסט נאָר אַלײן זײן גליקליך! אַװעק, איך װיל נישט קײן פרױען!

אַמאַליע: װאָס, מערדער! דו הײסט נאָר די גליקליכע און אומגליקליכע שאַנעװעסטו? האָט איהר אױף מיר רחמנות, חברים־גזלנים! אין אײערע אױגען זעה איך אַ בלוטדורשטיג רחמנות, אױף װעלכען דער עלענדער קאָן האָפען. אײער הױפטמאַן איז אַ פחדן און אַ בעריהמער!

קאַרל: װאָס האָסטו געזאָגט?

אַמאַליע: קײן אײן פרײַנד איז נישטאָ! אַפילו צװישען זײ האָב איך קײן אײן פרײַנד נישט! (װיל אַװעקגעהן. אײן רױבער ציעלט אין איהר).

קאַרל: אַװעק! ביזט עס נישט זוכה! מאָר װעט אַלײן דער־הרגענען זײן כלה! (דערהרגעט זי).

אַלע: הױפטמאַן! הױפטמאַן! װאָס האָסטו געטהון! ביזטו נישט משוגע?

קאַרל: זי איז טױט. נאָך אַ ציטער, און אַלץ איז געענדיגט. נו, זעהט, װאָס װילט איהר נאָך פון מיר? איהר האָט זיך פאַר מיר מקריב געװען, אײנגעשטעלט דאָס לעבען, װאָס געהערט גאָר ניט אײַך און װאָס איז פיל מיט שאַנד און שלעכטע מעשים. און איך האָב דערפאַר אַ מלאך דערהרגעט! נו, זײט איהר איצט שױן צופרידען?

גרים: דו האָסט בעצאָהלט דײַן חוב מיט פראָצענט... דו האָסט געטהון דאָס, װאָס קײן אײן מענש אין דער װעלט װאָלט עס נישט געטהון פאַר זײַן כבוד װעגען! קום איצט װײַטער.

קאַרל: װאַרט! נאָך אײן װאָרט פאַר'ן גײהן. הערט נאָר אױס. פון אָט דער מינוט אָן בין איך ניט מעהר אײער הױפטמאַן. מיט שרעק און מיט בושה װאַרף איך אַװעק די בלוטיגע פאָהן, אונטער װעלכער איהר האָט זינד און מערדערײַ בעגאַנגען. געהט אײַך, װאוהין איהר װילט, צװישען אונז איז מעהר גאָרנישט ניט פאַראַן.

אַלע: פחדן! װאו זענען איצט דײַנע װעלטענע פלאַנען! צי זענען זײ נישט געװען אַ זײפענבלאָז, װאָס האָט געפלאַצט בײַ דעם ערשטען אָטעם פון אַ פרױ!

קאַרל: איך האָב געמײנט, אַז איך װעל מיר אױסבעסערן די װעלט מיט מײַנע שלעכטע מעשים און אונטערהאַלטען די געזעצן

מיט אונגעזעצליכקייט. ביי מיר איז דאָס געוועזען אַ יושר, אַ נקמה! אָבער דער, וואָס ווערט פערדאָרבען, קאָן זיך נישט אויסבעסערן.

אַלע: נעהמט צו ביי איהם דעם שווערד. ער וויל זיך דער-שטעכען.

קאַרל: נאַראָנים, בלינדע אונוויסענדע מענשען, איהר מיינט, אַז איין גרויסע עבירה וועט אויסקויפען די צווייטע? איהר מיינט, אַז די האַרמאָניע פון דער נאַטור וועט צושטערט ווערען דורך אָט דעם שרעקליכען דיסאָנאַנס? זאָל מען מיך פאַנגען אַ לעבעדיגען. איך וועל אַליין געהן זיך איבערגעבען אין די הענד פון געריכט.

אַלע: בינדט איהם! ער איז משוגע!

קאַרל (נאָכדענקענדיג אַ ווייַלע): יאָ, איך געדענק, איך האָב אַמאָל גערעדט מיט אַ קבצן — אַ טאָג-אַרבייטער, וואָס האָט געהאַט עלף נפשות קינדער. טויזענד לואידאָרס זענען צוגעזאָגט דעם, וואָס וועט ברענגען אַ לעבעדיגען דעם גרויסען מערדער! אָט דעם מענשען דאַרף מען פערהעלפען! (אָב).

(פאָרהאַנג).